

Clara Annotad.

CLARA TSCHUDI

EUGÉNIE

FRANKRIGES SIDSTE
KEISERINDE

 Nationalbiblioteket
Depotbiblioteket

KØBENHAVN OG KRISTIANIA
GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG

FR. BAGGES KGL. HOF-BOGTRYKKERI

1910

Efter *Clara Tschudi*: »Dronninger, Kejserinder
og Kongernes Moder«. Det intime Liv ved Europas
Hoffer i det attende og nittende Aarhundrede.»

II. Den nyere Tid. 1811—1907.

(Udk. 1908.)

Gyld. Bibl. Udg.

EUGÉNIE, FRANKRIGES SIDSTE KEISERINDE

„Le passage est bien court de la
joie aux douleurs.“

Victor Hugo.

I

Eugénies familieforhold og barndom.

I byen Malaga i Spanien boede i begyndelsen af forrige aarhundrede en købmand ved navn Kirkpatrick. Oprindeligt tilhørte han en fornem skotsk adelslegt, der ved Stuarternes fald havde maattet flygte fra sit fædreland. Denne ætling af familien tjente imidlertid sit brød som kolonialhandler samt ved salg af vine, som han egenhændig skjenkede ud i et rum bag sin butik.

Forretningen udvidedes, og han blev en rig mand. Han sendte spanske vine til fremmede lande, men opgav derfor ikke skjenkestuen i Malaga, hvor hans døtre trolig hjalp til med at trække kunder til hans hus.

Det kunde synes naturligt, om man i købmandens hjem, optaget af køb, salg og andre praktiske gjøremaal, havde tænkt lidet eller intet paa familien *Kirkpatrick of Closeburn's* store traditioner. Men saa var ikke tilfældet. De smukke døtre var sig vel bevidste, at de tilhørte en gammel og ædel

slegt, og de var langt fra blottede for tro paa, at det vilde lykkes dem »til stort at vorde igjen«.

Man finder intet sted i verden en saa begejstret fastholden ved nationale erindringer som i Spanien. Men dette land, der er saa rigt paa minder, har for længe staaet uden forbindelse med det øvrige Europa; det har glemt at maale sig med andre riger og mistet evnen til at bedømme sig selv gennem sammenligning med dem. Tanken paa de seire, som spanierne vandt i svundne tider, forleder dem til at tro det let fremdeles at vinde seire. Med blikket vendt mod sit Alhambra, sine pragtmonumenter, glemmer de, at deres fædreland er sunket ned fra sin fordums høide. De ser ikke, at hine slotte, som de er saa stolte af, staar som døde minder om en hensmildret storhed; de ser fremfor alt ikke, at den samme nation, som en gang var Europas mægtigste, Europas tapreste, har ophørt at spille med i den europæiske konsert.

Af købmand Kirkpatrick's døtre var Manuela saavel den ærgjerrigste som den smukkeste. Hendes forfængelighed var umættelig, og hendes slegtstolthed kjendte ingen grænser. Hun var, trods sin skotske herkomst, et egte Spaniens barn.

Medens hun bød vin om og underholdt herrerne, der drak i hendes faders gjestestue, var hendes sjælelige blik rettet mod fædrenes blanke adelskjold. Fortidens traditioner hjalp hende til at glemme nuets snevre forhold, beretningerne om hendes gamle ahner hjalp hende til at glemme, at hun var skjenkevertens datter, kort, tanken paa fortidens hæder bar hende let hen over øieblikkets ydmygelser.

Dog, skjønt hun nøie var knyttet til den jordbund, hvor hun var opvokset, var Manuela noget andet og mere end spanierinde.

Spanierinden er i almindelighed indolent og temmelig uvidende. Hun er for indolent til at arbeide sig opad og tilegne sig en grundig uddannelse, og hun er som oftest for uvidende til at fatte, at hendes storhedsdrømme er tomme indbildninger.

Anderledes med kræmmerdatteren Kirkpatrick. Ogsaa hun nærede, som sagt, en overspændt beundring for en tid, som var svunden; men denne beundring avlede hos hende troen paa fremtidig glans. Vel var hun spanierinde, men hun havde samtidig englænderindens energi, et karaktertræk uden hvilket hendes ønsker og drømme aldrig vilde være bleven virkeliggjorte.

Den unge pige vilde frem i verden, men hun havde ingen til at hjælpe sig frem; hun havde kun sin egen personlighed, og det var paa den, hun maatte stole. Hendes hele higen udmundede derfor i ønsket om at indgaa en fornem forbindelse; for at naa dette var hun villig til at tilsidesætte alle hensyn og anvende alle midler.

Blandt de officerer, som opholdt sig i Malaga, og hvoraf de fleste flittig besøgte Kirkpatrick's vinforretning, befandt sig artilleri-oberst i den spanske armé, Don Cipriano, greve af Téba. Han og hans ældre broder, greven af Montijo, havde begge i begyndelsen af aarhundredet udmerket sig som tapre krigere. De havde tilhørt forskellige politiske partier: Den ældre broder havde været Frankriges modstander; den yngre nærede derimod en levende begeistring for Napoléon. Han

havde tjent i hans hær, og det fortælles, at det var denne spanier, som 1814 affyrede det sidste skud mod de allierede tropper.

Grev Téba havde i sin ungdom været meget smuk; men han havde mistet sit ene øie i krigen. Da Manuela Kirkpatrick lærte ham at kjende, var han ikke længer ung og heller ikke synderlig tiltrækkende; han skildres desuden som noget enfoldig og gjerrig. Alt dette afskrækkede ikke den unge pige. Hans hjerte syntes hende nemlig en fæstning, som maatte kunne erobres uden altfor store vanskeligheder; og uden hensyn til hans lidet indtagende ydre gav hun sig ifærd med at studere hans stamtavle og familieforbindelser.

Resultatet af disse genealogiske undersøgelser overtraf hendes dristigste forventning. Det skaffede hende vished for, at spaniens reneste »sangre azul«*) flød i grev Tébas aarer. Han nedstammede fra den høitanseede genuesiske adelsfamilie Porto-Carrero, der i det fjortende århundrede var udvandret til Estremadura, som ved giftermaal havde faaet ret til at bære nogle af Spaniens berømteste navne: Guzman, Cordova, Leyva y la Cerda etc., og som forenede den tredobbelte spanske grandeværdighed: Téba, Braños og Mora. I hans forfædres rækker fandt hun blandt andre den spanske helt Alphonso Perez af Guzman, Gonsalve af Cordova, med tilnavnet »den store hærfører«, samt Antonio af Leyva, en af Karl den femtes mest fremragende generaler. Rigtignok var grev Téba anden søn. Men hans ældre broder var ugift;

*) Blaat Blod.

dersom hun knyttede sin fremtid til hans, turde den ærgjerrige Manuela derfor temmelig sikkert regne paa ved tid og venten at opnaa den rang, som hun saa brændende eftertragtede.

Hendes faders stigende velstand og hendes egen overordentlige skjønhed lokkede yngre og langt smukkere kavalerer for hendes fødder. Men om en eller anden af disse før havde troet sig begunstiget, saa blev han nu ubønhørlig skudt til side; thi efter disse oplysninger tøvede Manuela intet minut med at begynde arbeidet mod sit maal.

Hun viste greven den mest imødekommende ømhed, den mest hensynsfulde ærbødighed. Paa ham — og ham alene — ødslede hun nu sine smil, sine ildfulde blikke, sin bedaarende elskværdighed.

Godtroende, som han var, tog han hendes tilnærmelser for hengivenhed; den smigrede hans forfængelighed og bragte hans i begyndelsen flygtige forelskelse til at blusse op til glødende lidenskab. Uden at spørge sin familie tilraads indgik Don Cypriano Guzman Palafox y Porto-Carrero, greve af Téba, marquis af Ardalès etc. etc., senere greve af Montijo og Miranda og hertug af Poneranda ægteskab med kjøbmand Kirkpatrick's datter Maria Manuela.

Parrets saloner blev en samlingsplads for byens rigeste og fornemste officerer, der var henrykte over den unge frues gjestfrihed, over hendes aand og ynde. Hendes hovmod voksede, hun nød sin triumf i fulde drag!

Onde tunger fik travelt med at berette om den frie tone, som herskede i hendes hus; og rygterne fandt vei til den ældre greve af Montijo. Denne,

som fra begyndelsen havde misbilliget sin broders forbindelse, blev forbitret over, hvad man forebragte ham om svigerinden. Han besluttede at hindre, at hun blev hans arvtagerske, og han giftede sig i sin sildige alder.

Manuela rasede; men snart vandt klogskaben overhaand over hendes vrede. Istedetfor surmulende at trække sig bort fra sine nye slegtninge søgte hun at vinde deres yndest. Og det faldt hende saa meget mindre vanskelig at forsone sig med forbindelsen, som hendes svogers egteskab til hendes ubeskrivelige glæde blev burløst.

Kjed af Malaga, hvor alt mindede om de smaa forhold, hvorfra hun var udgaaet, ønskede hun at skifte opholdssted; hun bevægede sin mand til at vende hendes fødeby ryggen. Med sin hustru og sin lille datter Franciska Teresia (født 1825) reiste greven til Granada, hvor broderen boede.

Den femte mai 1826 — samme dag paa hvilken den store Napoléon nogle aar tidligere havde lukket sit øie — skræmmedes Granadas beboere af et frygteligt jordskjælv. Grevinden af Téba sad i sin have, da det brød ud. Midt under elementernes rasen faldt hun syg om og nedkom under aaben himmel med sin anden datter, den vordende keiserinde af Frankrige.

Den lille, som allerede fra fødselen af havde et forundret, tankefuldt og melankolsk blik, fik navnene: *Maria Eugénia Ignacia Augustina*; hendes onkel holdt hende over daaben.

Eugénias moder besad en klar og meget udviklet forstand, og hun var en fuldendt verdensdame. Hun forstod til fuldkommenhed at lede en kon-

versation og var uudtømmelig i pikante indfald; hun stod saavel i kundskaber som i aand betydelig høiere end spanierinden i almindelighed gjør. Det var derfor naturligt, at hun, ved hjælp af sin personlige elskværdighed og sine overordentlige ydre midler, var istand til at erobre svigerinden og til at sætte sig fast i sin svogers gunst. Grev Téba og hans hustru blev velseede gjester i broderens hus; naarsomhelst de viste sig ved grev Montijos fester, blev de behandlede med udsøgt ærbødighed og respekt.

Dog følte Manuela sig heller ikke her i sit rette element. Hun længtede efter et friere, mere ubundet liv, hun længtede frem for alt efter at naa endnu høiere op ad samfundets trappetige.

Hendes higen skulde opfyldes: Aar 1834 stod grev Téba ved sin barnløse broders baare og hans hustru ved sine foreløbige ønskers maal. Nu bestemte hun sin mand til at tage bopæl i Madrid.

Samlivet mellem Eugénies forældre havde ingeninde været harmonisk. Moderens hang til ødselhed, forlystelsessyge og koketteri, faderens skinsyge, heftighed og viddrevne sparsommelighed havde tidlig jaget fredens genier paa flugt. De egteskabelige disharmonier havde været saa meget mere hyppige og vedholdende, som grevinden aldrig havde næret synderlig ømme følelser for sin gemal.

Efter ankomsten til hovedstaden blev forholdet næsten uudholdeligt. Manuela søgte forbindelser med fremragende og indflydelsesrige personligheder; men samtidig kastede hun sig aabenlyst ind

i galante eventyr og gjorde hjemmet og livet saare uhyggeligt for sin egtefælle.

Greven, som før sin broders død kun havde haft en liden formue, havde begyndt med at give sine børn en beskeden og streng opdragelse. Efter at være bleven arving til sin broders titel og rigdomme, ønskede han ingenlunde at forandre disse principper. Han vilde, at døtrene skulde opdrages, som om de vedblivende var fattige, og at de skulde hærdes ved nøisomhed og forsagelse.

Hans hustru var af en anden anskuelse. Ogsaa hun vilde, at de skulde udvikles til intelligente og dygtige kvinder, men hun ønskede samtidig at nyde livet sammen med dem. Samme aar, som hendes svoger var død, brød uroligheder ud i Spanien. Mange høitstaaende familier flygtede for oprøret og for koleraen, som indfandt sig omtrent paa samme tid. Grevinde Montijo benyttede den store verdens opbrud som paaskud til at forlade sin mand, der nu som senator var bunden til Madrid. Den 28de juli 1834 flygtede hun fra Spanien med sine to døtre og sin lille søn Paco, som døde kort efter. Skilt fra greven begyndte hun et muntert reiseliv ledsaget af sine børn. Hun delte sin tid mellem London, Paris og de fashionable badesteder; og overalt samlede hun tilbedere og venner omkring sig.

Adskillige af hendes beundrere hørte visselig hjemme i kredse, hvor man gaar op i døgnlivets glæder, og hvor man foretrækker sanselige nydelser for aandelige sysler. Men blandt dem, som søgte hende, fandtes ogsaa mænd, der var fremragende ved kundskabsrigdom og begavelse. Til

hendes intime omgangsvener hørte saaledes videnskabsmanden Laborde samt de udmerkede forfattere Prosper Mérimée og Henry Beyle (Stendalh).

Mérimée havde paa en reise i Spanien først gjort bekjendtskab med grev Téba, som havde indført ham i sin familiekreds. Digteren følte en oprigtig hengivenhed saavel for greven som for grevinden, der henrev ham ved sin skjønlighed, sin livlighed og de mange kundskaber, som hun havde tilegnet sig. Det var med oprigtig glæde, han gjensaa hende i Paris. Manuela kjendte tilbunds Spaniens historie; og hun gav ham emnet til flere af hans romaner fra dette land, deriblandt til hans berømte »Carmen«. Henry Beyle besøgte ligeledes meget ofte fru Montijo's saloner. Napoléon-forskeren fortalte Franciska og Eugénie om Frankriges store hærfører. Smaapigerne lyttede begjærlig til alt, hvad han sagde; thi den spanske grande havde opdraget sine døtre i respekt og beundring for den franske keisers minde.

Det kunde ikke undgaa den omsorgsfulde moders skarpe blik, at hendes yngste datters skjønhed vakte opmærksomhed overalt, hvor de viste sig. Man beundrede disse regelmæssige træk, dette eiendommelige, guldglinsende haar og det dybe blik i de store, klare øine. Vel anede hun ikke, at Eugénie vilde blive herskerinde i et af Europas mægtigste riger. Men med berettiget moderstolthed begyndte hun at haabe, at dette barn vilde blive istand til at hæve sig endnu høiere, end grevinden Montijo selv havde gjort.

Skjønt Franciska og Eugénie i begyndelsen fulgte hende fra sted til sted, vaagede hun omhyggelig

over dem, overalt hvor de færdedes. Hvilke ekstravagancer hun i hin periode kan have tilladt sig selv, saa byder retfærdigheden at paapege, at hun holdt sine unge og uskyldige døtre borte fra, hvad der kunde nedbryde deres sædelige renhed.

1837 traadte den fremtidige keiserinde og hendes søster som pensionærer ind i klosteret Sacre-Coeur i rue de la Varennes i Paris. De blev indskrevne under navnene Franciska og Eugénie Palafox. Den yngste, som blev konfirmeret i klosteret, skildres af dem, der var sammen med hende, som en munter ung pige, meget indtagende og meget afholdt af sine medelever og af nonnerne.

For at holde en port aaben for den storhed og lykke, som grevinde Montijo ventede for sine døtre, søgte hun at nærme sig hoffet i Madrid; — medens Franciska og Eugénie modtog sin uddannelse i Paris, vendte hun tilbage til Spanien! Hendes egtefælle blev syg, og hun ilede til ham. Ved første underretning om, at sygdommen tog en farlig vending, sendte hun bud efter børnene, der brød op fra Frankrige ledsagede af sin engelske lærerinde, miss Flowers.

Da de naaede Madrid, var deres fader allerede død. Den spanske grande, keiserinde Eugénie af Frankrigs fader, udaandede den 15de marts 1839.*)

*) Grevinde Manuela's fiender, der vel kjendte hendes letsindige liv, har paastaaet, at Eugénie ikke var datter af greven af Montijo, men af en for sin skjønhed bekjendt dansk sø-officer, der paa den tid opholdt sig i Spanien, og efter hvem keiserinden af Frankrige skulde have arvet sit rødblonde haar.

II

I ungdomstiden.

Efter sin mands død blev grevinde Montijo en dame af politisk betydning. General Narvaez var paa den tid Spaniens mægtigste mand. Han formaede ligesaa lidt som de mange andre at modstaa grevindens skjønhed og aandfuldhed, og man paastaar, at han var hendes elsker. Madrids stormænd kappedes om at søge adgang til hendes søndagsmodtagelser; den høieste adel, medlemmerne af Cortes, de udenlandske diplomater samt fremtrædende personligheder inden kunst og videnskab mødtes i hendes saloner.

Somrene tilbragte hun med sine døtre paa sit gods Carabanchel, som gjennem slegtled havde tilhørt hendes mands familie.

Til trods for hendes letsindige eventyr, som langt fra var forbleven ukjendte, var grevinden meget afholdt i Madrid, hvor man kaldte hende «en kvinde med hoved og hjerte». Man vidste om hende, at hun var sine venner en trofast ven. Glade og hengivne skarer fulgte hende hver sommer ud paa landet. Imødekommende og fuld af munterhed, som hun var, blev selskabslivet hos denne vertinde altid vekslende og livfuldt. Hun elskede musik og spillede udenad alle operaer, som paa den tid var i mode. Hun var en flittig theatergjænger, indbød sangere og skuespillere til sig og lod opføre operaer paa sit landlige privattheater. Hun kjendte nøie den franske literatur ligesaavel som

den spanske; hun morede sig desuden med at plante hundreder af træer paa sin eiendom.

En af hendes samtidige, August Filon, taler om livet paa Carabanchel og siger om stedets elskverdige vertinde: »Hun lod alverden synge og danse. Hun spredte fornøielser ud og skabte lykke omkring sig. Hun stiftede egteskaber og morede sine medmennesker til sin sidste levedag!»

Da hendes døtre efter faderens død og sørgeaarets udløb for første gang viste sig i Madrids selskabsverden, var Franciska — eller »Paca«, som hun kaldtes med det spanske kjælenavn — seksten aar gammel; Eugénie var i sit femtende aar. De var kontraster, men begge var fuldendte skønheder. Franciska var mørkere end søsteren, hendes figur var slankere, hendes udtryk blidere, men mindre karakteristisk end Eugénies. Begge vakte almindelig opmærksomhed. Man spurgte hverandre, hvem der vel var den smukkeste af de to; og deres beundrere delte sig i to leire.

Til trods for den iver, hvormed Madrids unge herrer stræbte efter at komme i hendes døtres nærhed, indsaa grevinde Montijo, at hun maatte gaa forsigtig tilverks, dersom hun vilde virkeliggjøre de høitflyvende drømme, som hun nærrede for deres fremtid. For at Franciska og Eugénie skulde undgaa de klipper og skjær, hvorpaa hendes eget rygte var strandet, søgte hun foreløbig, saavidt muligt, at holde enhver kavallér paa afstand, som hun ikke ansaa det for ønskeligt at faa til svigersøn.

Blandt dem, som eftertragtede de unge grevindes yndest, fandt hun kun en eneste værdig til

denne plads, nemlig hertugen af Bervick og Alba*). Ham begunstigede hun paa enhver maade. Hun gav ham tilladelse til at ledsage hendes døtre paa rideture, i theatret og i selskaber; og snart regnedes han blandt husets fortrolige venner.

Samværet med ham forhøjede søstrenes glæder. Han blev midtpunktet for deres tanker; og da han omhyggelig undgik at udmerke den ene fremfor den anden, forstod han mesterlig at behage dem begge.

Eugénie elskede Alba med den første kjærligheds sværmeri. Hun udstyrede hans karakter med alle herlige og fremragende egenskaber. Og gløddende som hun tilbad det billede, hendes fantasi havde skabt, drømte hun sig ogsaa elsket af ham.

En skarpere iagttagelse vilde maaske have kunnet opdage tegn til, at hun bedrog sig. Men Eugénie reflekterede ikke; hendes lidenskab blandede hende. Hun veiede ikke hans opførsel, men troede paa ham.

Den beregnende moder, som ofte i sit liv havde lært mændenes troløshed at kjende, begyndte derimod at frygte, at det ikke var hans hensigt at vælge hverken den ene eller den anden af hendes døtre til ledsagerinde for livet. Da han en dag atter indfandt sig i hendes hus, forestillede hun ham alvorlig, at han enten maatte erklære sig eller afbryde omgangen med hende og hendes børn.

*) En af Spaniens grander og efterkommer af den berømte statsmand og feltherre Fern. Alvarez de Toledo, hertug af Alba, der under kong Philip II var statholder i Nederlandene og som erobrede Portugal.

Hertugen besvarede denne henvendelse ved paa stedet at anholde om hendes ældste datters haand.

Da Franciska lykkestreælende skyndte sig ind for at meddele sin yngre søster den store nyhed, fandt hun hende liggende tilsengs. Først troede hun, at hun sov; men ved at gaa nærmere opdagede hun til sin forfærdelse, at øinene stirrede vildt, at panden var bedækket med sveddraaber, at ansigtstrækkene var fortrukne i krampe. Eugénie havde taget gift.

Franciskas angstskrig kaldte moderen og kammerjomfruerne til. En læge blev budsendt, og det lykkedes at vække hende. Men et langt sygeleie fulgte efter; og under Eugénies feberfantasier erfarede hendes omgivelser, at hun skjult bag en dør havde været vidne til hertugens frieri og opfyldt af fortvivlelse havde villet dræbe sig.

I næsten ethvert menneskeliv kan man paapege en eller anden begivenhed, som har øvet indflydelse paa karakteren, og gennem karakteren paa livsskjebnen. I Eugénies liv tør man betragte denne forsmaaede kjærlighed som en hovedbegivenhed, der virkede bestemmende paa hendes udvikling.

Livet havde ved denne leilighed vist hende sit virkelige ansigt; et kort øieblik havde lært hende, hvad mangan anden først langsomt læser i de bitre erfaringers bog!

Den unge piges stolthed beseirede kjærligheden til hendes søsters egtefælle; men denne samme stolthed paabød hende at huske den dybe krænkelse. Grusomt, uventet, som hun var bleven skuffet, kunde hun ikke overvinde den tilsidesættelse, som hun havde lidt. Lykkelig og hædret — maaske

selv paa tronen — vil der have været øieblikke, hvor hint tilsyneladende længst lægede saar glimtvis brød op for at minde hende om ungdomstidens pinsler.

Eugénies selvmordsforsøg var mislykket. Men fra feberfantasierne kaldt tilbage til virkeligheden laa nye kvaler ventende paa hende: Hver dag maatte hun være vidne til søsterens lykke. Hun forstod næsten ikke, hvordan hun formaaede at bære den vemodblandede medynk, som hendes nærmeste viste hende, og visheden for, at hendes svoger anede hendes hemmelighed.

Hendes sundhed bedredes langsomt; men da hun endelig blev erklæret udenfor fare, var helbredelsen ikke fuldstændig. Hendes nervesystem var svækket. En let skjælven, en nervøs glippen med øienlaagene, der aldrig helt forlod hende, pludselig melankoli, angst, som kunde overfalde hende midt under fester, anfald af krampegraad, naar noget smertelig bevægede hende, kan tilskrives giften, som hun havde nydt i sin ungdom.

Endnu dybere merker satte begivenheden i hendes karakter.

Den unge pige med det bly, tilbageholdne væsen blev en eksentrisk, udfordrende kokette, som i en hvirvel af adspredelser søgte glemsel for, hvad hun havde lidt. Med utilfredsheden, som ikke lod sig kue, voksede der ærgjerrighed og forfængelighed frem. Nu vilde hun overalt være den første, den smukkeste, den eleganteste, den mest beundrede.

Som barn havde hun foretrukket gutters legemsøvelser for smaapigernes stilfærdige sysler. Som fuldt udviklet kvinde blev hun en mester i rid-

ning, svømning, fegtning; hver eftermiddag kunde man se hende galoppere gennem Madrids gader paa sin usadlede hest, rygende cigarer eller cigaretter.

Hun opfandt fantasidragter, som hun alene forstod at bære, og man saa hende ofte i den klædelige andalusiske nationaldragt. Hun besøgte theatrene, alle offentlige fornøielser, og hun var en interesseret tilskuende ved tyrefegtningerne. Hun forsmaaede end ikke at tildele tyren slag af sin ridepisk eller at sparke til den med sin lille fod, naar den blev ført ud paa arenaen. En af toreadorerne var hendes erklærede yndling, og hun forærede ham en prægtig rød kaabe med guldbroderi, som hun egenhændig havde forfærdiget. Sjelden eller aldrig forsømte hun de blodige fester. Klædt i sin andalusiske dragt, siddende paa det nederste trin, mellem de lidenskabeligste, mest højrøstede tilskuere, vakte grevinde Eugénie almindelig opmærksomhed.

I en beskrivelse fra hin tid gjør man hendes tilstedeværelse i cirkus til gjenstand for følgende høitstemte udtalelse:

»Hendes slanke figur omsluttet af et kostbart livstykke, som fremhæver hendes elegance og skjønhed. Hendes nydelige haand er bevæbnet med ridepisk istedetfor med vifte; thi i regelen kommer hun til cirkus paa en vild, andalusisk hest. I bæltet bærer hun en spids, sleben dolk. Hendes smaa fødder er skjulte af røde atlask-støvler. Hendes hoved kronet af brede fletter, hvori perler og levende blomster. Hendes hvide pande straalte af ungdom og ynde. Hendes blide blaa øjne tindrer under de

lange øienhaar, der halvt tilhyller dem. Hendes beundringsværdig formede næse, hendes mund, friskere end en rosenknop, hendes ansigts fuldkomne oval, hvis skjønhed kappes med hendes elskværdige væsen, vækker alles beundring. Hun er sædvanlig skjønhedens dronning. Det er hende, som kroner den seirrige toreador! Hendes hvide hænder rækker ham den pris, der tilkommer hans smidighed og hans mod, og hun ledsager gaven med sit mest vindende smil! —

Den kvindelige beskedenhed, som i den allerførste ungdom havde gjort Eugénie saa tiltrækkende, var borte; men hun var smukkere, mere bedaarende end før. Hun var kommen i besiddelse af hin elektriserende skjønhed, som kvinden undertiden faar, naar hun har gennemkjæmpet heftige lidelser.

Madrids fornemste kavallerer sværmede for hende, og hun opmuntrede prinser og hertuger til at gjøre kur.

Moderens udholdenhed og klogskab i forening med Narvaez's iver og indflydelse havde bevæget dronning Isabella til at udnævne hende til hofdame. Men hendes stilling ved hoffet var ikke misundelsesværdig; thi hendes skjønhed og koketteri vakte den unge dronnings skinsyge.

I alvor anholdt ingen om hendes haand. Tilbederne fandt det lidet fristende som hustru at hjemføre en dame, som meget hyppig viste sig i herredragt, som komponerede de fordelagtigste og originaleste svømmedragter for selv i vandet at vække forbauselse og hyldest, og i hvis haand ridepisen

og dolken var fuldkommen saa hjemme som hendes vifte og hendes balbuket.

Eugénie, hendes moder og hertugen og hertuginde af Alba tog livlig del i de fester, som feiredes i anledning af dronning Isabellas bryllup med sin fætter Franz d'Assis og hendes søster, infantinde Louises bryllup med kong Ludvig Philip's søn, hertugen af Montpensier (oktober 1846). De franske prinser, der kom til Spanien for at bivaane bryllupperne, hørte til Eugénies erklærede beundrere. Hun foretog rideture med hertugen af Montpensier, dansede og koketterede med hertugen af Joinville. Men hun foretrak hertugen af Aumale, i hvis selskab hun daglig besøgte Madrids museer. Den kunstelskende hertug var henrykt over hendes skjønhed; selv da skjebnen fravristede hans familie den franske trone og satte »spanierinden« paa hans ærværdige moders plads, glemte han ikke den bedaarende unge pige, som han havde lært at kjende i Madrid.*)

Trods talrige ekstravagancer er der noget kjekt og friskt, noget indtagende dumdrigt over Eugénies ungdomstid. Hendes selvstændige natur taalte ingen tvang. Hun foragtede al forsigtighed

*) For en del aar siden ankrede hertugen af Aumales lystjagt paa Napolis havn samtidig som exkeiserinde Eugénie laa der med sin dampjagt. Hertugen, der ikke havde truffet hende i løbet af de mange, mellemliggende aar, udbad sig tilladelse til at aflægge hende et besøg. De talte sammen om de muntre bryllupsfester i Madrid og om gamle minder fra mere end et halvt aarhundrede tilbage i tiden. »Hvilken smuk ung pige De var, keiserinde!« sagde hertugen varmt. — »Og De var en saa elskværdig og ridderlig ung mand,« svarede exkeiserinden.

og bragte uden betænkning ethvert af sine indfald til udførelse.

Men medens mændenes beundring, som nævnt, ikke havde egteskabstilbud til følge, undgik hun heller ikke, at sladderer onskabsfuldt beskjeftigede sig med hendes rygter. Dette formindskede dog ikke hendes hang til eventyrlige adspredelser; thi ei alene var det en fristelse for hendes forfængelighed at se Spaniens grander for sine fødder, nei, endmere fristende for hendes mod var det at udfordre folkedommen!

Sættende sig ud over saa meget andet laa det nær for hende ogsaa at ringeagte hoffets sæder og skikke. Stik modsat den strenge hofetikette morede hun sig med at foretage aftenpromenader i selskab med en af de unge pager. Beretningen om disse romantiske spadsereture kom dronningen for øre. Isabella, der gav det aller sletteste eksempel i moralsk henseende, forlangte ikke destomindre, at hendes damer skulde holde paa sin værdighed; og hun afskedigede ufortøvet baade page og hof-dame.

Paa Narvaez's forbøn var grevinden af Montijo aaret efter Isabellas giftermal bleven kaldt til den høieste hofstilling, der kan skjenkes en spansk dame: hun var i oktober 1847 bleven udnævnt til dronningens camarera-mayor.*)

Prosper Mérimée skrev i den anledning til sin veninde:

»De er altsaa virkelig bleven camarera-mayor, og De er tilfreds dermed! Dette er nok, for at og-

*) Overhofmesterinde.

saa jeg er tilfreds. De kan virke til det gode — det er tilstrækkeligt! Men hvad De end siger, grevinde, saa er De skabt til et liv i kamp; og det vilde være latterligt at ønske Cæsar et roligt liv som den næststørste borger i Rom!

Sandsynligvis vilde det have været let for grevinden at bevare den plads, som hun nu havde vundet, om ikke hendes hede, lidenskabelige hjerte for en gangs skyld havde bragt hende til at glemme al forsigtighed. Hun indlod sig i et upassende forhold til en ung italiensk eventyrer, som tog flugten med hendes samtlige diamanter. Ved denne leilighed overskred hun grænserne for, hvad der var tilladeligt. Mindre end tre maaneder efter sin ansættelse fik hun afsked af dronning Isabella; og man betydede hende, at hun vilde gjøre vel i atter at forsvinde fra Madrid.

Moder og datter var saaledes med spot og spejagede ud af sine stillinger ved det spanske hof.

Som egne spanierinde var grevinde Eugénie ivrig katolik, og hun var fra sine første leveaar bleven opdraget i den dybeste ærefrygt for paven. Opholdet i klosteret var i religiøs henseende ikke heller bleven uden betydning for hende: hendes ærbødighed for den katholske kirke var her vokset til en hengivenhed, som langtfra var fri for overdrivelse, og som dannede et angrebepunkt, hvor modstanden senere ikke uden held søgte at ramme keiserinden.

Endelig havde hun her lært at forstaa, at de, som vier sit liv til religionen, og de, der fylder livet med forfængelige glæder, er skilte i to vidt forskellige samfund, næsten i to verdener. Den

hensynsfulde, forsagende kjærlighed, som nonnerne viste, og som stod i en saa skjærende modsætning til det, som hun havde seet i forældrenes splittede hjem, havde berørt den lille pige som et pust af fred og lykke. Kirken havde siden den tid staaet for hende som en ø, hvor den i livet skibbrudne kunde ty ind og søge hvile.

Nu, under de larmende fester, følte hun mere og mere tomheden, der omgav hende, og tomheden i sit eget indre. Hun blev greben af en inderlig længsel efter religionen; til den søgte hun hen, til den klamrede hun sig fastere og fastere! Medens man om eftermiddagen saa hende sprænge afsted gjennem Madrids gader og om aftenen saa hende som den entusiastiske tilskuerinde i cirkus, kunde man tidlig hver morgen finde hende paa knæ i kirken, hensunken i brændende bøn.

Halvt tilsløret, indhyllet i sin rige mantille, vakte den fromme bedende ikke mindre beundring end den emanciperede rytterske, den kokette verdensdame og tyrefegterens lidenskabelige beskytterinde.

For hende selv betegnede kirkebesøgene imidlertid noget mere end lyst til at vække opmærksomhed: det var en overmættet nydelseshigen efter tilfredsstillelse for hjertet, og forfængelighedens bigen efter at reservere sig en plads, hvor hendes forsagelse kunde blive beundret, naar hendes skønhed var forsvunden og skønhedens beundrere med den.

Af ondskabsfulde rygter og sin egen uforsigtighed dreven væk fra sin tjeneste ved hoffet, betoges hun af lyst til at flygte helt bort fra dette løgnens og bagtalelsens samfund. Træt af adspre-

delser, hvis hulhed hun følte, begyndte hun at hige mod nye virkefelter, mod et bedre, mere frugtbringende liv, mod et ideal, som troen bød hende.

Hun kjendte ikke den blege, rystende frygt for synd og død, men hun troede blindt paa den katolske kirkes storhed. Livet forekom hende saa usselt, saa jammerligt, saa fuldt af elendighed, at den blotte tanke om at forsage verden bragte hende lindring. Moderkirken aabnede sine arme for hende; hun vilde søge ind i dens skjød. Ikke som en naadetørstende asket, men som en freidig kjæmper, der er rede til at ofre sine nydelser, sin livsglæde, alt for en stor idé, og som i troen paa Kristus — den modige og kjærlige stridsmand — finder kraft til at ofre sit liv for de fattige, de syge, de betrængte og ulykkelige!

Det berettes, at da Eugénie traadte ind i klosteret for at aflægge det hellige løfte, kom en gammel, halvt vanvittig nonne hende imøde. Hun stansede, betragtede hende med sit sløve blik og raabte saa pludselig:

»Min datter! Søg ikke ly bag vore mure! Du er kaldt til at pryde en trone!»

I den religiøse ekstase, hvori den unge pige befandt sig, maatte disse ord gjøre et dybt indtryk. Nonnens udraab syntes hende en røst fra oven; det forekom hende, som om det var forsynet selv, som ved denne leilighed havde talt! Grevinde Montijo bestyrkede hende i forvisningen om, at kirken havde indviet hende til livet; og istedetfor at begrave sig i et kloster begav moder og datter sig atter til fremmede lande.

Med det bevægede liv, som hun nu traadte ud

i, og den verdslige storhed, hun nu troede sig kaldt til, voksede hendes ærgjerrighed, hendes forfængelighed og hendes stolthed.

III

Reiseliv. — Eugénies og Napoleóns første moder.

Naar jeg i begyndelsen forholdsvis længe har dvælet ved Eugénies moder, er grunden først at søge i den indflydelse, som næsten enhver moder udøver paa sit barn. Dernæst — og ikke mindst — har jeg troet at burde ofre hende en mere indgaaende omtale, fordi vi mellem moderens og datterens karakterer finder mange og væsentlige berøringspunkter.

Grevinden af Montijo er en sanselig anlagt natur, men udrustet med høi intelligens, en meget sterk ærgjerrighedstrang og en umaadelig forfængelighed. Bigot og ildfuld er hun et barn af Spanien; men hendes intelligens og hendes kloge beregninger minder, som allerede tidligere fremhævet, om hendes engelske herkomst. Hun er en kjæmpende gennem livet, men en seirsikker kjæmper, der naar sine maal, fordi hun tror, at hun vil naa dem!

Eugénie er ikke mindre forfængelig og ikke mindre ærgjerrig end sin moder. Hun har arvet en stor del af hendes skjønhed og en del af hendes klogskab; og hun kan i et afgjørende øieblik beregne rolig som hun. Hun er ikke mindre bigot

og heller ikke mindre lidenskabelig; men fremfor alt er det ogsaa hendes ønske at arbeide sig opad, om nødvendigt skridt for skridt. Stillet paa samme plet og behersket af de samme omstændigheder som moderen, vilde hun sandsynligvis have handlet næsten paa samme maade som hende.

Næsten paa samme maade, — og dog ikke ganske! Hun har faaet hendes energi i arv, hun har indsugtet hendes teorier, og hendes hoved er visselig ikke mindre fyldt med drømme om storhed. Men hendes sanser er mere beherskede; thi i sin stolthed — en arv efter faderen — har hun et værn mod sit lykkehungrende hjerte.

Fra denne fader, den ridderlige spanske officer, har hun arvet en begejstret nationalstolthed og en personlig stolthed, der næres ved forvisningen om, at hendes slegt hører til de store blandt et folk, som i hendes øine er det tapreste, det herligste paa jorden. Fra ham har hun arvet det mod, som hun ved saa mange leiligheder har lagt for dagen: det mod, der som ung jog hende op paa usadlede heste, der som keiserinde førte hende ind i kolerasmittede hospitaler, der under krigens farer lod hende staa fast paa sin post og endelig som enke og barnløs har forlenet hende det høieste mod — taalmodet!

I barndommen sendt bort fra hjemmet vil Eugénie neppe have været uvidende om, at forholdet mellem hendes forældre ikke var det bedste. Hvorvidt hun har tilskrevet moderen den skyld, som hun visselig fortjente, eller hun, paavirket af det inderlige samliv, har været tilbøielig til at antage, at der ogsaa var skeet hende nogen uret, derom

er det ikke let at udtale en bestemt mening. Alt tyder imidlertid paa, at grevinde Montijo har været i besiddelse af sin datters hele kjærlighed. Naar baandet mellem de to kvinder var et saa fast og ømt, har dette ikke blot havt sin grund i Eugénies varme og kjærlige hjerte, ikke heller i den beundring — man tør sige begeistring — hvormed grevinden fulgte sit yndlingsbarn, men først og sidst i en indre overensstemmelse.

Eugénies ophold ved Isabellas hof og maaske endnu mere det eventyrlige reiseliv sammen med moderen, har givet modstanden vaaben i hænde til angreb paa hendes moralitet. Troligt synes det dog, at de fortællinger, som fra hin tid er bragte i omløb, for en del har havt sin rod i hendes lyst til at vække opmærksomhed. Da man desuden med temmelig stor bestemthed tør antage, at hun som keiserinde forblev tro mod sin egtefælle og sin høje stilling, da end ikke bagvaskere og misundere har kunnet bevise, at hun forglemte sin værdighed, medens hun sad paa Frankriges trone, synes dette at danne støttepunkter for, at hun ogsaa i ungdommen var meget bedre end sit rygte.

Dermed være det ingenlunde sagt, at hun som ung var et kvindeligt dydsmønster. Naar sladder forfulgte hende, var der grunde nok for haanden; og mangt et kvinderygte er bleven plettet for mindre ekstravagancers skyld end de, som den unge grevinde af Téba tillod sig.

Hun fandt sin glæde i fornøielser; hun var forfængelig og stolt af sit smukke ydre. Hun jagede efter at blive bemærket og tog det ikke altid nøie med midlerne til at blive det, — igunden tilgive-

lige svagheder, men svagheder, som man har lagt hende til last.

Det var et rigt bevæget liv, som hun og modern førte: Sommerophold ved badesteder vekslede med vinterophold i hovedstæder. Overalt hævede Eugénie sig op over mængden, overalt fandt hun tilbedere blandt det høieste aristokrati. Støttet af sin skjønhed, sine iøinefaldende toilettekunster og sit hensynsløse koketteri, faldt det hende let at lænkebinde mændene og fremkalde de rivaliserende kvinders misundelse og had.

Hun elskede de brogede sæsoner. Det smigrede og henrev hende, at hun, overalt hvor hun viste sig, var gjenstand for beundring. Men skjønt hun misbrugte sin tid til indholdsløse adspredelser, er det neppe troligt, at hun glemte det maal, som hun havde sat sig: med kold beregning at gjøre et godt parti.

Som barn havde man sjelden seet den lille Eugénie uden med et par violer i haaret eller med en viol-buket stukket i sit bælte. Naar sommeren kom frem, og de blev sjeldne under Spaniens varme himmel, fik en hyrdedreng det hverv at hente dem ned til hende fra Sierra Nevadas høider. Som voksen viste hun sig næsten aldrig uden disse blomster, som hun elskede over alle andre; thi en zigeunerkvinde havde spaaet, »at hendes lykke skulde blomstre med violen.«*)

Det berettes at Eugénie i sin første ungdom skal have truffet Ludvig Napoléon ved et badested, og

*) Violen er, som bekendt, Napoléonidernes emblem.

at prinsen allerede dengang skal have følt sig draget mod den spanske grevinde, der — endnu halvt barn — kom ham imøde med en violkrans i haa-ret. Sikrere er det, at de traf hinanden senere, under et ophold i London (1847—48), kort efter at moder og datter havde forladt hoffet og Madrid.

Hvad var naturligere end at Napoléon og Eugénie, naar de fandt hinanden, maatte passe sammen og forstaa hinanden: Begge afledede sin herkomst fra ædle slægter; begge nærede en lidenskabelig kjærlighed til ry og glans. De havde begge en beslægtet evne til begeistring for store idéer og en udholdende higen mod de maal, som de havde sat sig. Begge var de rige paa haab, men fattige paa virkelighed; thi skjønt modige og med klippefast tro paa en fremtids muligheder var begge eventyrere.

Ludvig Napoléon blev snart fortrolig med Eugénie, og han skal, efter sigende, paa dette tidspunkt have tilbudt hende sin haand. Men hans fremtid laa taaget og usikker, endnu var han kun den forgjældede, fattige prins; og han var desuden lækjendt for sit vilde liv.

Eugénie var klog nok til foreløbig at give afkald paa at blive prinsesse. Men hun var sangvinsk nok til at tro, at hendes ærgjerrige elskers drømme turde blive virkelighed. Hun vilde derfor reservere sig den plads i hans taknemmelighed, som hun allerede eiede i hans kjærlighed. Hun skal ved afskeden have tilskrevet ham følgende brev:*)

*) Dr. Max Ring: »Die Napoleoniden und die Frauen.»

»De ønsker at reise til Paris. De stræber efter at komme i besiddelse af magten, efter at blive konsul, præsident, maaske diktator. Sæt nu, at De naar det første af disse maal, vil De da blive staaende derved? Vil dette tilfredsstille Deres ærgjerrighed? Vil De ikke søge at opnaa mere? Utvivlsomt vil De det. Men hvor besværlig vilde ikke da en hustru være for Dem! Naar man, som De, ønsker at blive keiser, maa man holde pladsen aaben for en keiserinde. Dog, skulde De være uheldig i Deres planer, skulde ikke alt gaa efter Deres ønske, skulde Frankrige ikke byde Dem det, som De venter af dette land, kom da — men ogsaa kun da — tilbage, og jeg vil besvare Deres erklæring. Husk da, at der hos mig banker et hjerte, sterkt nok til at give Dem erstatning for al kummer, alle skuffede forhaabninger!« —

Ved efterretningen om februar-revolutionen og Ludvig Philips' flugt ilede Napoléon til Paris; ved de første valg 1848 viste folket imidlertid ingen sympatier for hans sag.

Først ved suppleringsvalgene optraadte prinsens tilhængere som parti; og engang traadte i virksomhed sparede de ingen møie for at vinde seiren. Bonapartistiske proklamationer opsloges paa gadehjørnerne i Paris. I løbet af otte dage fremstod ikke mindre end seks presse-organer, der aabent kjæmpede for ham. Resultatet godtgjorde, at partiet i denne korte tid havde havt megen fremgang. Frankriges hovedstad havde med 84,420 stemmer valgt prinsen til repræsentant; samtidig havde tre andre departementer vist ham samme hædrende tillid.

Hans valg fremkaldte lange og heftige debatter i nationalforsamlingen, og hans venner begyndte at frygte for hans sikkerhed, dersom han blev i Paris. Vendt tilbage til London sendte han derfor nationalforsamlingen en skrivelse, hvori han betonedede, at »den fiendtlige maade, paa hvilken den udøvende magt havde stillet sig ligeoverfor ham, gjorde ham det til pligt at afslaa en udmerkelse, som man troede vundet ved rænker«.

Denne vel beregnede tilbageholdenhed i forbindelse med en utrættelig fortsat iver for at vinde vælgerne, oparbejdede stemningen endnu mere til gunst for ham. Ved de nye valg, der fulgte junioprøret, kaarede folket anden gang Ludvig Napoléon til repræsentant for Paris. Efter en tretti-aarig landflygtighed ilede han nu med at tage sæde i den forsamling, hvorfra han faa maaneder senere (den tyvende december) blev hævet op til republikens præsident.

Omtrent samtidig med Napoléon havde Eugénie og hendes moder forladt London. Sommersæsonen 1849 tilbragte de spanske grevinder i Spa, den paafølgende vinter saa man dem dels i Brüssel, dels atter i Madrid; og hvorsomhelst damerne viste sig, var de omringede af beundrerskarer.

Men medens prinsen raskt og bestemt nærmede sig Frankriges trone, var Eugénies blikke, trods reisetummelen, rettede mod Paris. Med spændt opmærksomhed iagttog hun Napoléons stjernes stigen; og kort før statskuppet brød hun op til den franske hovedstad.

IV

*Ludvig Napoléons frierier. — Hans forlovelse og for-
maling med Eugénie.*

Ludvig Napoléon havde ladet sig udraabe til keiser. Omtrent otte millioner franskmænd havde ved sin stemmegivning tilkjendegivet ønsket om dynastiets gjenoprettelse; og den første december 1852 havde senatet, det lovgivende korps og statsraadet hyldet ham i Saint Cloud.

Prinsen havde ved denne leilighed tilegnet sig keisernavnet. Men i virkeligheden havde han siden statskuppet (den 2den til 5te december 1851) været enevældig hersker i landet. Da han under kanonernes torden, trommernes hvirvel og massernes vivatraab som keiser holdt indtog i Paris, satte han kronen paa det verk, der, planlagt med grænseløs forsigtighed og gennemført med hensynsløs energi, af hans fiender er bleven betegnet som en forbrydelse, af hans venner som en fortjenstfuld handling.

I palais Elysée havde prins-præsidenten holdt talrige og glimrende fester, hvor hans kusine Mathilde, exkongen af Westfalens datter, med takt og ynde havde forestaaet hans hof. Festerne blev hyppigere og glansen forøgedes, da han som keiser flyttede ind i de paanyt restaurerede Tuileries.

Femten—seksten aar tidligere, da Mathilde de Montfort havde besøgt Arenenberg, hvor dronning Hortense boede, havde man talt om en forlovelse mellem hende og Ludvig Napoléon. Hortense, der

havde elsket sin niece med moderlig ømhed, havde imødeset forbindelsen med glæde; og det i enhver henseende passende parti var bleven billiget i et bonapartistisk familieraad. Men prinsens første overilede forsøg paa at erobre sin onkels trone kuldkastede planen. Mathilde egtede 1841 millionæren Anatole Demidoff, fyrste af San Donato, fra hvem hun blev separeret efter faa aars barnløse og ulykkelige samliv.

Syslende med skønne kunster beboede hun efter skilsmissen en villa nær Paris. Men neppe var hendes fætter bleven præsident, før han kaldte hende ind til hovedstaden.

Hendes ungdoms elskede havde, siden de sidst mødtes, ført et eventyrligt og et meget letsindigt liv. Den sværmeriske følelse, der i Arenenberg havde draget hjerterne mod hinanden, var længst dunstet bort. Dog var et roligt, urokkeligt venskab bleven tilbage; og for anden gang tænkte Napoleon paa at egte Mathilde.

En forening mellem disse to var Bonapartisternes kjæreste ønske. Dets opfyldelse strandede paa kirken, som ikke vilde løse egteskabet med Demidoff; og prins-præsidenten saa sig nødsaget til at søge andetsteds efter en livsledsagerinde.

Han forhørte sig uden held om en slegtning af det russiske keiserhus og fik afslag hos en spansk prinsesse og en portugisisk hertuginde; thi hvor tillokkende det end maatte være at blive herskerinde i Frankrige, havde fyrstedøtrene liden lyst til at lægge sin fremtid i eventyrerens haand. Man henledede hans opmærksomhed paa den fattige,

men overordentlig smukke Carola af Wasa.*) En udsending foretog indledende skridt; hendes familie udbad sig betænkningstid. Men prinsessen, paa hvem Napoléons billede gjorde et usympatetisk indtryk, modsatte sig under taarer det paatænkte parti.

Rasende over de kurve, som sendtes ham slag i slag, svor Napoléon at egne datteren af et herskerhus, om han saa maatte hente hende med sværdet i haanden, — men samtidig blev han taalmodig ved med at spørge videre!

Han haabede tillidsfuldt, at en liden prinsesse af Hohenzollern vilde blive glad over et saa glimrende tilbud; dog afviste ogsaa hun den mægtige beiler. Gjennem sin ven, lord Malmesbury, bad han dronning Victoria af England at muliggjøre forbindelsen mellem ham og hendes slegtning prinsesse Adelaïde. Uden absolut at stille sig fiendtlige ligeoverfor planen gjorde imidlertid dronningen og prinsgemalen indvendinger.

Underhandlingerne var ikke endelig afbrudte,**) da verden (den nittende januar 1853) overraskedes af følgende notis i det halvt officielle pariserblad »Patrie«, som andre blade fik ordre til at aftrykke uden nogensomhelst billigende eller misbilligende bemærkning:

»Det berettes, at en lykkelig begivenhed, bestemt til at befæste hans majestæts regering og til at sikre hans dynastis fremtid, staar i begreb

*) Kong Gustav IV af Sveriges sønnedatter og senere enkedronning af Sachsen.

***) »Memoirs of an exminister«, by the Right Hon. the Earl of Malmesbury.

med at fuldbyrdes. Keiseren egter frøken de Montijo, hertuginde af Téba. Egteskabet vil, ifølge forlydende, officielt blive meddelt statskorpserne lørdagen den 22de januar. Hertuginde tilhører en af Spaniens høieste familier og er søster af hertuginde af Alba. Hun er ligesaa fremragende ved sin aandsoverlegenhed som ved sin fuldendte skjønhed og ynde. —

Det er sandsynligt, at Eugénie havde gjort reisen til Paris udelukkende for at møde Napoléon; som sikkert tør det antages, at hun efter ankomsten did med længsel havde ventet leilighed til at komme i hans nærhed.

Indført af Rothschild og ledsaget af hans datter samt af Napoléons fætter, den italienske greve Napoléon Camerata,*) viste hun sig første gang i hofkredsen ved prins-præsidentens høstjagter i Compiègne (1852). Hendes yndige skikkelse og det mod, hvormed hun tøjlede sin fyrige andalusier, fremkaldte de tilstedeværendes høieste beundring; seet i et saadant øieblik var hun istand til at fordreie hovedet paa den koldsindigste mand.**)

*) Grev Camerata, eneste efterkommer af Elisa Bacchioni, Napoléon den førstes ældste søster, havde allerede i udlandet fulgt Eugénie som hendes skygge; han ansaaes af ildesindede for at være hendes elsker og var utvivlsomt hendes glødende beundrer. Den unge greve, der paa-faldende lignede sin grandonkel, dræbte sig i Paris straks efter at Napoléons forestaaende giftermaal med Eugénie var bleven bekendt.

**) »Den smukke spanierinde«, heder det i en beskrivelse af jagten, »bar en elegant amazonedragt og red en fuldblods andalusier, som Rothschild havde foræret hende. Hendes nydelige, fine figur omsluttedes af et fastknappet liv; derunder bar hun en lang og vid ridekjole og graa

Da Napoléon med sit følge red henimod den plet, hvor hun ærbødig hilsende holdt hesten, blev han aldeles betaget af denne sjældne skønhed. Han huskede samtidig deres tidligere møder; — ungdomsminderne, der blev vækkede, drog i række forbi hans indre blik.

Under jagten veg han kun nødtvungen fra hendes side. Og da festlighederne i Compiègne var til ende, blev grevinden og hendes moder selvskrevne gjæster i Fontainebleau, Elysée og Tuilerierne.)*

Den smigrende opmærksomhed, som herskeren viste hende, blev øieblikkelig iagttaget og omtalt. Hvor dybt det indtryk var, som hun havde gjort, forstod imidlertid kun Eugénie.

benklæder. Med den ene af sine smaa behandskede hænder holdt hun tøilerne; den anden benyttede hun til at drive sin livlige hest fremad ved hjælp af en ridepisk, hvis greb var besat med egne perler. Paa fødderne havde hun smaa blanklederstøvler med høje hæle samt sporer. Hun sad til hest som en rytter og forsmæede den sadel, som damer i regelen betjener sig af. Hendes lange fletter var rullede op under en nydelig filthat, som prydedes af en prægtig lang strudsfjær, der var befæstet med en diamant-agraf. Hendes ildfulde øine skjød lyn; og det bedaarende smil, der spillede om hendes friske læber, lod næsten altid de hvide tænder komme tilsyne.*

*) Under det første besøg i Compiègne havde Eugénie vundet en smaragd-brosche i form af et kløverblad i et lotteri hos Napoléon. Hun betragtede denne naal som et pant paa lykken; hvilke dragter hun bar, saa fandt man, saa længe keiseren levede, altid den lille brosche stukket ind mellem diamanterne. Da hun blev enke, aflagde hun sine smykker. Men overtroisk, som alle spanierinder, tog hun dem atter frem den dag, da keiserprinsen indskibede sig til Zulu. Efter sønnens død aflagde hun sit lykkepant for bestandig; hun har senere foræret denne sin kjæreste relikvie til sin niece og veninde, hertuginde af Mouchy.

Sagen var nu at udnytte de beleilige øieblikke: Ved alle anledninger stræbte hun at komme i hans nærhed, ved alle leiligheder søgte hun at stille sin skjønhed i den mest maleriske belysning, og til alle fester udtænkte hun de mest forførende toiletter.

Hun var saa ganske anderledes end de kvinder, som Napoléon havde mødt i den seneste tid, at hun hurtig igjen erobrede pladsen i hans drømme. Han havde kun øie for hende. Voldsomheden i hans lidenskab stod i fuldstændig modsætning til hans ellers saa kloge beherskelse, og den vakte hans omgivers høieste forundring. Dog tænkte ingen, at hans forelskelse vilde føre til et egteskab.

I begyndelsen tænkte han neppe heller selv paa denne mulighed.*) Tidligere, i sin fattigdom og landflygtighed, havde han langtfra anset det for urimeligt at hente en hustru udenfor fyrstindernes kreds. Under de saa forandrede forhold, medens han uafbrudt friede til prinsesser, lod han Eugénie vide, at han vilde betragte det som en lykke at blive hendes elsker.

*) Man har fra enkelte sider søgt at bevise, at Napoléon, da han mødte Eugénie i Paris, straks besluttede at hæve hende op paa tronen. Men den kjendsgjerning, at han umiddelbart før sit giftermaal vedblev at fri til prinsesser, modsiger denne antagelse paa det bestemteste. Naar saaledes madame Carette, der forøvrig først adskillige aar senere kom til hoffet, i sine erindringer søger at give det udseende af, at Napoléon og Eugénie i stilhed var forlovede flere maaneder inden han opnaaede keiserværdigheden, beror dette enten paa en Forvanskning af det ovenomtalte samvær mellem prinsen og grevinden i London, eller det bør betragtes som en elskværdig fantasi af en hengiven veninde.

Men Eugénie var ikke længer den naive, seksten-aarige pige, der romantisk havde elsket en Alba, og som vilde have været istand til hvilket som helst offer for sin kjærligheds skyld. Hendes følelser for Ludvig Napoléon var maaske ikke mindre oprigtige; dog vilde hun intet ofre uden at vinde alt.

I sin glans og storhed forekom Napoléon hende som idealet af mandigt mod og kraft. Han, ved hvis initiativ statsomveltningen var fuldbyrdet, som ved sin snildhed og beslutsomhed havde gjort sig til enehersker i Frankrige, var i hendes øine baade en fremragende aand og en helt. Alligevel viste den ildfulde andalusierinde sig i dette tilfælde kold som en statue; thi aarene havde givet hende erfaringer, og livet havde blandt meget andet lært hende, at et bestemt afslag paa et saadant tilbud er det bedste middel til at opflamme en mands lidenskab.

Keiseren lod sig imidlertid ikke afskrække. Han sendte en fortrolig ven, Fialin de Persigny, til den gamle grevinde af Montijo, — ikke for at anholde om Eugénies haand, men for at forestille denne erfarne verdensdame, at hendes datter ikke turde gjøre sig haab om at blive keiserinde. Gjennem sin ven lod han antyde, at statshensyn hindrede ham i at sætte kronen paa sin elskedes hoved; men han lod skimte muligheden for, at han ad aare maaske vilde kunne handle mere frit.

Men ogsaa grevinden indsaa fuldt vel, hvilken vei man havde at slaa ind paa, for at naa, hvad man vilde; i overensstemmelse med sin datter af-færdigede hun keiserens sendemand koldt og kort. Overtalelsesforsøgene blev gjentagne, men viste sig

lige frugtesløse. Eugénie sendte sluttelig Napoléon sin ærbødige hilsen med det bud, at der »paa Cæsars hustru ikke tør hvile skyggen af en tvivl.«

Hendes tilbageholdenhed opflammede i endnu højere grad hans kærlighed; og prinsessernes afslag gav ham en velkommen anledning til at fatte den plan at ekte hende. Hans omgivelser var overraskede over hans heftige lidenskab for den skjønne spanierinde. De kunde ikke forestille sig, at den ældre mand*) og beregnende politiker ved denne leilighed udelukkende vilde lade sit hjerte tale.

Hans slegtninge og bedste venner fraraadede forbindelsen. Hans onkel, ex-konge Jérôme, gjorde alt for at bevæge ham til at glemme hende. Hans privatsekretær og fortrolige ven Moquart bad ham indstændig om at overvinde sine følelser; og prinsesse Mathilde skal knælende have bønfaaldt ham om at afstaa fra det upassende parti. Alle var enige om at bede, at han i mangel af en fyrstinde vilde formæle sig med en fransk dame med et gammelt, folkekjært navn.

For at bortlede hans opmærksomhed fra Eugénie og for samtidig at byde ham erstatning for de kurve, som han modtog af kongedøtre, foreslog man sluttelig en forbindelse mellem ham og den polske prinsesse Czartoryska. Men Eugénie havde bemægtiget sig alle hans tanker.

For at gjøre ende paa hans sidste tvivl, spurgte han en aandfuld dame, der var knyttet til hofkredsen, hvem han burde foretrække, fyrstinde Czartoryska eller frøken Montijo. Hun afgjorde

*) Napoléon var født 1808; han var altsaa 45 aar gammel ved sit giftermaal.

spørgsmaalet til fordel for den sidste, idet hun fint svarede:

»Sire, naar man overlader mig valget, foretrækker jeg cachucha for mazurka.«*)

Napoléon betragtede dette svar som et fingerpeg af skjebnen. Nytaarsaften 1852 var der selskab i Tuilerierne. Eugénie, der som sædvanlig befandt sig blandt gæsterne, gik gennem marechalsalen ved en obersts arm. Den spanske grevinde og hendes kavaller passerede forbi en høitstaaende embedsmands frue og stillede sig foran hende. Damen blev ærgerlig og gav sin vrede luft i en høit udtalt, ringeagtende bemærkning om frøken Montijo. Spanierindens blod kom i kog; hun ilede til keiseren og erklærede, at hun ikke længer vilde være gjest ved et hof, hvor man fornærmede hende.

»Jeg skal hevne Dem,« svarede keiseren. Ved næste anledning henvendte han sig til grevinde Montijo for at bede om hendes datters haand og blev af moder og datter selvfølgelig modtaget med aabne arme!

Efterretningen om forlovelsen vakte en ubeskrivelig forbauselse, men liden glæde. Børsen, det politiske barometer, faldt næsten til uveir. Keiserens familie og prøvede venner gik om med mørke minner. I ministerraadet opponerede man, og blandt almenheden gjorde den paatænkte forbindelse et meget daarligt indtryk.

Følgende udtalelser, hentede fra en korrespondence til »l'Indep. Belge«, tør med saameget større sikkerhed karakteriseres som et ekko af stemnin-

*) »Cachucha« er, som bekjendt, en spansk dans, mazurka en polsk dans.

gen i Paris, som samtidige korrespondenter til andre blade udtaler sig ganske i samme aand:

»Det er ikke et sligt giftermaal,« heder det, »som de, der har sluttet sig til keiserens politik, og keiserens tjenere og personlige venner har ønsket. En diplomatisk forbindelse kunde have havt politiske grunde og frembudt politiske fordele. En forbindelse med en fransk dame vilde have gjort et heldigt indtryk paa folket. Ved et saadant giftermaal vilde keiseren enten med storhed og glans være traadt ind i suverænerens familie, eller han vilde, som udgaaet af den nationale suverænetet, paa nyt høitidelig have beseglet sin forbindelse med folket. Et egteskab med en spansk dame stemmer derimod aldeles ikke med landets følelser. Det kan kun forklares ved personlig lidenskab. Men hovedet for en stor stat som Frankrige, der vil grundlægge et nyt dynasti, bør have alvorligere tanker og højere synspunkter end at tilfredsstille et lune og hylde en ung dames skjønhed.«

Tilfredse og lykkelige var egentlig kun tre personer: Eugénie, hendes moder og keiseren.

»Hun har aand for to og mod for ti,« sagde Napoléon om sin forlovede. Og da han, faa dage efter at aviserne havde offentliggjort begivenheden, modtog statsraadet, senatet og den lovgivende forsamling, udtalte han:

»Idet jeg meddeler Dem min forestaaende formæling adlyder jeg folkeviljen, der er bleven aabenbaret mig saa ofte. Det egteskab, jeg slutter, stemmer ikke med de gamle, politiske traditioner, og dette betragter jeg som en fordel. Fortidens eksem-

pler har nedlagt overtro i folkeaanden. Man har ikke glemt, at fremmede prinsesser i løbet af de sidste sytti aar har bestegit tronen for at se sin slegt spredes og forvises ved krig eller revolution. Kun en eneste kvinde synes at have bragt lykken med sig, og i høiere grad end nogen anden lever hun i folkets erindring. Denne kvinde, general Bonapartes beskedne og elskelige hustru, havde ikke kongeligt blod i sine aarer. — Naar man for Europas øine er bleven løftet op i høide med de gamle dynastier i kraft af et nyt princip, bør man ikke søge at optages i deres kredse ved at ville gjøre sit vaabenskjold ældre eller ved for enhver pris at ville trænge ind i kongernes familier. Langt bedre er det altid at mindes sin herkomst, at bevare sin egentlige karakter og ligeoverfor Europa frit og aabent at hævde sin stilling som »parvenu«, en ærefuld titel, naar den er skjenket gennem et stort folks frivillige stemmegiven.

Mit giftermaal er et privat anliggende. For mig staar nu tilbage at omtale mit valg: Den dame, paa hvem mit valg er faldt, er af udmerket familie. Ved hjerte, opdragelse og ved erindringen om det blod, som hendes fader har udgydt for keiserdømmets sag, er hun fransk. Som spanierinde af fødsel har hun det fortrin, at hun er fri for slegtninge i Frankrige, som man kunde behøve at tildele æresposter. Begavet med alle sjælens bedste egenskaber vil hun være tronens pryde, ligesom hun i farens stund vil være dens kraftigste støtte. Som from katolik vil hun, ligesom jeg, opsende bønner for Frankriges lykke. Yndig og god vil hun — derom er jeg overbevist — gjenoplive min-

det om keiserinde Josephines dyder. Jeg kommer altsaa for at sige Frankrige: Jeg har foretrukket at vælge en gemalinde, som jeg elsker og agter, fremfor en ukjendt, ved hvem jeg muligens havde kunnet opnaa fordele, der imidlertid ogsaa vilde have været forbundne med offere. Uden at tilside-sætte nogen, følger jeg min tilbøielighed, dog først efter at have raadført mig med min fornuft og med min overbevisning. Idet jeg endelig foretrækker uafhængighed, hjertets egenskaber og familie-lykke for dynastiets fordele og ærgjerrige beregninger, vil jeg ikke være mindre mægtig, fordi jeg er mere fri. Jeg begiver mig snart til Notre-Dame for at forestille keiserinden for folket og arméen. Den tillid, som folket og arméen viser mig, sikrer ogsaa hende, som jeg har valgt, deres sympatier. Og De, mine herrer, vil, naar De lærer hende at kjende, overbevise Dem om, at jeg ogsaa denne gang har været inspireret af forsynet.» — — —

Eugénies ærgjerrigste drøm var bleven virkelig-gjort. Fra et eventyrligt halvmørke skulde hun stige op til den høieste høide. Forsynet havde kaa-ret hende til at indtage denne plads; hun bøiede sig med ydmyg tak ind under forsynets vilje.

Hun elskede den mand, som havde valgt hende til sin brud.

»Jeg egter Dem ikke, fordi jeg lokkes af kro-nens trylleri og tronens glans,« skrev hun til ham i forlovelsesdagene. »Hvis jeg troede, at De ved at vælge mig skulde skade Dem selv eller Deres land, vilde jeg hæve vor forlovelse. Men dersom De indgaar en kongelig egteskabsforbindelse, løber

De fare for at blive forladt i nederlagets stund, ligesom Deres onkel blev forladt af en kongedatter. — Jeg vilde følge Dem uden beklagelse! Jeg er ikke født i en tronens nærhed; jeg vilde ikke græde over at dø fjernt fra en trone, dersom revolutionens spil vendte skjebnen mod os!»

Den uge, som laa mellem forlovelsen og den keiserlige formåling, gik hen som en lykkerus. Overalt blev den vordende keiserinde modtaget med den høieste udmerkelse. Hoffolkene trængte sig ind paa hende med forsikringer om ydmyg hengivenhed. Utallige beundrere bøiede knæ for hende; de, som ikke beundrede hende, taug. Napoléons nærmeste omgivelser, i virkeligheden rasende over forbindelsen, nærmede sig hende naadehungrende. Frankriges stormænd, fyrster og hertuger, indehaverne af de høieste navne og værdigheder, bragte hende sin ærbødige hyldest. Hun følte sig som midtpunktet for al opmærksomhed og al misundelse!

Den borgerlige vielse fandt sted aftenen den 29de januar i forholdsvis stilhed.*) Men den glans,

*) Ledsaget af sin moder, af den spanske gesandt, af sin hofstat samt af keiserens over-ceremonimester kjørte Eugénie kl. 8½ til Tuilerierne, hvor prins Napoléon og prinsesse Mathilde ventede hende for at føre hende til keiseren. Denne, som stod omgivet af de øvrige prinser og prinsesser, af erkebispens af Paris, tre kardinaler, ministrene, marechallerne, admiralerne og hele sin hofstat, var klædt i generalsunifor med areslegionens storkors. Eugénie bar en hvid atlaskjole garneret med kniplinger. Om halsen havde hun to rader kostbare perler, i haaret nogle blomster. Keiseren gik sin brud imøde, rakte hende haanden og begav sig, ledsaget af følget, til marechalsalen,

som blev udfoldet ved den kirkelige bryllupshøitidelighed, overgik alt, hvad man siden Napoléon den stores tid havde været vidne til i Frankrige.

Fra den tidlige morgen stod nationalgarden og arméen opstillet i dobbelte rækker fra Tuilerierne og til Notre-Dame. Hele Paris var paa benene for idetmindste at faa se et glimt af stadsen. Jernbanen bragte over to hundrede tusinde provinsboere til hovedstaden. Det brogede liv i gaderne fremhævedes ved kvindernes vekslende toiletter, ved de rige flagdekorationer, ved Napoléons og Eugénies navnetræk, der saaes overalt, og ved regimenterne, hvis uniformer straaled i solskinnet. Thi skjønt midt om vinteren var himlen blaa og klar og luften saa mild som en vaardag.

Klokken 11 $\frac{1}{2}$ kjørte den fremtidige keiserinde fra Elysée til Tuilerierne. Paa hendes venstre side sad hendes moder. Ligeoverfor de to damer havde over-ceremonimesteren, grev Tascher de la Pagerie taget plads. Brudens skjønhed fremhævedes ved hendes elegante og smagfulde dragt: Hun bar en hvid fløielskjole med langt slæb og over denne en

hvor der var samlet omtrent tusinde personer, som var indbudte til at overvære ceremonien. Keiseren og Eugénie satte sig, alle andre blev staaende. Efter at egteskabskontrakten var undertegnet af keiseren og keiserinden samt af keiserindens moder, af prinserne og prinsesserne, kardinalerne, marechallerne og af keiserindens vidner, begav man sig til skuespil-salen, hvor der udførtes en kantate, hvortil Auber havde komponeret musikken. Klokken elleve trak keiseren sig tilbage til sine værelser; Eugénie og grevinde Montijo kjørte, ledsagede af over-ceremonimesteren, tilbage til palais Elysée, hvor hun og hendes moder havde boet i forlovelsestiden.

kostbar kniplingskjole indvevet med violer, som byen Liège havde foræret hende.*) Om livet havde hun et bælte af diamanter. Paa hendes hoved straalende det samme diamant-diadem, som Marie Louise havde baaret ved sit bryllup; til dette var der fæstet et langt kniplingssløj samt en krans af orangeblomster.

Idet keiserinden kjørte ind ad Tuileriernes port, viste prins Napoléon og prinsesse Mathilde sig ved foden af trappen for at modtage den nye herskerinde. Trommerne hvirvlede og tropperne præsenterede gevær.

Klokken tolv begyndte klokkerne at ringe i verdensstadens kirker. Fra invalidernes hotel drønnede hundrede og et kanonskud over byen, medens Frankriges keiserinde gik gennem festsalene i Tuileriernes palads. Ledsaget af kong Jérôme, af sine ministre, marechaller og admiraler gik Napoléon sin brud imøde; han tog hende ved haanden og førte hende ud paa slottets balkon, hvor de blev modtagne med begeistring af uoverskuelige folkeskarer.

Hofvognene var imidlertid kjørte frem, og brudetoget satte sig i bevægelse. Et musikkorps red i spidsen, derpaa fulgte nationalgardens generalstab, en afdeling af »Les lanciers de l'Impératrice»

*) Eugénie sendte 1888 denne kniplingsdragt, der repræsenterer en værdi af mindst 30,000 francs, som brudegave til sin slegtning Letizia Bonaparte, hertuginde af Aosta. Gaven var ledsaget af en skrivelse, hvori ex-keiserinden udtaler, at hun bar denne kjole i sit livs lykkeligste og stolteste time. Hun tilføjer, at hun havde haabet at kunne give den til sin søns brud, men at forsynet havde villet det anderledes.

o. s. v. o. s. v. Efter tropperne og militærmusiken kom i aabne vogne keiserindens og prinsesse Mathildes hofstat, officererne af keiserens hus og statssekretærerne. Endelig kom tre vogne forspændte med seks heste hver: I den første sad hoffets øverste marechal, den øverste kammerherre, den øverste ceremonimester og keiserindens æresdame; i den næste havde prinsesse Mathilde og grevinden af Montijo taget sæde. Den derpaa følgende — den, som 1811 var bleven benyttet ved kongen af Roms daab — blev ved denne anledning benyttet af exkongen af Westfalen og hans søn prins Napoléon.

Et øieblik er pladsen tom; saa sprænger en afdeling ryttere i gala-uniform ud af Tuileriernes hovedportal, og keiservognen sætter sig i bevægelse trukken af otte prægtige heste. Det er den samme vogn med den store keiserkrone, som den 2den december 1804 førte Napoléon den første og keiserinde Josephine til Notre-Dame-kirken for at krones, og som nogle aar senere førte den store keiser og hans anden hustru til bryllupsfest. Fire gyldne ørne med udspændte vinger er anbragte paa vognen, som er forsynet med store glaseruder. saa at det keiserlige par kan sees af mængden.

Da Napoléon og Eugénie kører gennem slotsporten, løsner keiserkronen fra vognen og falder til jorden. Hestene stanses; saa hurtig som muligt sættes kronen atter op paa dens plads! En gammel tjener fra det første keiserdømmes tid fortæller de omstaaende, at det samme tilfælde fandt sted med den samme vogn og med den samme

keiserkrone, da Marie Louise af Østerrige og den første Napoléon kjørte til domkirken for at vies.

Brudetoget fortsætter sin vei. Foruden trop-
perne, der, som omtalt, danner spalier, har ar-
bejder- og borgerdeputationer, veteraner fra Na-
poléon I's tid og unge, hvidklædte piger stillet sig
op for at hilse keiserparret. Man kjører gennem
rue Rivoli, der netop er bleven fuldført. Damerne
vifter med lommelørklæder og kaster blomster paa
vognen, og soldaterne præsenterer gevær.

Udenfor kirken har man reist en imponerende
forhal klædt med malerier, der fremstiller helgener
og gamle konger og dronninger. Da keiserparret
fra denne hal træder ind i Notre-Dame, der er op-
lyst med tyve tusinde vokslys, hvirvler trommerne
atter. Alle Paris's klokker bliver ved at ringe, or-
gelet bruser. De tilstedeværende reiser sig alle som
én. Bærende korset skrider erkebispfen frem foran
majestæterne.

Napoléon har givet Eugénie sin haand. Idet hun
træder over tærskelen til den gamle domkirke, hvor
saa mange generationer har bøiet knæ, gribes den
unge keiserinde af en heftig bevægelse, der for-
planter sig til de tilstedeværende. Som tvivlede
hun paa sig selv, som synes hun forundret over
sin triumf, søger hendes blik ud over mængden.

To troner er reiste i kirkens skib. Tronhimlen,
der er af rød fløiel, kantet med hermelin, fasthol-
des af en stor, gylden ørn. De to arme af skibet,
hvor der er anvist sæde for rigets høie embeds-
mænd, er dekorerede med virkningsfulde malerier;
og i loftet er faner ophængte, som bærer navnene
paa Frankriges vigtigste byer.

Hofembedsmændene stiller sig paa den ene side, ministrene og de deputerede paa den anden. Det keiserlige par tager plads under tronhimlen omgivne af prinser, prinsesser, kavallerer og damer. Klokken et begynder vielsen, der forrettes af erkebispem af Paris; erkebispem af Versailles spænder et brudeslør af sølv over majestæterne, medens de knæler.

Keiserinden bliver stedse mere bevæget. Overceremonimesteren, som staar bag hende den hele tid, frygter flere gange for, at hun vil besvime; han hører, at keiseren søger at berolige hende med milde ord.

Ceremonien afsluttes. Keiserinden fatter sig. Medens *Te Deum* synges, overrækker abbed Legrande akter, hvor den keiserlige vielse er skrevet ned.

Med keiserdiademmet straalende paa sit hoved og ledsaget af erkebispem med hele sin geistlighed gaar Eugénie ud af domkirken støttet til Napoléons arm. Hun har naaet sit maal, verden ligger for hendes fødder. Men det er ikke den høitstemte følelse af tilfredsstillet ærgjerrighed, som griber hende nu: hun føler sig ydmyg under vegten af det ansvar, som er lagt paa hendes skuldre.

Midt under folkets jubel og glansen, som omgiver hende, overrumpler hun, efter sigende*), af anelser om sit kommende fald.

Er det en følge af den sidste tids bevægede indtryk? Eller bærer hendes overanstrengte nervesystem skylden? — Da hun kjører fra kirken, synes hun at se den ulykkelige Marie Antoinette's an-

*) Imbert de Saint Amand: *«Les femmes des Tuileries»*.

sigt blandt mængden. Hvor hun vender sig hen, ser hun dette ansigt dukke op; og der overkommer hende en angstfuld følelse af, at al denne pragt og herlighed vil blive en tung byrde at bære.

V

Eugénies personlighed. — Hendes godhed og klogskab. — Folkets holdning i den første tid.

«Moniteur» bragte dagen efter keiserparrets vielse en entusiastisk skildring af formælingshøitidelighederne, der slutter med følgende ord:

«I den iver, som folkemasserne viste for at faa sin nye herskerinde at se, laa der mere end nysgjerrighed; det almindelige bifald, som hun var gjenstand for, kom fra hjerterne. Dette ædle og yndige ansigt, hvis skjønhed forhøies ved mildhed og beskedenhed, øvede en uimodstaaelig tiltrækning paa mængden. De arbejdende klasser følte, at keiserinden omfatter dem med kjærlighed og velvilje.»

Skjønt folkestemningen, som i foregaaende kapitel antydet, langtfra var ublandet glæde over keiserens valg, og skjønt der fandtes adskillige misfornøiede og tause mellem de vivat-raabende skarer, der hilste Napoléon og Eugénie, var «Moniteurs» udtalelser ikke uden berettigelse. Keiserinden var saa smuk, hendes hele personlighed og hver enkelt bevægelse var saa indtagende og paa samme tid saa værdig, at modstanden uvilkaarlig for-

stummede, naar den befandt sig under paavirkning af hendes skjønheds tryllemagt.

Alle har seet Eugénies billede, mange har eiet det; thi ikke blot i Frankrige, men ogsaa i andre lande skyndte man sig at kjøbe det til Pryd for sit nylig anskaffede album, — en familiegjenstand, som hun havde bragt i mode.

De smaa, beskedne alumer, der paa hin tid udgjorde dameverdenens fryd, er iturevne og ligger henslængte paa de støvede hylder; den vekslende mode har længst afløst dem med elegantere og større fotografibøger, med stativer, rammer og andet nips. Ungdomsbillederne af Eugénie er afblegede. Naar kunsthandleren nu viser os hendes portræt, ser vi en hvidhaaret kvinde, hvis træk er prægede af sorg. — Men foran mig ligger et af hine ungdomsbilleder; lad os et øieblik stanse og betragte det:

Et indtagende ansigt med regelmæssige, en smule markerede træk. Formens oval minder om malerier af Maria Stuart.*) Næsen er buet, lidt stor, munden smukt formet og meget energisk; mellem de let aabnede læber skimter man tændernes blændende hvidhed. Huden er lys, haaret blondt med en varm guldglans. Laagene ligger tungt over de mørkeblaa øine, der synes sorte under de lange øienhaar; de danner en paafaldende kontrast til haaret og huden, og de straalere med den fugtige glans, som er egen for kvinden af den romanske

*) Det er bleven paastaet, at Kirkpatrick'erne er uegte efterkommere af kong Jakob II. Hvis saa er tilfældet, vilde ligheden med den skjøne dronning af Skotland være forklarlig.

race. Blikket er aabent og mildt: en klar aand, livfuld fantasi, en skjøn sjæl lyser ud af dette blik. Øienbrynene er saa fint tegnede, at man, dersom man ikke har seet keiserinden, vil være tilbøielig til at tro, at billedet er idealiseret.

Andalusierinderne er berømte paa grund af sine smukke hænder og fødder. Eugénie fornægter ikke sin andalusiske herkomst: hendes smaa, hvide, velformede hænder synes skabte til at hvile paa tronstolens purpur. Hovedets form og halsens bøining leder i sin fuldendte skønhed tanken hen paa et antikt kunstverk; kort sagt, paa det ydre klæber ingen mangel, ingen grel farvetone forstyrrer billedet af fuldendt harmoni! — —

Hævet op paa tronen brændte hun af begjærlighed efter at gjøre sig afholdt af folket, efter at blive beundret af sine nærmeste omgivelser og efter at bringe dem til taushed, som fremholdt hendes herkomst og dadlede hendes bevægede fortid. Heftig og lidenskabelig, men tilbageholdende, hvor det trængtes, stolt og ærgjerrig, men tilsyneladende beskeden, modig som faa og dog klogt beregnende gjorde hun alt for at hævde sin stilling.

Hun eiede to af de egenskaber, der mest pryder en herskerinde: et stort hjerte og en aaben haand. Keiserinde Eugénie har lagt grundstenen til mere end et velgjørenhedsverk, der vil omgive hendes navn med respekt, naar hun længst er bleven glemt af den enkelte.

Inden formælingen havde regjeringsorganerne havt travelt med at bringe beviser paa hendes gode hjerte til almenhedens kundskab. En dag havde »Moniteur« beskrevet, hvordan hun paa en kjøre-

tur var bleven vidne til, at en arbejder faldt ned fra sit stillads, hvordan hun straks var sprungen ud af vognen, var ilet hen til ham og havde ladet ham føre til et hospital. En anden dag havde et andet blad vidst at berette, at keiserens forlovede havde seet et fattigt og forladt barn, som hun havde taget op til sig i vognen og lovet at sørge for. Et tredje blad fortalte om, at keiserens brud havde aflagt besøg i klosteret »Sacre Coeur«, hvor hun havde tilbragt et lykkeligt aar af sin barndom. Man berettede, at hun havde villet gjense alt: skolesalen, modtagelsesværelset, sovekamrene og kapellet, hvor hun havde sendt sine barnlige bønner til Gud. Man fortalte videre, at hun havde gjenkjendt en gammel nonne, der udførte de beskedenste arbejder i klosteret, og at Eugénie var ilet hen til hende og havde omfavnet og kysset hende.

Et haandgribeligt bevis paa sit gode hjerte havde hun givet ved at afslaa at modtage et diamant-halsbaand til en værdi af 600,000 francs, som municipalraadet i Paris havde til hensigt at forære hende. I en særdeles elskværdig skrivelse havde hun takket raadet for dets høisindede beslutning, men tilføjet, at hun vilde beklage, om Paris gjorde et saa betydeligt offer for hendes skyld, og om keiserens giftermal skulde paalægge Frankrige en byrde. Hun havde erklæret, at hendes eneste ønske var at dele folkets kjærlighed med keiseren, og bedt om, at de 600,000 francs maatte blive anvendt til et veldædigt øiemed.

Et saa smukt tegn paa uegennytte havde ikke kunnet undlade at gjøre det bedste indtryk; og

dette træk fulgtes efter brylluppet af mange flere¹ Hvor og naar man nærmede sig keiserinden bedende, gav hun, ivrig og varmt, uden anden tanke end, at hjælpen trængtes. Velgjørenhedsforetagender blev iverksatte og fremmede af hende*); dog

*) Det vilde føre altfor langt at nævne alle de velgjørenhedsforetagender, som keiserinden stillede sig i spidsen for. Men nogle notitser om enkelte af dem tør finde plads:

Under et ophold i Dieppe (1853) gav keiserinden 40,000 francs til de barmhjertige søstres forening i denne by, 15,000 francs til en stiftelse for gamle og sygelige sømænd og deres familier samt betydelige summer til oprettelse af skoler. 1854 oprettede hun barnehospitalet «Sainte Eugénie». Samme aar gav keiserparret 600,000 francs til et hjem for trængende arbejdere. 1857 indviedes det keiserlige asyl for rekonvalecenter i Vincennes, hvortil keiserinden havde grebet initiativet, og som keiseren gav to millioner francs af sin private kasse. I løbet af ti aar optog dette asyl henved 58,000 mænd. Et lignende asyl for kvinder blev aabnet i Vesinet: det optog i løbet af samme tidsrum 27,000 kvindelige rekonvalecenter. 1857 oprettedes under keiserinde Eugénies beskyttelse det bekjendte, storartede kysthospital for skrofuløse børn «Berck—sur—Mer» (i nærheden af den lille by Vernon), der den dag idag ansees som det bedste kysthospital i Europa og er bleven taget til forbillede for lignende anstalter i mange andre lande. Andre kysthospitaler oprettedes (1859) i Falaise og (1861) i Epinai under levende deltagelse fra keiserindens side. Under krigen i Italien stillede Eugénie sig i spidsen for en indsamling til fordel for de faldne krigeres enker og børn. Indsamlingen indbragte over fem millioner francs, og keiserinden forestod personlig uddelingen af disse penge. 1859 tog omsorgen for de døvstummes undervisning et pludseligt opsving, og keiserinden viste virksom interesse for denne sag. En keiserlig forordning af 1862 stillede alle barnehjem og asyler under Eugénies beskyttelse, og hun betænkte dem alle med store gaver. Sommeren 1866, medens hoffet opholdt sig i Saint Cloud, grund-

stillede hun sig aldrig paa en iøinefaldende maade i spidsen for dem. Og med de store summer, som hun i stilhed bortgav, fulgte mangan kjærlig tanke, mangt et trøstende ord. For at de fattige ikke skulde staa hjælpeløse ved hendes død, lod hun endog (1863) sit liv forsikre til fordel for dem.

Keiserens kjærlighed havde hævet hende op paa tronen; men det var ved hjælp af sin fine og taktfulde fremtræden, at hun satte sig fast tilrette paa den. Thi født med en dronnings værdighed, skjøn nok til at omvende demokraten til beundrer af keisermagten, stod hun med hensyn til repræsentationsevne ikke tilbage for nogen legitim fyrstinde. Naar hun smykket med krondiamanterne hilste Frankriges stormænd og de fremmede diplomater under tronens baldakin, da skete dette med en saa fuldendt anstand, at mangan herskerinde af gammel fyrste-æt med føie kunde have ønsket at efterligne hende. Det var umulig at tænke sig et smukkere syn, end naar hun ved de store parader viste sig tilhest ved keiserens side; og naar hendes yndefulde skikkelse kom tilsyne i den kei-

lagde keiserparret en understøttelseskasse for de ved arbejde udygtiggjorte. 1867 oprettedes otte folkekjøkkener i Paris, der blev opretholdte af den keiserlige privatkasse. — Keiserinden var desuden præsident for og viste stor iver for et barmhjertigt foretagende til fordel for trængende barselkvinder, som dronning Marie Antoinette havde vakt til live. Det fortjener endelig at erindres, at hun lod oprette flere nye hospitaler, at ældre hospitaler blev udvidede og forbedrede efter hendes foranstaltning, at hun sørgede for fri sygebehandling og fri medicin til fattige i Paris, at billige bade-anstalter og foreninger for de fattiges begravelse samt offentlige almisseuddelinger blev organiserede ved keiserindens bistand etc. etc. etc.

serlige vogn, naar dette ædeltformede hoved høiede sig til hilsen, da blændedes masserne, og man følte uvilkaarlig, at denne kvinde vilde forstaa at hævede sin plads.

»Aldrig« — siger en af datidens memoire-forfattere*) — »saa man en smidigere og mere harmonisk skikkelse, aldrig et elskeligere hoved smykket med gyldne lokker! — Alt i alt frembød den keiserlige brud et billede, hvis fine sammensmeltning og fløielsbløde farver ingen Murillo, ingen Velasquez, men kun en Tizian skulde have kunnet formaa at gjengive!«

Hvor godt Eugénie tog sig ud i afstand, hvor beundringsværdig hun syntes den store mængde, saa var hun, om muligt, end mere tiltrækkende for den lille kreds. Hun hørte nemlig ikke blot til de fyrstinder, der taaler at sees i nærheden, men til de kvinder, der synes elskværdigere, jo nærmere man lærer dem at kjende.

Venlig og imødekommende mod alle, men uimodstaalig, hvor hun lagde an paa at erobre — og næsten altid ivrig for at gjøre erobringer! — besad hun en mægtig evne til at drage hjerterne til sig. Med den høieste grad af indtagende livfuldhed forenede hun en finfølelse, der virkede mere end selve hendes skjønhed, samt hin hjertevindende velvilje, som franskmændene træffende kalder »*politesse du coeur*«. Til fuldkommenhed forstod hun kunsten at stille sine gaver i det rette lys. Og i besiddelse af en uudtømmelig sprudlende og vittig konversa-

*) *Dürckheim*: »Erinnerungen aus alter und neuer Zeit.«

tionsevne, fremkom det, som hun sagde, næsten altid paa en heldig maade og til heldig tid.

Sjelden har vel to personligheder fundet hinanden, der har passet bedre for hinanden end Napoléon og Eugénie. Og meget sjelden har en forbindelse, knyttet af kjærlighed, vist sig mere stemmende med fornuftens bud.

De havde mødt hinanden og elsket hinanden i ungdommen. Hun havde troet paa hans stjerne, medens andre smilte af drømmeren. Hun bliver keiserinde med en herskerindes magt og ansvar; men hun glemmer ikke, at det er ham, hun kan takke for denne stilling, at hendes magt er vokset frem af hans! Hendes triumfer, den glans, der omgiver hende, alt skylder hun ham. I samme forhold, som følelsen af hendes egen værdighed stiger, stiger hendes kjærlighed, hendes beundring for ham. Han har i verdens øine gjort et skridt nedad ved valget af sin brud. Det bliver hendes stræben at vise verden, at »eventyrersken«, som hun kaldes, kan tjene dynastiet bedre, end om hun havde været født nær en kongetrone. —

Eugénie elskede hvad der var smukt, ridderligt, heltemæssigt og usædvanligt. »Jeg er i familie med Cid og med Don Quixote,« plejede hun at sige.

»Jeg vil heller, at man skal tale ondt om mig, end at man slet ikke skal tale om mig. Jeg vil, at offentligheden skal beskjeftige sig med mig!« havde Ludvig Napoléon udraabt i den tid, da hans forsøg paa at gjøre statsomveltning kun vakte latter og medlidenhed. Allerede den gang havde han studeret det franske folk, allerede dengang vidste han, at forfængeligheden er nationens svageste side.

At smigre denne folketorfængelighed blev et af de fornemste midler til at bevare hans magt. Skjønt han i sit private liv foretrak en næsten borgerlig tarvelighed, var ingen effekt ham for sterk, ingen form ham for paafaldende eller theatralisk, hvor det gjaldt om at optræde som keiser.

De glimrende skuespil, som han troede sig nødsaget til at opføre, forstod hans gemalinde udmerket godt at sætte i scene.

Siden hun i ungdommen havde reist sig fra sygeleiet for at blive toreadorens veninde og korsoens løvinde, havde hendes liv været en eneste higen efter at spille en opsigtvækkende rolle. Hun var sig maaske ikke dette fuldt bevidst; thi hvor hun havde vist sig, havde man frivillig bragt hendes skjønhed sin hyldest. Men den opmærksomhed, som hun vakte, blev tilsidst ikke blot vane, men fornødenhed for hende.

Som skuespillerinden, der trænger applaus og tørster efter publikums bifald, saaledes trængte Eugénie visheden for, at man beskjeftigede sig med hende, saaledes tørstede hun efter massernes vivatraab.

Som skuespillerinden efter hvert nyt stykke med iver gennemleder avisernes spalter for at læse presens dom og glæde sig over de gode recensioner, saaledes fordybede Eugénie sig efter hver fest, hver tropperevue, hver udflugt, i bladenes beskrivelser af hendes udseende og hendes dragter. Hun glædede sig over den ros, som man ydede hendes person, og den sporede hende til uafbrudte anstrebninger for at vinde og vedligeholde folkegunsten.

Vanskelige hverv paahvilede hende som Frank-

riges keiserinde. Udsprungen fra en familie, der var fornem, men ikke fyrstelig, og om hvis nærmeste fortid en mængde dunkle rygter var i om-løb, skulde hun støtte en trone, som nylig var ble-ven gjenreist, og som endnu vaklede. Hun skulde opmuntre kunstindustrien og opretholde den fran-ske hovedstads gamle ry som smagens og elegan-cens arnested. Skjønt hun ikke var opdraget til at bære kronen, skjønt hun var livlig og vant til et frit og muntert liv, og skjønt hun hovedsagelig var omgivet af kvinder og mænd, der manglede kjendskab til de gamle hoffers former, skulde hun endelig fastholde etikettens fordringer uden at give anledning til kritik.

Alverden ved, at hun studerede toilettet med en iver, et alvor, en vigtighed, som om moden var en guddom og hun dens første præstinde. Mindre bekjendt tør det være, at de enkelte former for den glimrende pragt, som dynastiet udfoldede, ofte var udtænkte af hende, og at udvalget af gjester, der skulde indbydes til de keiserlige soi-rées, blev gjort under hendes personlige ledelse. Det hændte endog, at høitstaaende damer, der var inviterede til Tuilerierne, blev viste ud, naar deres dragter ikke behagede majestæten.

Ingen nation er høfligere end den franske; men spanieren har en varmere, mere ærbødig hensyns-fuldhed, der minder om en svunden tid. Opdraget i den spanske grandezza, men fuldt fortrolig med de lettere franske omgangsformer, var det Eugénie en tilfredsstillelse at paatrykke hofcirkelen dette stempel af ynde og finhed. Hendes smag og op-findelsesevne blev mønster for det hele land. Hun

udfoldede en elegance og en luksus, der tvang de fornemme kredse til at følge hendes fodspor. Snart beherskede hun paa dette omraade ikke blot Frankrige, nei, hvad der var *«comme il faut»* i Paris, blev efterabet af den halve verden.

Keiserinden havde ikke siddet en maaned paa sin trone, inden man vidste tusinde ting at fortælle om hendes gavmildhed, hendes godhed, hendes ynde og vid, inden aviserne havde bragt udførlige og entusiastiske beretninger om hendes ydre, hendes fremtræden, hendes handlinger og ord, og inden almenhedens opmærksomhed i den grad var henvendt paa hende, at man næsten glemte at kritisere keiserens politik.

Overalt, hvor det keiserlige par viste sig, var den nysgjerrige mængde paa færde. Om man end her og der kunde høre misbilligende bemærkninger, saa blændedes hoben dog af en glans, hvis mage ingen anden by i vort aarhundrede har havt at opvise. Eugénie og Napoléon manede minder om fortiden frem, — minder om den hæderlige, første keisertid, der bragte parisernes hjerter til at banke!

VI

Keiserbesøget i England. — Dronning Victorias gjenbesøg.

Hvordan man bedømte den unge keiserinde i fremmede lande, saa var snart alle enige om, at

hun bedre end de fleste af sine forgjængerinder forstod at lænke de bevægelige parisere til sin triumfvogn.

Eugénie vilde imidlertid, at ikke blot Frankrige, men hele Europa skulde hylde hende. Hun vilde, at prinsesserne, der havde rynket paa næsen af parvenueen, og fyrsterne, der haanlig havde smilt, naar de nævnte mademoiselle Montijo, skulde bøje sig i støvet, hvor de før havde spottet.

At hun ikke var af kongelig byrd var det saare punkt i hendes sjæl. Hun misundte fyrstedøtrene, der sad i glorien af sin nedarvede værdighed. Hun elskede legitimiteten dobbelt lidenskabelig, med dobbelt glødende udholdenhed, fordi den var det eneste, som hun aldrig kunde faa.

Som borgerdatteren, der gennem egteskab skaffer sig adgang til adelskredsen, ved skjønhed, god opdragelse og beregnet forsigtighed er istand til at vække beundring og til at stille adelsmandens datter i skygge, saaledes havde Eugénies ynde og fine takt hævet hende op i rækken blandt Europas feirede herskerinder.

Men ligesom borgerdatteren i disse nye kredse upaatvivlelig vil møde noget, som hun hverken helt forstaar eller helt formaar at tilegne sig, saaledes følte Eugénie, at noget manglede hende, fordi hendes fortid var ganske anderledes end de andre fyrstinders. Borgerdatteren har ikke vandret paa den jord, som hendes slekt i aarhundreder har eiet, mindet om hendes ahner har ikke fulgt hende skridt for skridt; Frankriges keiserinde er ikke født i purpuret, og hendes barndoms indtryk er

aldeles forskellige fra de forhold, som hun nu er traadt ind i.

De mindste, ubetydeligste fyrstinder eiede det, som hun manglede. Deres høie herkomst forekom hende som den høieste lykke. Hun forglemte, at fædrene, som de var saa stolte af, ofte havde kjøbt sin storhed gennem folkenes taarer og gennem strømme af blod. Hun forglemte, at den tid er forbi, da man saa op til konger som til halvguder, og da monarkerne kunde hengive sig til de værste udskeielser og dog blive tilbedte af sit folk. Hun forglemte, at det, som man nu søger hos sin fyrste, det, man beundrer og elsker hos ham, er et uplettet liv og ædle menneskelige egenskaber. Hvad hun huskede var kun dette ene: de eiede, hvad hun ei besad. Den gode, aandrige, skjønne Eugénie vilde, om det havde været muligt, have bortbyttet sin aandfuldhed mod deres dumhed, sin altbeseirende skjønhed mod deres ubetydelighed, sit overmaal af hjertevarme mod deres indsnevrede livssyn blot for at faa den legitime herskerret.

Men da hun aldrig vilde være istand til at opnaa denne, da hendes fortid altid vil forfølge hende, hendes fødsel altid blive fremdraget som et vaaben mod hende, blev det hendes hedeste higen at se medlemmer af de gamle herskerhuse som gæster i sit slot. For nogle korte timer vilde hun bringe dem til at glemme hendes herkomst, — et tarveligt surrogat for at være dem lige!

Det faldt hende dog ingenlunde let at faa dette ønske opfyldt. Alle fyrster og fyrstinder holdt sig i begyndelsen forsigtig borte fra Paris. Tiltrods for stadig gjentagne og meget indtrængende forsøg

lykkedes det hende ikke engang at drage Frankriges legitime adelsfamilier til sig.

Hun forstod ikke legitimisterne. Hun fattede ikke, at deres urokkelige kjærlighed til *le roy* var en del af deres arv, deres bedste overbevisning, og at dyrebare minder var knyttede til den gamle konge-æt. Men hun beundrede deres troskab og gjorde de ihærdigste skridt for at lokke hertuginde og marquiserne fra Faubourg Saint-Germain til sit nydannede hof.

Men de var altfor stolte til at bøje knæ for spanierinden. I Bourbonernes tid havde de villig og gjerne kysset tronens fod; Eugénie, en bourbonsk sidelinjes undersaat, der havde bemægtiget sig plads paa deres kongers trone, fik følelig merke, at enhver tilnærmelse vilde blive afvist med kulde og foragt.

Sammenlignet med den dybe smerte, som hun senere i livet skulde rammes af, var disse ydmygelser intet; men i forhold til hendes forfængelighed og til den stilling, som hun indtog, var de bitre nok. De legitime adelsfamiliers tilbageholdenhed hørte, da hun stod paa magtens tinde, til de skarpe torne, der var flettede ind i hendes keiserdiadem.

Viste det sig stedse lige umulig at overtale den gamle adel til at sætte foden indenfor de mure, hvor spanierinden var vertinde, lærte fremtiden til gjengjæld, at Eugénie var istand til at overvinde alle vanskeligheder, hvor det gjaldt at tilvinge sig respekt hos Europas fyrstelige familier.

Krimkrigen (1854—56) fremhjælp paa en uventet maade dette hendes formaal. Frankriges seire

hævede landet op paa dets gamle plads som Europas fornemste militærmagt. Napoléon III's anseelse steg. England, hvis interesser væsentlig blev fremmede gennem krigen, gik i spidsen med lovsange over det nye keiserrige; og dets dronning fandt sig endelig beføiet til at indbyde usurpatoren og hans gemalinde til at besøge Windsors ærværdige haller.

At træde i personlig forbindelse med den regjerende dronning af England havde i lang tid været Eugénies brændende ønske; denne indbydelse var derfor i mere end en henseende en overordentlig stor tilfredsstillelse for hende.

Hun, der en gang havde været tjenstgjørende ved et hof, hvis overhoved var berygtet paa grund af sit ryggesløse liv, nærrede den dybeste høiagtelse for Englands regentinde, der overalt nød anseelse som en trofast hustru og opofrende moder. Hun, hvis storhed fornemmelig var bygget paa ydre fremtræden, paa ødselhed og hoffets glans, fandt den ligefremme, borgerlige tone, som hun vidste herskede ved nabolandets hof, paa en gang forbausende og meget tiltrækkende.

Victoria havde hidtil ignoreret keiserinden paa en mere end paafaldende maade. Engelske blade havde ved hendes giftermaal ikke alene stillet sig vantro ligeoverfor de tilpyntede beretninger om hendes herkomst, som franske organer havde bragt for lyset, men uforbeholdent kritiseret hendes muntre ungdomsliv. Det var hende ikke blot kjært at vise sig i England, men i høieste grad magtpaaliggende at gjøre det gunstigste indtryk. Hun tænkte ikke uden grund, at hvis hun kunde vinde dette

hof for sig, vilde hendes fortid lettere glemmes, og hendes stilling sikres inden suverænerens kreds.

Ingenlunde uden uro for, hvordan hun vilde blive modtaget, formaaede hun Napoléon til at sende en af sine ministre iforveien. Officielt reiste han for at underhandle om magternes fredsbetingelser; men han havde samtidig det hverv at ordne etikette-spørgsmaal ved det forestaaende besøg.

Modtagelsen var da ogsaa saadan, at den maatte tilfredsstille den mest fordringsfulde ærgjerrighed. Den sekstende april (1855) henimod aften landede Napoléon og Eugénie med sit følge ved Englands kyst, og den næste dag fortsatte keiserparret, ledsaget af prins Albert, reisen til London.

Hver by, hver landsby var festsmykket, og overalt var der beredt dem en storartet hyldest. Da toget passerede Hydepark, dannede elegante ekvipager og ryttere og ryttersker af aristokratiet spalter i en strækning af halvanden engelske mil.

Windsor havde reist æreporte, butikerne var lukkede, husene dekorerede, og hele byen var paa benene for at hilse majestæterne. Under folkets jubel og modtaget paa det hjerteligste af dronningen betraadte det keiserlige par det gamle slot, hvor Victoria i egen person havde truffet omfattende foranstaltninger til sine gjesters bekvemmelighed.

Dagen efter ankomsten lagde dronningen hosebændsordenen om Napoléon III's knæ. Ved gala-taffelet, der fulgte efter denne ceremoni, betjente man sig af det verdensberømte Windsor-service, som kun benyttes ved høitidelige leiligheder. Og ved festforestillingen i theatret samme aften havde

man indlagt et hyldningsvers til Napoléon i den engelske folkehymne.

Den paafølgende dag gav London en fest, hvor keiseren og keiserinden feiredes i begeistrede taler og sange. Det samme folk, der havde været Napoléon I's dødsfiender, det samme land, hvor prins Ludvig Napoléon havde levet som flygtning, syg, ubemærket, ofte blottet for det nødtørftige, modtog med ydmyg smiger Napoléon III som forbunds-fælle og bedste ven.

I den ledende artikel, hvormed »Times« hilste majestæterne, heder det:

»Det er ikke alene en mægtig hersker i lighed med den afdøde keiser af Rusland eller en konge som Ludvig Philip, der foregav at pleie et personligt venskabsforhold til dronningen, som Windsor idag byder velkommen. Ludvig Napoléon vender tilbage til England, herskeren kaaret af otte millioner, holdende i fast haand det scepter, der saa ofte gled ud af hans forgjængeres hænder, og udøvende magten til planer og maal, der er overensstemmende med vore. Vi kjender alle hans personlighed, hans vaner og hans livs vekslende skjebne. Keiserinden har ligesom sin gemal bevæget sig i engelske kredse. Hun har faaet en del af sin opdragelse i England og tilhører en gammel skotsk familie, hvilket bringer hende nærmere Storbritanniens folk, end om hun havde hørt til den habsburgske eller bourbonské fyrste-æt.« —

Besøget i England bragte keiserparret alt, hvad de havde ventet og ønsket. Britternes begeistring gjorde det bedste indtryk i Frankrige og beseglede

folkets tillid til Napoléons klogskab. Forbindelsen med den engelske kongefamilie befæstede det unge dynastis anseelse i Europa; thi efter saa varme venskabsbeviser fra et af de ældste hoffer, havde de andre fyrstehuse ikke længer gyldig grund til at holde sig borte fra Tuilerierne. Endelig var Eugénies personlige ønske over al forventning let bleven opfyldt, idet hun ikke alene havde sat sig fast i dronning Victorias gunst, men ved denne leilighed havde vundet en veninde for livet.

Vi har seet, at hun nærmede sig Victoria med en følelse af respekt for den legitime herskerinde og for den udmerkede kvinde; og med den aabne hjertelighed, der er spanierinden egen, havde hun intet øieblik lagt skjul paa de sympatetiske følelser, som hun stod rede til at overøse hende med.

Hendes søster paa Englands trone havde paa sin side hørt saa meget dels hadefuldt, dels anerkjendende om keiserinden, at hun var interesseret, for ikke at sige nysgjerrig, efter at lære denne meget omtvistede personlighed at kjende. For hende, hvis idéer næsten altid kredsede rundt i samme ring, havde eventyrpræget hos den smukke spanierinde nyhedens dragende magt; mødet blev derfor en begivenhed ogsaa i Victorias liv.

Straks ved det første samvær gjorde den bedaaende Eugénie et udmerket indtryk paa hende. Denne kvinde med den sikre fremtræden havde liden lighed med badestedernes løvinde, som man forud havde beskrevet. Det fine, isandhed keiserlige, der hvilede over hende, lod dronningen glemme de rygter, som hun havde hørt; og hun kunde ikke

modstaa den ynde, den elskværdighed og varme, der ødsledes for at vinde hendes hjerte.

Venskabet »at first sight«, der sluttedes i Windsor, og som stedse var keiserinde Eugénies stolthed og glæde, blev, som bekjendt, knyttet fastere og fastere ved gjensidige besøg og ved en aldrig afbrudt brevveksling.

Faa maaneder efter det første møde kom Englands herskerinde med sin gemal og sine to ældste børn for at hilse paa sine nye venner. Det var over fire hundrede aar siden, at en engelsk suveræn havde været i Paris; man lagde derfor den største vegt paa denne opmærksomhed.

Dronningen, som i sine dagbogsoptegnelser udførlig og i entusiastiske udtryk dvæler ved reisen til Frankrige, skildrer modtagelsen paa følgende maade:

»Efter at vi klokken fem om morgenen den 18de august havde forladt Osborne paa den nybyggede jagt »Victoria og Albert«, naaede vi klokken mellem et og to Boulogne under befolkningens og de paa stranden opstillede troppers velkomstraab.

Medens søfolkene med besvær manøvrerede det store skib ind til stranden, ventede keiseren i den stikkende solhede omgivet af en glimrende stab. Endelig blev landgangsbroen kastet ud. Keiseren betraadte den; jeg gik ham halvveis imøde, og han kyssede min haand. Vi fire, nemlig jeg, prinsen, prinsen af Wales og prinsesse Victoria steg op i en vogn og kørte til jernbanestationen gennem de tætpakkede, flagsmykkede gader. Keiseren ledsagede os tilhest.»

I Abbeville og Amiens ventede der de høie gje-

ster en ligesaa festlig modtagelse; de passerede St. Leu, Montmorency, festningsverkerne, og endelig laa hovedstaden foran dem.

Her var der gjort storartede forberedelser; keiserinde Eugénie havde den foregaaende dag kjørt rundt for at paase, at alt blev smukt og smagfuldt arrangeret. Jernbanegaarden var smykket med rige blomsterdekorationer, og otti unge, smukke og fornemme damer i baldragter stod opstillede for at overrække dronningen buketter.

»Man tænke sig,« vedbliver Victoria i sin dagbog, »disse brede gader, høie huse, dekorerede paa den smukkeste mulige maade med bannere, triumfbuer, blomster, indskrifter i straalende illumination, overfyldte af mennesker, besatte med vel holdte, høit begeistrede tropper, hvoriblandt nationalgarden, linjetropperne og »*chasseurs d'Afrique*« afgav et broget skue. Endeløst lød triumfraabene: »*Vive la reine d'Angleterre, vive l'empereur, vive le prince Albert!*«

Gjennem et lyshav af lamper og fakler, gennem brusen af musik, trommehvirvel og leve-raab tilbagelagde det kongelige tog veien gennem Boulogneskoven til Saint Cloud, hvor keiserinden, prinsesse Mathilde og hoffets damer modtog dem ved indgangen.

Den første verdensudstilling i Paris var netop aaben. De otte dage, som den engelske kongefamilie tilbragte ved det franske hof, benyttedes derfor til at se denne saavel som hovedstadens merkverdigheder; dog er det en selvfølge, at der samtidig fandt hoffestligheder sted til ære for gje-sterne.

Besøget afsluttedes med et glimrende bal i Ver-

sailles, der overgik alle fester siden Ludvig XIV's dage. Tre tusinde indbydelser var udstedte. Eliten af Frankriges store og af høitstaaende fremmede havde givet møde. Guldbroderede uniformer saas overalt. Damerne bar diamanter, der kostede fabelagtige summer; og de søgte at overbyde hverandre i sine toiletter af kniplinger og guldbrokade.

Keiserinden, som paa ballet straaede i al sin skjønhed, var ellers i denne tid lidet synlig. Ved middagen, der fulgte umiddelbart efter den engelske kongefamilies ankomst, havde hun syg maattet trække sig tilbage til sine værelser, og hun maatte senere gjentagne gange lade sig undskylde paa grund af upasselighed.

Men fordi hun var forhindret fra at deltage i de officielle fester, sluttede Victoria og Eugénie sig desto nærmere sammen i den snevre kreds. Samlivet var overhovedet saa hjerteligt og hyggeligt som muligt. Napoléon og prins Albert sang duetter. Dronning Victoria skitserede Saint Clouds omgivelser; og ofte søgte hun ind i Eugénies saloner, hvor de to fyrstinder blev siddende sammen i fortrolig samtale.

Et venskab kan vækkes gennem ydre fortrin, det kan befæstes ved ydre forhold og former; men holde ud gennem livet kan det kun, naar to mødes, som, trods mange og synlige uligheder, i visse retninger stemmer sammen i harmonisk forstaaelse. Naar venskabet mellem de to herskerinder blev et saa inderligt og frem for alt et saa varigt, da er dette et bevis paa, at disse tilsyneladende saa vidt forskellige naturer ikke blot lærte at elske

hinanden, men at forstaa hinanden og skatte hinanden.

Eugénie var dristigere, mere fordomsfri end sin veninde; Victoria havde den nedarvede magtfølelses større overlegenhed og ro. Men grundakkorden var hos dem begge en fast vilje, personligt mod og en stor kjærlighed til deres nærmeste slegt og til de nationer, som de var stolte af at herske over. Jo længre dronningen har kjendt keiserinden, desto bedre har hun derfor kunnet værdsætte hendes gode egenskaber; og jo nærmere Eugénie er traadt Englands regentinde, desto mere hædret har hun følt sig ved hendes venskab, desto varmere har hun følt sig draget mod denne veninde, hvis trofasthed ingenlunde svækkedes i ulykken, men hvis medfølende kjærlighed voksede med den.

VII

Keiserprinsen fødes og døbes.

Straks efter keiserparrets tilbagekomst fra London havde man blandt folket lagt nye reiseplaner for Napoléon og Eugénie. Det hed, at keiseren havde til hensigt at drage til krigsskuepladsen, at han vilde stille sig i spidsen for de samlede arméer, selv erobre Sebastopol, og man formodede, at keiserinden vilde ledsage ham til Wien eller Konstantinopel.

Rygterne begyndte dog at forstumme under forberedelserne til den ovennævnte, store verdens-

udstilling; og de døde ganske hen, da høitstaaende gjester søgte til Tuilerierne, og kongerne af Sardinien og Portugal, ved siden af dronning Victoria, aabnede rækken af kongelige besøg.

En end mere gyldig grund til at opgive alle reiser frembød keiserindens sygelighed.

I den første tid af sit ægteskab havde Eugénie havt begyndelser til svangerskab, og rygter om, at hun ventede at blive moder, havde flere gange været i omløb uden at bekræfte sig. Skjönt Napoleon meddelte hofpersonalet, at hans gemalinde nærede haab om at skjenke dynastiet en arving, skjönt bladene i anledning af ballet i Versailles havde fortalt, at keiserindens hofjuveller havde maattet udvide hendes diamant-bælte, vilde derfor ingen ret fæste lid til den ventede begivenhed.

I løbet af vinteren begyndte man imidlertid at tro, at rygtet alligevel medførte sandhed. Grevinde Montijo, som efter det keiserlige giftermaal havde trukket sig tilbage til Spanien, kom til Paris og veg ikke fra sin datters side. Hoffester blev indstillede. Keiserinden viste sig ikke mere tilhest, og hendes nedkomst imødesaas med stor deltagelse.

Natten til den femtende marts 1856 begyndte Eugénie at føle de første smerter. Da man hørte, at hendes liv var i fare, ilede tusinder af mennesker i spænding til Carrousselpladsen, Louvre og Tuileriernes port.

I slottet herskede den største uro. Keiseren, hvis sindsbevægelse steg fra minut til minut, var ude af stand til at nyde det ringeste og forlod næsten ikke sin gemalindes værelse. Keiserindens lidelser

var saa forfærdelige, at man frygtede for at maatte anvende kloroform. Lægerne indsaa nødvendigheden af at tage barnet med instrumenter, men udsatte det i det længste under trykket af det ansvar, der paahvilede dem. Endelig saa de sig nødsagede til at meddele keiseren, at en operation var uundgaaelig.

«Tænk ene og alene paa keiserinden!» raabte han.

Men man havde ventet for længe og maatte overile sig. Under de skrækkeligste smerter blev keiserprinsen født; og Eugénie betalte sønnens liv med en svækket helbred.

Rygterne om den haarde fødsel havde hele natten holdt hovedstadens befolkning i angst. Saa snart det var bleven bekjendt, at keiserindens nedkomst var forestaaende, havde det lovgivende korps, senatet og Paris's municipalraad samlet sig til et møde, der varede fra om middagen og til om natten klokken 11½. Det maatte endelig opløses; thi haabet om at faa bud om en lykkelig fødsel blev stadig skuffet.

Tidlig den næste morgen samledes man atter. Nu indtraf omsider efterretningen om, at en prins var født, og hundrede og et kanonskud forkyndte samtidig den store nyhed for folket. Hertugen af Morny's meddelelse til forsamlingen afbrødes af stormende begestringsraab. Han tilfoiede: »Jeg ser, at De deler Frankriges jubel,« hvorpaa han hævede mødet med et leve for keiserhuset, som forplantede sig til masserne og vedblev at lyde gjennem gaderne den hele dag. Overalt heiste man flag, overalt dekorerede man med blomster, guirlander og keiserparrets buster og navnetræk. Municipalraa-

det bevilgede 200,000 francs til bespisning af fattige, og om aftenen var hovedstaden glimrende illumineret.

Glæden var stor blandt folket; men forældrenes lykke var ubeskrivelig. Keiseren tog grædende af glæde den lille prins paa sine arme og bar ham ud til de ventende hofkavallerer og damer. Han lod paa stedet uddele en million francs til veldædige øiemed. Han lod offentliggjøre, at han vilde være gudfader og keiserinden gudmoder til alle egtefødte børn, der paa denne dag saa lyset indenfor hans riges grænser. Endelig gav han alle landsforviste tilladelse til at vende tilbage under forbehold af, at de underkastede sig hans regering og paa æresord forpligtede sig til at agte landets love.

Ved keiserbarnets fødsel holdtes den kongres, som afsluttede Krim-krigen og gjenoprettede Europas fred. Napoléon var voldgiftsmand; han stod paa høidepunktet af sin anseelse, og verden troede dengang fuldt og fast paa hans keiserdømmes varighed. Med eller mod sin vilje maatte alle erkjende, at verdenspolitikens hovedsæde atter var flyttet til Paris, og at æren derfor tilkom Napoléon III. For kort tid siden betragtet som en parvenu i suverænernes kreds, var hans folk nu vidne til, hvordan fremmede fyrster fra alle lande skyndte sig til Tuilerierne for at beile til hans gunst.

Men Napoléon den stores brodersøn kjendte alt for vel lykkens omvekslinger til at turde hengive sig til haabet om, at den sol, som nu skinnede over hans hoved, vilde blive ved at straale lige klart. Der laa tungsind i de fordringsløse, vakre

ord, som han henvendte til den lovgivende forsamling, der kom for at lykønske ham, fordi hans dynastis fremtid syntes betrygget:

»Den enstemmige jubel,« sagde han, »som lyder ved keiserprinsens fødsel, afholder mig ikke fra at mindes den sørgelige skjebne, som har rammet dem, der er fødte paa det samme sted og under lignende omstændigheder.*) Naar jeg haaber, at min søns fremtid vil blive lykkeligere, saa er det først, fordi jeg, stolende paa forsynet, ikke kan tvivle paa dets beskyttelse, naar jeg ser, hvordan det ved et sammenstød af overordentlige omstændigheder gjenopreiser alt, hvad det kuldkastede for firti aar siden, som havde det gennem lidelsen og ulykken villet adle et nyt, af folkets midte ud-gaaet dynasti.

Dernæst indeholder historien lærdomme, som jeg ikke vil glemme. Den lærer mig paa den ene side, at man aldrig bør misbruge lykkens gunst, og paa den anden side, at et dynasti kun har udsigt til at bestaa, naar det bliver sin oprindelse tro og værner om de folkelige interesser, for hvis skyld det er oprettet. Dette barn, hvis vugge indvies ved freden, der forberedes, ved den hellige faders velsignelse, som telegrafien har bragt en time efter dets fødsel, og ved enstemmige glædesraab fra det folk, som den store keiser elskede saa høit, dette barn vil, saa haber jeg, blive værdig til det høie kald, som venter det!« —

*) Napoléons og Eugénies søn var, som historien viser, i løbet af halvandet aarhundrede den syvende i rækken af prinser, der syntes bestemte for den franske trone, uden at det blev en eneste af dem forundt at bestige den.

Havde keiseren naaet maalet for sine ønsker, saa paavirkede den glædelige begivenhed keiserindens stilling endnu mere paatagelig; thi hvis hendes gemal døde før hende — hvad der paa grund af aldersforskjellen var sandsynligt — saa vilde Napoléon IV's moder vedblive at være mægtig og indflydelsesrig.

Napoléon III havde, da han indgik sin forbindelse med Eugénie, vist hen til mindet om keiserinde Josephine. Som den store Napoléons første hustru var hun født under et sydligt himmelstrøg, som hende tilhørte hun en gammel adelsslegt, som hende syntes hun ikke fra vuggen bestemt til at bære keiserkronen.

Da egteskabet en tid var forbleven barnløst, var der dem, som havde ment, at hun ogsaa vilde komme til at dele skilsmisens skjebne med hende. Men langt fra at denne spaadom var bleven opfyldt, havde forsynet forlenet hende den største lykke, og hun sad som moder fastere paa Frankriges trone end før.

Denne trone forekom hende som den høieste plads paa jorden, navnet Napoléon forekom hende som indbegrebet af ære og jordisk storhed; at være moder til keiserbarnet syntes hende den mest betydningsfulde mission, der overhovedet kunde falde i en dødeligs lod!

Folkejubelen, der varm og enstemmig brusede hende imøde, styrkede disse overmodige tanker. Man feirede hende næsten som en helgen; man formelig valfartede til hendes barns vugge.

Fra alle sider strømmede der gaver ind, og den lille modtog ikke mindre end otte og tyve ordener

i vuggen. Lykønskningsadresserne, der blev overrakt og oversendte fra alle dele af riget, var affattede i de mest entusiastiske udtryk. Aviserne løftede Dynastiet til skyerne. »Hallernes« sælgere kom for at gratulere. Kobberstik forestillende moderen med Frankriges yndige barn spredtes over hovedstaden og landet. Poeterne besang keiserinden og prinsen; paa alle læber lød Theophile Gautier's:

«Au vieux palais de Tuileries,
Chargé déjà d'un grand destin,
Parmi le luxe et les féeries,
Un enfant est né ce matin.

C'est un Jésus a tête blonde,
Qui porte en sa petite main,
Pour globe bleu, la paix du monde
Et le bonheur du genre humain.

La crèche est faite en bois de rose,
Ses rideaux sont couleur d'azur,
Paisible, en sa conque il repose
Car *fluctuat nec mergitur*.

Sur lui la France étend son aile,
A son nouveau-né, pour berceau,
Délicatesse maternelle,
Paris a prêté son vaisseau.

Qu'un bonheur fidèle accompagne
L'enfant impérial qui dort,
Blanc comme les jasmins d'Espagne,
Blond comme les abeilles d'or!»

Skrækkelige oversvømmelser bragte i begyndelsen af sommeren 1856 mange af Frankriges beboere elendighed og nød. Som en følge heraf talte

man nogen tid om at feire keiserprinsens daab i stilhed.*) Men Napoléon lod ugjerne en leilighed slippe forbi sig uden at vise verden, at skjønt hans dynasti var ungt af aar, stod det i rigdom og pragt ikke tilbage for noget af de gamle monarkier. Han besluttede at give de oversvømmede det halve af den sum, som daabshøitidelighederne skulde have kostet; med den anden halvpart kunde han endnu udfolde megen glands.

Det var mange aar siden pariserne havde været i en slig bevægelse, som paa hin sommerdag,**) da Napoléons arving skulde modtage den hellige daab.

Klokken seks om morgenen forkyndte almindelig klokkeringen og kanonernes torden, at den store dag var kommen. De første skud lokkede skuelystne ud af husene; og da jernbanetogene klokken ti bragte fremmede fra provinserne og udlandet til byen, blev trængselen saa sterk, at man neppe kunde komme fra den ene Seine-bred til den anden.

Politiet havde truffet omfattende forsigtighedsregler for at hindre uro blandt masserne; de viste sig imidlertid overflødige, saa velvillig, ja, hjertelig var stemningen overalt.

Pladsen foran kirken var bestrøet med blomster, bannere vajede, og overalt saa man buster af Na-

*) Hjemmedaaben havde fundet sted i Tuileriernes kapel nogle timer efter prinsens fødsel. Keiseren, prinsesse Mathilde, prinserne Napoléon og Murat, hertugen af Alba, der i dronning Isabellas navn overbragte vuggebarnet »den gyldne vlies«, ministre, kardinaler samt hoffets herrer og damer havde overværet ceremonien.

***) Den 14de juni.

poléon og Eugénie. Da keiserprinsen kom til syne i den forgyldte festvogn med sin guvernante og sin amme, modtog man det smukke barn med varme leveraab; og jubelen var ikke mindre, da de lykkelige forældre straks efter viste sig med sit følge.

Ingen ringere end den hellige fader i Rom var gudfader til spanierindens barn*); dronning Josephine af Sverige og Norge var keisersønnens gudmoder**). Daabsceremonien havde et eiendommeligt og gribende præg: Det samlede franske erkebiskopat havde givet møde i Notre-Dame; idet man traadte ind i den halvmørke kirke, der sparsomt belystes af dagskjæret og af vokslysene ved alteret, kunde man, ved synet af disse mange erkebiskopper, biskopper og andre prælater, tro sig hensat til middelalderens glimrende tid.

Om aftenen gav Paris en fest til ære for den keiserlige familie, hvor hele hoffet og alle fremmede gæster var nærværende. Den holdtes i raadhuset og skildres i franske blade som særdeles storartet og vellykket. Alene for blomster havde Seinepræfekten betalt 50,000 francs. Et service, der var anskaffet i dagens anledning, kostede 250,000 francs; et galeri, der kun benyttedes ved denne ene leilighed, kostede 100,000 francs o. s. v. Fest-

*) Hans hellighed, pave Pius IX lod sig repræsentere af kardinal Patrizi, der havde det hverv ved denne festlige leilighed at overrække keiserinden den gyldne dydsrose.

***) Dronning Josephine repræsenteredes for anledningen af sin og Napoléons slegtning, storhertuginde Stéphanie af Baden; desuden var hendes søn Oscar tilstede, den senere konge af Norge og Sverige.

maaltidet fandt sted i den store raadhusal, der var oplyst af 18,000 vokslys. To orkestre spillede afvekslende under taffelet. Til slutning sang alle tilstedeværende staaende: »Vive l'empereur«. Den folkekjærlighed, som keiserbarnets moder nød, fandt et smukt og hjerteligt udtryk gennem en sindrig overraskelse, som man havde beredt hende: et diorama, fremstillende steder, der maatte være hende særlig dyrebare.*)

Efter festlighedernes slutning viste majestæterne sig paa en estrade, der var reist foran raadhuset, og hvor de blev modtagne med endeløs begeistring. De uoverskuelige menneskemængder, som var ude for at se og beundre, kunde ikke noksom prise illuminationerne og fyrverkeriets skjønhed. Alle var henrykte over keiserindens ynde, over keiserens elskværdighed, men først og sidst over Frankriges barn, som folkevittigheden gav kjælenavnet »Lulu.«**)

*) Granada, hvor Eugénie er født. Madrid med Prado'en. Compiègne-skoven. Fontainebleau, hvor keiseren tilstod hende sin kjærlighed. Det værelse, som hun i forlovelsesheden beboede i Elysée. Keiserparrets vielse i Notre-Dame. Keiserprinsens værelse i Tuilerierne. Slottet Saint Cloud og vandfaldet i Boulogne-skoven.

**) Ved daaben havde keiserprinsen faaet navnene: Napoléon Eugène Ludvig Johan Joseph. Han kaldtes, som faderen, *Ludvig Napoléon*.

VIII

Orsinis attentat. — Keiserindens politiske indflydelse. — Hendes modstandere. — Prins Napoléon. Prinsesse Clotilde. — Prinsesse Mathilde.

Vi har seet, at keiserprinsens fødsel fandt sted paa det tidspunkt, da franskmændene med hæder havde deltaget i Krim-krigen, da Sebastopols fald havde sat kronen paa deres krigerære, og da keiser Napoléons stilling syntes urokkelig.

Men den store erobbers brødersøn havde holdt sig borte fra kamppladsen; at forhøje sin anseelse ved personlig at vinde laurbær stod endnu tilbage for ham.

Den italienske statsmand grev Cavour havde ved sin kloge politik løftet kongeriget Sardinien op paa en fremskudt plads; didhen rettede keiseren blikket. Et hemmeligt møde fandt sted mellem ham og Cavour (1858), og Sardinien fik tilsagn om Frankriges hjælp i en mulig krig mod Østerrige.

Forinden dette tilsagn blev givet, var der indtruffet en begivenhed, som neppe var forbleven ganske uden indflydelse paa keiserens beslutning, og som ogsaa her fortjener omtale, fordi Eugénies holdning ved denne leilighed danner et af de mange beviser paa hendes mod:

Der havde den 14de januar 1858 været festforestilling i den store opera, og hovedstadens befolkning havde trængt sig sammen om theatret for at faa sit keiserpar at se.

Da hofekvipagerne kjørte frem, var der bleven

kastet to bomber mod den keiserlige vogn. En frygtelig eksplosion havde fundet sted. Vindusruderne rundt om i gaderne var sprungne. Hundrede og seksti mennesker, hvoriblandt soldater og forriddere, var døende eller haardt saarede faldt til jorden. En granatstump havde gjennemboret keiserens hat. Keiserinden, som havde kastet sig frem for at dække sin gemal, var bleven let streifet ved tindingen, og hendes hvide silkekjole var bleven oversprøjet med blod. Uforfærdet som altid havde hun reist sig i vognen og raabt beroligende ord til den skrækslagne mængde. Som om intet var hændt, havde majestæterne straks efter vist sig i theatret; og med sit sædvanlige, hjertevindende smil havde keiserinden takket for den hyldest, der her blev beredt dem.*)

Italieneren Felix Orsini, der havde kastet bomberne, blev øieblikkelig fængslet tilligemed sine hjælpere. Fra fængslet sendte han keiseren et gripende brev, hvori han erindrede ham om hans italienske herkomst og om, at Italiens sønner havde udgydt sit blod for Napoléon I. Det vakte almindelig forbauselse, at »Moniteur« — keiserens organ — offentliggjorde denne skrivelse i sin helhed.**)

I trontalen den første januar 1859 lod Napoléon

*) Da Napoléon og Eugénie, efter at have bivaanet forestillingen til dens slutning, over midnat kjørte tilbage til Tuilerierne, havde pariserne illumineret byen; og da keiserparret den følgende dag kjørte gennem hovedstaden i aaben vogn, modtog de utallige beviser paa folkets kjærlighed.

***) Orsini blev henrettet tilligemed den ene af sine hjælpere. Hans to andre medhjelpere benaadedes paa Eugénies indtrængende forbøn.

skimte frem, at han havde til hensigt at bryde med Østerrige; da krigen mellem dette land og Sardinien brød ud, ilede han med at komme sine nye allierede til hjælp.

Efter i en proklamation at have udtalt, at »Italien maatte blive fri fra Alperne og til det adriatiske hav,« drog han (den 10de mai 1859) til krigsskuepladsen. Seirene ved Magenta og Solferino spredte forøget glans over Frankrige. Skjønt fredslutningen i Villafranca ikke bragte indfrielse af alle hans stolte løfter, hulstes Napoléon som Italiens frelser.

Keiserinde Eugénies stilling var, som antydet, bleven en anden og end mere betydningsfuld ved keiserprinsens fødsel. Kort efter Orsinis attentat havde den lovgivende forsamling vedtaget en regentskabslov, der bestemte, at hun skulde regjere i Frankrige, naar keiseren var fraværende eller i tilfælde af, at hans død indtraf under sønnens mindreaarighed.*) Ved Napoléons afreise til Italien blev statens tøiler for første gang lagte i hendes haand.

Det var et kritisk tidspunkt at overgive regjeringen til en kvinde; og havde krigen ikke haft et heldigt udfald, turde situationen være bleven far-

*) Ifølge denne lov skulde Eugénie, støttet af fem raadgivere, føre regentskabet indtil keiserprinsen havde fyldt sit attende aar. Som regentinde var det hende ikke tilladt at indgaa nyt ægteskab. Dersom hendes død indtraf før keiserens, og uden at han havde truffet nogen anden bestemmelse, skulde regentskabet overdrages den prins af det keiserlige hus, som stod tronen nærmest.

lig som i 1870. Med føie kunde derfor formanden i den lovgivende forsamling, idet han forsikrede hende om folkets hengivenhed, paapege, at de, som ikke kjendte Frankrige, med nogen uro havde seet keiseren forlade sit land.*)

Naar man saavel ved denne første som ved senere leilighed har tilskrevet keiserinden en afgjørende indflydelse paa den franske politik, beror dette imidlertid paa nogen overdrivelse. Hendes regentskab var, i det store og hele taget, neppe meget mere end en forfængelighedskomedie, hvori Napoléon lod sin gemalinde figurere. Det blandede mængden og smigrede keiserinden at se navnet »Eugénie« i spidsen for regeringens beslutninger. Hvad enten han var fraværende**) eller hun under hans nærvær tog del i ministerraad, lod keiseren, saa længe han var frisk, neppe en eneste af regeringens traade slippe ud af sine egne hænder.

Paa den anden side kan det ikke negtes, at Eugénie, naar hun lagde sin energi i vegtskaalen, var istand til at drive beslutninger igjennem, som Napoléons raadgivere ikke altid billigede. Havde hun faaet en eller anden idé, plagede hun keiseren saa

*) Af keiserindens svartale (den 28de mai) fremgaar det, at ogsaa hun var sig stillingens alvor bevidst. Hun ytrede bl. a.: »Hvor vanskelig end min opgave er, føler mit fuldtud franske hjerte det nødvendige mod til at gennemføre den. Jeg beroliges, mine herrer, ved Deres trofaste medvirken og ved at finde støtte hos hele det folk, som under sin selvvalgte herskers fravær ikke vil forgaa sig mod en kvinde og et barn!»

**) Keiserinde Eugénie var tre gange regentinde i Frankrige: Under den italienske krig 1859; under Napoléons ophold i Algier 1865; og under den fransk-tyske krig 1870.

længe med bønner og overhæng, at han gav efter af træthed. Man beskyldte hende ikke uden grund for at intrigere mod ministrene, naar de ikke gjorde hendes vilje, og for at befordre middelmaadige om end ikke skadelige yndlinge.

Har allerede en mand meget at kjæmpe mod, naar han staar i spidsen for en regering, hvor meget mere maa ikke dette blive tilfældet med en kvinde, og navnlig med en kvinde som Eugénie, der trods sine indtagende egenskaber aldrig var bange for at udfordre til modstand.

Efter at Napoléon havde sikret hende del i regjeringen, udeblev modstanden da heller ikke længe. Keiserdømmets fiender behagede sig i at fremstille den kvindelige medvirken som uheldsvanger for landet. Keiserinden mødtes af samfundets fordom og mændenes misundelse; selv enkelte af Napoléons bedste venner udtalte aabenlyst sin misbilligelse af den magt, som man tilskrev Eugénie.*)

Den rolle, hun har spillet som regentinde, er, som sagt, bleven overvurderet. Hendes begavelse gik ikke i politisk retning; hun kjendte tilfulde de *smaa* tings magt, men havde intet begreb om regjeringens udviklede maskinerier. Optaget, som hun var, af tusinde bagateller, af moderne, af hof-

*) Mérimée beretter («Lettres à Panizzi»), at Fialin de Persigny skal have sagt til Napoléon: »De lader Dem regjere af Deres hustru ligesom jeg! Men *jøg* ofrer kun min formue, og den ofrer jeg for at faa fred, medens *De* ofrer Deres eget bedste, Deres søns bedste og det hele land. De gjør indtryk af at have abdiceret! De mister Deres prestige; og De gjør alle Deres trofaste venner modfaldne.»

festligheder og hofintriger, manglede hun baade tid og evne til kraftig og fremfor alt udholdende at forfølge politiske maal.

Kun paa et enkelt felt anstrengte hun sig af yderste evne for at gjøre sin indflydelse gjældende: *paa kirkens anliggender!*

Vi ved, at hun i sin ungdom havde ønsket at vie sit liv til kirkens tjeneste, og at hun i sin op-høielse paa tronen havde ment at se en kaldelse fra Gud. Den sværmeriske tro, der var indplantet i hendes sjæl, og som, saa langt fra at formindskes, voksede med magten, forledede hende til at se tegn paa himlens særlige bevaagenhed i al den lykke, som mødte hende: Hæderen og keiserinde-værdigheden, massernes bifaldsraab, hofsnogenes kryben, hendes selskabelige triumfer, alt modtog hun som gaver, sendte til hende fra et naadigt forsyn.

Af denne tro sprang en bred og brautende gudsdyrkelse frem. Det var ikke ydmyghedens lære, som hun hyldede. Den Gud, som hun tilbad, var en bonapartistisk beskytter, og hendes religion var sammensat af selvfølelse og katholsk bigotteri.

Den tid var forbi, maaske næsten udslettet af hendes erindring, da hun havde villet forsage verden som kirkens ydmyge tjenerinde. Men hin offer-vilje, som i ungdommen et øieblik havde fyldt hende, trængtes heller ikke nu: Den hjælp, »Madame« paa Frankriges trone kunde yde kirken, var ganske anderledes værdifuld end den begeist-ring, som den unge pige havde villet skjenke den!

Den hellige stols tilhængere søgte utrættelig hendes venskab; de styrkede hende i overbevisningen

om, at hun af forsynet var udseet til støtte for Guds statholder paa jorden. Og med den taknemmelighed til guddommen, der virkelig besjælede hende, faldt det naturligt for hende uforbeholdent at stille sig i spidsen for det klerikale parti.

Med en iver uden lige virkede keiserinde Eugénie for pavemagtens opretholdelse. Hun gjorde alt for at gjenopvække catholicismens strengeste aand i landet. Skaanselløst forfulgte hun dem, der ikke blindt holdt fast ved den gamle kirke; og hun vurderede — paa faa undtagelser nær — sine omgivelser efter deres religiøse anskuelser.

Hendes pietisme saarede de mere frisindede; og hendes had mod anderledes tænkende skaffede hende mange fiender.

Blandt disse fiender var prins Napoléon den mest forbitrede.

Napoléon Joseph Charles Paul (Napoléon Jérôme), kongen af Westfalens søn, var født 1822.*) Fra den røde februar til den 26de december 1849 havde han været fransk gesandt i Madrid, hvor han første gang havde seet den indtagende Eugénie Montijo, for hvem han dengang nærede stor beundring. Det fortælles endog, at han skal have anholdt om hendes haand, men at han ikke blev opmuntret dertil hverken af hende eller af hendes moder.

Napoléon III troede paa sit kald til at herske i Frankrige; prinsen mente ligeledes, at han var kaldet til at bestige den franske trone. Men medens hans fætter støttede sin tro paa *«Les idées*

*) Se: »Kongen af Westfalens amerikanske hustru.»

Napoléonniennes, afledede prinsen sin forvisning fra en mærkelig lighed med Napoléon den første.*) Keiser Napoléon havde arbejdet for at naa sit maal; prins Napoléon nøiede sig med timevis at staa for speilet og stryge sin napoléonske haarlok ned i panden. Keiseren havde brugt magt og list for at erhverve sig onkelens trone; prinsen var overbevist om, at de ansigtstræk, som speilet viste ham, gav ham brev paa, at kronen engang vilde blive kastet i hans skjød.

Saalænge Napoléon III var barnløs, havde han betragtet sig som hans selvskrevne arving. Keiserprinsens fødsel var derfor en streg i hans regning. Og da den ovenomtalte regentskabslov var traadt i kraft, der tildelte Eugénie politisk indflydelse, vandt misundelsen herredømmet over hans bedre følelser.

Han havde aldrig likt, at spanierinden kom paa tronen; men i begyndelsen havde han dækket sin uvilje under en kjølig høfligheds maske. Nu fandt han imidlertid ikke længer grund til at skjule det had, som han nærrede: naar og hvor det lod sig gjøre, forfulgte han hende med de smaaligste fornærmelser.

En samling begavede journalister, for hvem opgangen ad Tuileriernes hovedtrappe var spærret, hjalp ham med dette arbejde. De opfandt og udbredte anstødelige rygter om keiserindens private

*) Da prins Napoléon lidt efter lidt blev meget tyk og hans blik mere og mere uroligt, blev denne lighed, som han var saa stolt af, tilsidst en ren karrikatur. Pariserne pleiede at sige om ham: »Han har keiserens blik fra Waterloo-slaget og hans mave fra St. Hélène.»

liv, hvis sandhed man aldrig har kunnet bevise. Denne kreds, der stod prins Napoléon meget nær, gjorde sig umage for at faa folket til at tro, at den lille »Lulu« ikke var keiserens søn, men et understukket barn, som grevinde Montijo hemmelig skulde have smuglet ind i sin datters soveværelse.

Eftersom keiserprinsen voksede til, udsprede samme kreds rygter om, at barnet var idiot; naar den skinsyge onkel omtalte arvingen til Frankriges keisertrone, kaldte han ham gjerne med et foragteligt skuldertræk: »*Le pauvre petit bambin*».*)

Eugénie gjengjældte prinsens had af hele sin sjæl: Hun hadede hans letfærdige liv, hans giftige tunge og hans feighed, der ved mange leiligheder grelt kom til syne. Ved at fremdrage denne side af hans karakter, tilføiede hun ham naalestik, som tirrede ham til stedse fornyede angreb.

Forholdet mellem disse to erklærede fiender blev ikke bedre, efter at prinsen (januar 1859) havde egtet Clotilde af Savoyen, — en elskværdig fyrstinde, der af pariserbefolkningen blev hædret med tilnavnet »Sainte Clotilde«.

Keiserens fætter havde giftet sig med en kongedatter for at ærgre Eugénie. Hans hustru havde giftet sig med ham for at imødekomme sin faders ønske; thi personlig var denne letsindige gudsfornegter lidet skikket til at fængsle Victor Emanuels fromme datter.

Prinsesse Clotilde stod alene ved hoffet saavel som i sit hjem; og hun vakte snarere keiserindens

*) »Det stakkels lille pattebarn«.

skinsyge end hendes sympati. Den legitime fyrst inde oversaa paa sin side den eventyrlige Eugénie. Hun holdt sig saa meget som muligt borte fra hoffet, men samlede om sig en damekreds af Frankriges gamle aristokrati, der, som tidligere omtalt, aldrig nedlod sig til at hylde spanierinden. Naar Clotilde maatte vise sig ved hoffet, gennemgik hun alle etikettens forskrifter med ynde og værdighed; og da Eugénie, der selv fandt hofceremonierne kjedelige og anstrengende, en dag spurgte hende, om hun ikke følte sig træt, svarede hun uskyldig og sikkert uden at tænke paa den indirekte fornærmelse: »Nei, slet ikke! Jeg er jo saa vant til det hjemmefra.«*)

Var prins Napoléon keiserindens mest forhadte modstander, saa var han, selv inden familien, langt fra den eneste modstander, som hun havde. Flere af keiserens fjernere slegtninge**) stillede sig fiendt-

*) Prinsessens bortreise fra Paris midt under urolighederne den 4de september 1870 karakteriserer hende: Medens folket rasede, medens »marseillaisen» lød overalt, og keiserinde Eugénie med nød og neppe reddede sig ved flugt, fastholdt prinsesse Clotilde paa det bestemteste, at hvis hun skulde forlade hovedstaden, vilde hun gjøre det paa samme maade, som hun var kommen: som en prinsesse af et gammelt, kongeligt hus! Hun lod sine vogne spænde for og kjørte ved høilys dag gennem Paris's gader med det keiserlige hus's livré og ledsaget af sit følge. Folkesværmen smilte og var lidt overraskede over hendes dristighed; men man hilste hende høflig og uden paa noget sted at stille sig hindrende i veien for hende. Ikke uden beundring lød det her og der blandt mængden: »Prinsesse Clotilde er en kjek dame!»

**) Ifølge rangforordningen efterfulgtes den keiserlige familie (hvortil kong Jérôme og hans efterkommere hørte)

lig ligeoverfor hende. En af dem, madame Rattazi, hvis moder var en Bonaparte, udgav endog et smædeskrift, »Madame Eugénie Montijo«, der blev beslaglagt, og som indeholder de ærerørigste beskyldninger mod keiserinden.

Selv den godmodige prinsesse Mathilde betragtede sin fætters gemalinde med skjeve blikke. Ganske vist var hun taktfuld nok til ikke at vise verden den antipati, som hun følte for hende. Men det er neppe for meget at sige, at hun afskyede sin kusine og nærede modbydelighed for hendes pietisme. Napoléon bevarede efter sit giftermål fremdeles et hjerteligt venskabsforhold til prinsessen; han pleiede at spørge hende tilraads i vigtige anliggender. Men keiserinden besøgte hende aldrig. Og hun, der havde været vertinde i Tuilerierne, viste sig nu kun i hofkredsen ved de uundgaaeligste, officielle leiligheder.

Det var dog egentlig først efter at keiseren fra Italien var vendt tilbage til sin hovedstad, at modstanden mod Eugénie viste sig i hele sin styrke.

Det samlede italienske folk havde (den 14de marts 1861) valgt Victor Emanuel til konge; og Italiens enhed mødte varm sympati i Frankrige.

Under indtrykket af stridende meninger blandt hans omgivelser havde Napoléon i begyndelsen vanskelig for at bestemme sig for at anerkjende den nye ordning.

af »keiserens familie«. Til denne saakaldte »famille de l'empereur« henregnedes Joachim Murats efterkommere og Napoléon I's brødre Luciens og Josephs efterkommere, hvilke linjer indbyrdes var forbundne ved Luciens søn Charles's giftermål med Josephs datter Zenaïde.

Mod Italien arbejdede i første række Eugénie, keiserens udenrigsminister Walewski, samt en stor del af hoffet og hele geistligheden, der fremholdt, at man, ved at sanktionere Italiens enhed, samtidig erkjendte pavestatens erobring. *For* anerkjendelsen talte prins Napoléon, keiserens fortrolige ven dr. Conneau og flere andre, der ivrig opfordrede ham til at krone sit verk som Italiens befrier ved at godkjende tingenes tilstand.

Som ivrig katolik og glødende beundrerinde af paven hadede keiserinden Victor Emanuel; det bidrog ikke heller til at blidgjøre hende, at prins Napoléon havde egtet hans datter. Havde det staaet i hendes magt, vilde hun sandsynligvis gjerne have seet det italienske kongehus knust og paven gjengivet hele sin verdslige myndighed.

Napoléon delte ikke sin gemalindes anskuelser. Naar han tilsyneladende lod sig paavirke af hende, var grunden dertil mindre de stormende scener, som hun opførte, end bevidstheden om, at hans interesser fordrerede forbindelse med det klerikale parti.

Det var for en stor del de klerikale, som havde muliggjort hans præsidentvalg, og de havde væsentlig medvirket til hans anerkjendelse som keiser. Han skyldte dem taknemmelighed; han følte desuden, at han ved at give afkald paa den hellige faders venskab vilde unddrage sin trone en mægtig beskytter.

Napoléon lod sin udenrigsminister foredrage sagen i regjeringsraadet. Keiserinden, som var tilstede, kunde ikke beherske sin bevægelse. I høie-

ste grad oprørt og med øinene fulde af taarer forlod hun hastigt salen.

Keiserens beslutning var fattet: Han lod paven beholde Rom og »Patrimonium St. Petri«. Sterkt tilskyndet af sin hustru lod han en fransk troppestyrke blive i Italien for at støtte de pavelige interesser. Men samtidig anerkjendte han Victor Emanuel som konge i Italien og pavestatens frafaldne provinser som en del af det nye rige.

Hans tvetydige holdning vakte utilfredshed paa begge sider. Det klerikale parti angreb hans politik; fritænkerpartiet var misfornøiet over, at han ikke løsrev sig fra paven og sluttede en uforbeholden alliance med kongeriget.

For dette formentlige feilgreb gav man Eugénie skylden. Hendes iver for at støtte den hellige stol var kjendt overalt. Og hendes udraab: »Forlader paven Quirinalet, saa forlader jeg Tuilerierne! Jeg vil heller se keiseren myrdet end evig fordømt!« gik fra mund til mund og stillede hende i et uheldigt lys ligeoverfor de intelligenteste mænd og kvinder i Frankrige.

IX

Hertuginde af Alba. — Keiserens utroskab. — Keiserindens religiøse stemninger. — Fyrstinde Metternich. — Prosper Mérimée. — Victor Hugo.

Til fritænkerpartiets misnøie, der baade direkte og indirekte voldte keiserinden fortrædeligheder, kom sorger i hendes private liv.

Hvor smertelig hendes ulykkelige kærlighed til Alba engang havde berørt den unge pige, den havde dog ikke kunnet hindre et vedblivende inderligt forhold mellem hende og hendes søster. Tiden mildnede Eugénies ungdomsskuffelse. Søsterkærligheden, der intet afbræk havde lidt, blev varmere med aarene; og det var en ikke ringe glæde for hende, at hertugen og hertuginde af Alba tog vinterophold i Paris.

Fra et liv i frihed var Eugénie bleven kaldt op paa tronen. Hun opfyldte sine pligter med værdighed og tilsyneladende tilfredshed og glæde. Alligevel vil der have været timer, hvor hun længtede tilbage til ungdomstidens ubundne liv. I disse ensomme timer vil hendes tanker med dobbelt ømhed have dvælet hos hendes kjære og navnlig hos hendes moder i Spanien. Og mellem moderen og den yngste datter blev hertuginde af Alba et bindeled.

Hertuginde havde i længre tid lidt af en uhelbredelig sygdom, men keiserinden havde ikke anet, hvor farlig sygdommen var. Midt under en reise, som hun (augustmaaned 1860) foretog sammen med

keiseren,*) indtraf den uventede efterretning om, at hendes søsters tilstand havde forværret sig betænkkelig. De høie reisende befandt sig i Algier; Eugénie bad Napoléon om lov til øieblikkelig at vende tilbage. Men man havde gjort store forberedelser til keiserparrets ære, og skuffelsen vilde have været umaadelig blandt befolkningen, hvis festerne var bleven indstillede. Med angst i hjertet deltog keiserinden i et stort bal, og først da hun forlod det, meddelte man hende den hele sandhed: hendes søster var døende!

Hun indskibede sig i største hast til Frankrige; men inden hun havde sat foden iland, var hertuginde død. Grænseløs fortvivelse greb keiserinden. Hun lukkede sig inde i sine værelser og vilde ikke se et menneske; det varede maaneder, inden hun havde fattet sig saavidt, at hun atter var istand til at vise sig for hoffet. — —

Napoléons egteskab med den smukke spanierinde var, som vi véd, fra hans side bleven stiftet udelukkende af kjærlighed. Men den lidenskab, som Eugénie havde indgydt ham, begyndte lidt efter lidt at dø bort. Skjønt keiseren altid behandlede sin gemalinde hensynfuldt, og skjønt han fremdeles nærrede de samme høie tanker om hende som i begyndelsen af egteskabet, er det vel bekjendt, at han meget ofte gav hende grund til slinskye.

Medens hertuginde af Alba levede, havde hun opmuntret keiserinden under hendes egteskabelige

*) Keiserparret besøgte Savoyen, Nizza, Corsica samt Marseille og steg endelig i Toulon ombord i den keiserlige lystjagt «Aigle», der førte majestæterne til Algier.

prøvelser. Den milde, rolige søster havde hjulpet Eugénie gennem mange bitre timer. Ved hendes død følte hun dobbelt den forladthed, som hendes varme, ekspansive natur saa vanskelig kunde udholde.

Med al sin klogskab var Eugénie et stemningsmenneske, og derfor — i visse henseender idetmindste — et uoverlagt barn. Medens den fødte herskerinde under smerten bærer et smil til skue for verden, glemte hun, at en keiserinde aldrig tør føre privatlivets uro og bekymringer frem for mængdens nysgjerrige blik. Hendes skinsyge foranledigede scener ved hoffet, hvorom rygterne trængte udenfor Tuilerierne.

Efterretningen om, at Napoléon under krigstummelen havde fundet tid til at knytte en forbindelse med en ung italienerinde, forlede Eugénie til blinde, lidenskabelige udbrud af heftighed. Og hun lod sig helt bringe ud af ligevegten, da hun udsattes for fornærmelser af en af hans elskerinder i Paris.

Medens Napoléon som prins opholdt sig i London, havde han styrtet sig ind i en malstrøm af letsindige fornøielser. Blandt de intime bekjendtskaber, han her havde sluttet, havde miss Howard erhvervet sig krav paa hans varige taknemmelighed: Hun havde hjulpet sin elsker ud af forlegenheder og bevaret ham fra at gjøre bekjendtskab med gjælds fængslet; det hed endog, at hun før statskuppet havde forstrakt ham med millioner til hjælp ved hans foretagende.

Napoléon hørte ikke til de mennesker, som glemmer tjenester. Han tog miss Howard med til Paris,

hvor alverden vidste, at den smukke engelske blondine var prins-præsidentens mætresse. I et brev fra Napoléon (1849) skrev han om hende: »Min stilling har hidtil forhindret mig fra at indgaa etteskab. Og da jeg midt i mine regjerings-sorger, i det land, som jeg saa længe har været borte fra, hverken har intime venner eller barn-domsforbindelser eller slegtninge, som skjenker mig familielivets glæder, saa tror jeg, at man let kan tilgive mig et kjærlighedsforhold, der ikke skader noget menneske.»

Neppe var han bleven keiser, før han gjorde hende til grevinde af Beauregard, og han forærede hende en af de smukkeste landeiendomme i nærheden af Paris.

Hermed var den fordringsfulde dame dog ikke tilfreds. Som belønning for sine offere havde hun vistnok haabet at dele tronen med sin tilbeder. Og hendes misundelse mod den lykkeligere rivalinde var meget stor.

For at ærgre keiserinden pleiede grevinde Beauregard at vise sig i Boulogneskoven i en vogn med keiserligt livré; og da Eugénie en aften traadte ind i den store opera, havde hun sikret sig en iøjne-faldende plads ligeoverfor den keiserlige loge, hvorfra hun iorgnettede keiserinden paa en saa paa-faldende maade, at denne reiste sig og gik ud af theatret.

Under den dobbelte paavirkning af sin saarede stolthed og sin rasende skinsyge kjørte Eugénie hjem til Tuilerierne for at erklære, at hun vilde forlade sin gemal. Et heftigt optrin fandt sted. »Moniteur» meldte den næste dag, at keiserinden

»af helbredshensyn« vilde tiltræde en reise til de skotske høifjelde.

Men blandt pariser-befolkningen troede mange, at hun aldrig mere vilde vende tilbage.

Det viste sig, at rygterne om skilsmisse var forhastede, og at Eugénie ved roligt overlæg dog ikke var tilbøielig til at give afkald paa sin stilling. Fjorten dage efter bortreisen vendte hun tilbage, og der fandt en forsoning sted mellem egtefællerne.

Napoléon forandrede dog ikke sine vaner.*) Men dette hindrede ikke keiserinden fra at fortsætte sin rolle som uindskrænket herskerinde i den verden, hvor man morer sig.

Trods alt var keiseren sin hustru varmt hengiven. Egtefællerne havde desuden det sterkeste foreningsbaand i sin elskede, eneste søn, det elskværdige og begavede barn, der var arving til keiserdømmet.

Søsterens død, de egteskabelige skuffelser, modstanderes forfølgelser samt ikke mindst den uro,

*) Under næsten hele sit egteskab viste keiseren sig utro mod sin gemalinde. Keiserinden, hvis sydlandske natur var meget tilbøielig til skinsyge, kunde aldrig forsones sig med disse kjærlighedsaffærer, som hun som oftest kom paa spor efter. Det hændte mere end en gang, at hun overraskede Napoléon i ømme tête-à-tête med damer, der stod hoffet nær. En dag mod slutningen af keiserdømmet havde han i Compiègne-skoven stevnemøde med en overordentlig smuk italienerinde, som i lang tid havde været hans elskerinde, og som følte sig saa sikker i sadelen, at hun aabenlyst gjorde nar ad keiserinden. Netop som keiseren havde mødt sin bedaarende skønne, kom Eugénie ridende som en hevners gudinde; hendes spanske blod kom i kog, og hun for løs paa sin rivalinde med ridepisen i haanden.

hvori hun aarevis svævede paa grund af keiserprinsens mindre gode helbred,*) syntes at have røvet Eugénie noget af hendes glade sind. Præstestanden vandt større og større magt over hende. Hun blev protektrice for klostre og andre religiøse stiftelser. Nye nonneklostre oprettedes efter foranstaltning af hende. En tid tænkte hun paa at foretage en valfart til Jerusalem. Planen blev opgivet; men hjemme vedblev hun at bringe sine omgivelser til fortvivlelse ved pirrelighed og bigotteri.

I ungdommen havde hendes katholicisme været overspændt; der havde været noget anstrengt i den hastighed, hvormed hun havde kastet sig frem og tilbage mellem religiøs ekstase og forlystelsessyge, mellem tilbøielighed til at forsage verden og tro paa en verdslig bestemmelse.

Denne samme rastløse jagen frem og tilbage mellem religiøst hysteri og feber efter forføngelige triumfer, mellem munterhed og melankoli gjenfinder vi i keiserindens senere liv.

Som de fleste smukke kvinder, der er hengivne til verdslige glæder, blev hun saameget hurtigere overmæt, fordi det i det daglige liv faldt hende let at faa næsten alt, hvad hun ønskede sig. Under

*) Keiserprinsen var paa et bal i Tuilerierne bleven smittet af en ondartet skarlagensfeber, som lang tid holdt ham fængslet til sygeleiet. Den største forsigtighed var nødvendig, og keiserinden vaagede nat efter nat over sit barn. Endelig kom han op af sengen; hans fødselsdag nærmede sig, og lægen tillod ham denne dag for første gang atter at kjøre en tur. Luften var skarp og kold, og prinsen forkjølede sig. Han fik et tilbagefald; fra den tid og indtil hans tretten-fjortende aar var hans helbred vaklende.

de livligste fester kunde en nagende utilfredshed knuge hende; fra de oplyste sale, fra vrimmelen, der omgav hende, kunde hun, naar livsleden kom, styrte ind i sit huskapel for at kysse en relikvie eller anraabe sin skaber om hjælp. Hun gjorde et formeligt koketteri af andagtsøvelser og kirkebesøg, og hun greb enhver leilighed til at stille dem til skue for folket. Det lykkedes hende selvfølgelig at vække den opsigt, som hun ønskede: hun bivaanede næsten aldrig en messe, uden at en flok mennesker stirrede paa hende gennem sine theaterkikkerter og lorgnetter, og uden at nysgjerrige tilskuere talte korsets tegn, som hun gjorde med spansk hurtighed og hyppighed.

Maaske søgte hun i religionen tilgivelse for sin forfængelighed; maaske benyttede hun den som et slags skjermbræt mod dødstanken. I ethvert tilfælde lagde hun den ikke ind i sit liv! Det var den tid, som blev tilovers fra at ordne hoffester og udtænke kjolemønstre, hvori hun knælede ned for sit madonna-billede. Fra kirken kørte hun paa baller, fra sit bedekammer skyndte hun sig ind til modehandlerinderne.

Hovedsagelig var det maaske en følge af hendes oprevne nervesystem, men tildels bar sandsynligvis ogsaa hendes usunde religionssværmeri skylden for, at hun plagedes af syner og havde anelser om sit forestaaende fald. Naar noget gik hende imod, pleiede hun at faa latterkrampe; uden anledning fik hun ofte anfald af krampegraad. Tidt havde hun hallucinationer, hvor hun saa sig dele Marie Antoinettes skjebne; og hun samlede pietetsfuldt alt, hvad der mindede om denne dronning.

Af naturen begavet med et let og livfuldt temperament formaaede de trykkende stemninger dog ikke i længden at vinde herredømme over hende. Mødte hun modgang fra én side, smilte haab og livsglæde hende imøde fra en anden. For et saa varmtfølende gemyt som hendes var det desuden umulig andet end i venskab at slutte sig til enkelte af sin kreds.

Blandt Eugénies venskabsforbindelser har forholdet mellem hende og fyrstinde Metternich navnlig krav paa interesse, fordi ingen af keiserhoffets damer er bleven saa meget omtalt og kritiseret som denne fyrstinde.

Efter fredslutningen mellem Italien og Frankrige paa den ene side og Østerrige paa den anden, var det Metternich'ske egtepar (1860) kommen til Paris. Fyrsten var nylig bleven gift; hans unge hustru havde været kjælebarn ved hoffet i Wien.

Pauline Metternich var paa én gang typen paa den muntre, vittige, elskværdig-sorgløse wienerinde og en fuldblods repræsentant for det fornemme gammel-østerrigske aristokrati. Hun kom til Paris med hele sin originalitet og friskhed, og med hovedet fuldt af ekscentriske indfald, som hun ikke skjulte for verden.

Bortset fra et par straalende øine var hun langt fra smuk; men hun trak med forkjærlighed skønne kvinder til sig. Dog stilledes disse — med undtagelse af keiserinden — i skyggen af hendes egen tiltrækkende personlighed.

Det østerrigske gesandtskabshotel var i keiserdagene midtpunktet for alt, hvad Paris rummede af aand, rang og gamle navne. Her mødtes kun-

stens og litteraturens celebriteter med keiserhusets høieste embedsmænd; hid kom Saint Germain's stolte legitimister. Og selv keiseren og keiserinden viste sig ofte i disse saloner.

Lige fra begyndelsen af deres bekendtskab følte fyrstinden en sværmerisk beundring for Eugénie. Madame Carette*) fortæller i sine erindringer, hvordan Pauline Metternich en dag i Compiègne med varme talte om keiserinden og om sin hengivenhed for hende.

»Jeg vilde ønske,« raabte den entusiastiske øster-rigerinde, »at være hendes prinsesse af Lamballe!«

»Mere end én fransk kvinde,« svarede den da-værende mademoiselle Bouvet, »vilde eftertragte samme ære!«

Fraseet hendes niece, prinsesse Anna Murat (se-nere hertuginde af Mouchy), for hvem keiserinden nærrede moderlig kjærlighed, stod neppe nogen af hendes veninder hende nærmere end fyrstinde Met-ternich. Overensstemmelse i tankegang samt en vis magnetisk tiltrækning, ingen kan forklare, fødte dette venskab, der nærredes ved en mangeaarig og hjertelig omgang. Paulines livlighed maatte tiltale en saa livlig natur som keiserindens; hendes aand-fuldhed berørte beslegtede strenge hos Eugénie. Hun var sjælen i festerne i Compiègne og Fon-tainebleau; og den friske umiddelbare livsglæde,

*) Madame Carette, sønndatter af admiral Bouvet, var fra begyndelsen af sekstiaarene forelæserinde hos keiser-inden, og hun blev ophøiet til paladsdame, da hun kort før keiserdømmets fald giftede sig. Hun modtog talrige beviser paa keiserindens bevaagenhed og synes ogsaa i ulykken at have bevaret en stor taknemmelighed mod hende.

som hun bragte ind i de undertiden noget ensformige soiréer, kunde ikke andet end behage en oprindelig saa munter og livsglad natur som keiserindens.

Fyrstinde Metternich var en udmerket hustru og moder og bekymrede sig personlig om de mindste enkeltheder i sit hus. Men i selskabslivet pleiede hun at sætte sig ud over alle hverdagshensyn. Hun havde mod nok til altid at sige sin mening og aand nok til altid at kunne forsvare den. De ordspil og vittigheder, som man skrev paa hendes regning, og som fra hoffet og diplomat-kredsen fandt vei til folket og gik fra mund til mund, var baade mange og aandfulde.

For kvindeverdenen havde hun desuden sin særlige betydning; thi næst efter herskerinden var det hende, som bestemte modernes vekslen. I modsætning til Eugénie satte hun imidlertid sine kopier i den pinligste forlegenhed: den ene dag optraadte hun med en tarvelighed, som hun alene turde tillade sig; den anden dag udviste hun en kostbarhed i toilettet, hvormed ingen anden end keiserinden kunde hamle op.

I sin venindes saloner morede hun alle ved at efterabe chansonette-sangerinden madame Thérèse. Naar hun med uforlignelig komik, men samtidig med ynde og fornem tilbageholdenhed sang hendes bravurnummere, var keiserinden den første til at udbryde i bifald.

Dog var Pauline Metternich fremfor alt den fornemme dame; og ingen optraadte ved de officielle hoffester med større værdighed end hun.

Den sympati, som Eugénie følte for hende, var

ikke blot personlig, den stod i nøie forbindelse med keiserindens tidligere nævnte forkjærlighed for alt, hvad der var legitimt.

Den østerrigske adel er den mest eksklusive i Europa. »*The upper ten thousand*» staar i dette land paa en ophøiet plads. De omgives af en mur af sociale grænser og privilegier, og tidens demokratiske forandringer har ikke formaaet at bidrage til at udfylde den kløft, som gaber mellem rigets aristokrati og rigets middelstand.

Til de fornemme i denne udvalgte kreds hører den Metternich'ske familie.

Eugénie elskede og satte pris paa den nedarvede storhed, ikke alene fordi den var en af de ting, som hun selv savnede, men fordi autoritets-tilbedelsen er et træk i spanierens karakter. Naar man direkte eller indirekte hentydede til hendes egen, eventyrlige herkomst, var dette den værste krænkelse, man kunde tilføie hende.

Den franske forfatterinde Olympe Audourd fortæller i sine erindringer, hvordan keiserindens saarlighed paa dette punkt bragte venskabet mellem hende og fyrstinde Metternich til et øieblik at vakle.

Der var hofsoirée i Fontainebleau, og soiréen var denne aften meget kjedelig.

Blandt de tilstedeværende gjester var, som sædvanlig, den østerrigske gesandts livsledsagerinde, der havde faaet anvist værelser i en af slottets sidefløie.

Træt af kjedsomheden hviskede hun til en veninde, at hun vilde fjerne sig under paaskud af en frygtelig migræne. Samtidig skulde veninden vælge ud et dusin andre gode veninder og samme antal

muntre kavallerer og opfordre disse til i stilhed at snige sig over til fyrstinde Metternich.

Som tænkt, saa gjort! Migrænen tjente som paa-skud; fyrstinden trak sig tilbage og traf i hast forberedelser til at modtage selskabet, der indfandt sig lidt efter lidt.

Passiaren gik livlig. Man musicerede og havde netop danset første tur i en kvadrille, da dørene aabnedes og keiserinden traadte ind! Som omsorgsfuld vertinde kom hun for at se til sin stakkels Pauline, hvis »frygtelige migræne« havde vakt hendes deltagelse.

Men Eugénies nervøse natur kunde undertiden — og navnlig ligeoverfor bagateller — i forbausende grad mangle selvbeherskelse og ro. Istedetfor at le over det livlige billede, som mødte hende, blev hun indigneret og foreholdt fru Metternich i skarpe ord, at hun havde tilsidesat den respekt, som hun skyldte majestæten.

Diplomathustruen svarede ikke mindre heftig:

»Madame! De glemmer, at jeg er kommen til verden som »grande dame«, og at jeg ikke modtager tilrettevisninger!»

Som følge af dette optrin maatte fyrstinden en tid holde sig borte fra hoffet; først lidt efter lidt blev det gamle, hjertelige forhold gjenoprettet.

Men i almindelighed betragtede keiserinden sin venindes ekstravagancer med et elskværdigt, overbærende smil; og Paulines indfald forhindrede ikke, at Eugénie skjenkede hende fortrolighed ogsaa i alvorlige anliggender. Hun holdt af at underholde sig længe og intimt med hende; og hun lagde stor

vegt paa hendes gode raad og paa hendes gode omdømme. — —

Fraseet Pauline Metternich spillede ingen en større rolle i hendes lille privat-cirkel end den aandfulde forfatter Prosper Mérimée*) — keiserindens hofnar, som han spøgende kaldte sig.

Det venskab, som digteren havde følt for greven og grevinden af Montijo, overførte han paa det franske keiserpar. Skjønt han, strengt taget, stod udenfor hofkredsen, behandlede Napoléon og Eugénie ham næsten som et medlem af familien. Den bigotte keiserinde ærede i ham ikke blot den høitbegavede forfatter, hun nærede en næsten datterlig hengivenhed for denne udprægede fritænder.

Overhovedet var Eugénie saavel i medgang som i modgang en uforanderlig ven. Og hun respekterede ogsaa sine modstandere: Napoléons stadige følgesvend og sekretær Moquart, der, som i et tidligere kapitel antydet, havde modsat sig det keiserlige giftermaal, blev, eksempelvis, stedse behandlet med stor opmærksomhed af hende.

Hun kunde endog more sig over fiender, naar de paa en vittig maade stræbte at komme hende tillivs. Et merkeligt eksempel herpaa var den fornøielse, hvormed hun læste Henri de Rocheforts ondsksfulde artikler. Medens denne journalist i Napoléons sidste regjeringsaar var den øvrige keiserfamilies skræk, nød keiserinden hans virtuositet

*) Prosper Mérimée (født 1803) døde i Cannes 1870, faa uger efter keiserdømmets fald. Han har i en række breve leveret ypperlige bidrag til Napoléon III's, keiserinde Eugénies og mange af deres omgivelsers karakteristik.

i satiren, ikke mindst hvor den rammede hende personlig.

Intet menneske var keiserdømmet mere forhadet end Victor Hugo; thi statskuppet og dets leder er ikke af nogen bleven mere lidenskabelig angrebet end af ham. Da det rygte udbredtes, at der skulde proklameres almindelig amnesti, udtalte imperialismens organer haab om, at én mand, »Galleiernes Tyrtaus«, fremdeles maatte lukkes ude fra fædrelandets gjæstfri jord. Napoléon var for klog til at give sig denne blottelse: efter amnestien havde Victor Hugo kunnet vende tilbage som alle andre. Men istedetfor at gjøre brug af tilladelsen vedblev han fra Guernsey — sit frivillige forvisningssted — at sende angreb paa keisermagten ud i verden.

Det tjener Eugénie til ære, at hun under læsningen af digterens verker fandt undskyldning for modstanderens bitre had. Hun lagde aldrig skjul paa sin beundring for den store forviste; hans ubarmhjertige satire »*Napoléon le petit*» og de mod keiseren opildnende digte »*Les chatiments*«*) forledede hende ikke til at glemme hans betydning for Frankrige. Med Runeberg sagde hun:

»Han är vor fiende — välan,
vi äro fiender som han;
att han slår till med fröjd som vi,
är det ett ondt deri?»

*) I digtsamlingen »*Les chatiments*» (offentliggjort 1853), hvor statskuppet skildres, fremstilles Napoléon III som meneder og morder.

X

Keiserdømmets glans.

»Det var et besynderligt, kosmopolitisk selskab, der dannede det andet keiserdømmes hof«, bemærker træffende Herman Bang*) »broget sammensat og pletteret; og Paris's liv blev i keiserdømmets velmagtstid som en ramme om hoffets. Paris blev i høiere grad end nogensinde før de eventyrlige eksistencers glimrende valplads. Det var nye former og nye navne, berømtheder fødtes som paddehatte og visnede inden sol gik ned, man levede kort, og man levede selvfølgelig hurtig, man byggede som Aladdins aander og beboede sit slot indtil natten kom. Naar man nu læser om eller gjenkalder sig dette liv, maa man uvilkaarlig tænke paa jonglørlegene i de store cirkus. Man blændes af den straalende uendelighed af brogede glimrende kugler, blændes og forvirres: de svirrer og suser og fylder hele rummet; jonglørerne, som kaster dem, skifter uafbrudt, men de glimtende kugler blænder paa samme vis.

Pariserlivet var en saadan jonglørleg. Og hvilken »mise-en-scène« forstod man saa ikke at give det store drama. Paris blev skuepladsen for Hausmanns féerier og verdensudstillingens eventyrkomedie. Egentlig var dramaet et farceagtigt konversationsstykke, hvor man ikke tog det altfor strengt med moralen. Folk, som begyndte at »leve«

*) Herman Bang: »Kritiske studier og udkast«.

igaar, og som har al udsigt til at dø imorgen, tager det ikke saa nøie; for dem gjælder det først og fremst at «leve» og leve muntert! Man bryder sig mindre om tanker — de er for tunge — man tilbøder indfald — man lever jo paa dem. — Man sætter megen pris paa aand, man er noget i vildrede med «sjælen». Man lever, kort sagt, saaledes som man gjør det, naar man er lykkens børn. Og lykkens børn var de: de var alle fødte af en hændelse, som de kaldte lykken, og de var saa letsindige, som alle mennesker, der tror paa en «stjerne».

Disse menneskers lykke blev kun gnavet af én orm: kjedsomheden.

Dette samfund blev aldrig Frankrige. Den store mængde i landet, som støttede det andet keiserdømme, kjendte det slet ikke. For dem var det andet keiserdømme det samme som det førstes gjenopstandne hæder. Den rigeste arv, den emnente storhed efterlader sine efterkommere, er sikkert fortryllelsen, der hviler over dens navn. — —

Napoléon III vidste at skatte det navn, som han bar; han havde ikke glemt, at det var det, der havde aabnet ham veien til hans trone. Digterne og historieskriverne, der havde forherliget erobrerens minde, havde med eller mod sin vilje tjent brodersønnens ærelystne planer; — det var onkelens seire, som i første række havde hævet ham op paa den plads, hvor han stod!

Det navn, som havde fostret hans ærgjerrige drømme, som havde bragt Europa til at skjælve og som havde beruset Frankrige, dette navn skulde ogsaa nu være den hovedstøtte, paa hvilken hans magt hvilede.

Han søgte paa alle maader at vække og bevare de napoléonske traditioner og at indlulle pariserne i søde drømme om, at Napoléon den stores tid var kommen igjen. Ved hoffet var talrige navne repræsenterede, der havde klang fra hans onkels dage; og ved festerne, der uafbrudt afløste hverandre, stræbte han at gjenoplive mindet om det første keiserdømmes glans. Embedsmændenes, kammerherrernes, ministrenes og senatorernes uniformer bugnede af guldbroderi. »Hundredegarden«, der gjorde tjeneste paa slottet, og som red foran og efter keiserens vogn, bar en fantastisk pragt til skue, der visselig erindrede om de optog, som man ser paa opera-scener, men som alligevel var storartet. Ogsaa mange skikke fra Ludvig XIV's tid blev kaldte til live ved det unge hof.

Man har sagt, og neppe med urette, at det var et teatralsk keiserhof, Eugénie stod som midtpunkt for. Men denne glimrende og tillige smagfulde fremtræden tiltalte de for ydre indtryk saa modtagelige franskmænd og indbragte keiserparret mangt et hjerteligt bifaldsraab, der mere gjaldt repræsentationsevnen end handlingerne.

En uhørt pragt blev udfoldet, naar fremmede suveræner kom paa besøg. Eftersom Napoléons anseelse voksede, blev disse besøg hyppigere og hyppigere, ja, der var perioder under det andet keiserdømme, hvor hele solsystemer af større og mindre potentater bevægede sig mellem hverandre i Paris.

Udsendinge fra langt borteliggende, for pariserne næsten fabelagtige lande, bidrog sit til at forhøje glansen. Megen interesse vakte, eksempelvis, dronningen af Madagaskar, som, i sine hvide klæder

og med det mørke ansigt tilhyllet, kørte gennem hovedstadens gader med en tjener, der var bevæbnet til tænderne. Og i franskmændenes øine syntes Napoléon næsten en verdensbehersker, naar det sorte gesandtskab fra Haiti og andre udsendinge fra fjerne zoner bøiede knæ for ham.

Hele vinteren var der hver torsdag middagsselskab i Tuilerierne for ministrene, diplomatiet, generaler og deputerede; om aftenen var der modtagelse for høitstaaende embedsmænd med damer. Desuden gav keiserparret hver vinter fire officielle baller, hvortil omtrent femtusinde gæster modtog indbydelser. Over disse fester laa der en glans, hvorom nutiden neppe kan gjøre sig en forestilling. Langs den brede hovedtrappe, der paa begge sider var smykket med blomsterguirlander, stod hundrede-garden opstillet. Massen af de indbudte ventede i galerierne, indtil det blev betydet dem, at marechal-salen skulde aabnes; dette skeede i det øieblik, da majestæterne traadte ind. Keiseren og keiserinden tog plads paa ophøiede sæder, prinser og prinsesser samlede sig om dem. Næsten alle tilstedeværende bar uniformer, den ene mere straalende end den anden. Kammerherrerne bar skarlagensrøde kjoler med brede guldbroderier, staldetaten var i grønt med guld, jagtetaten i grønt med sølv, paladspræfekterne bar amaranthfarvede uniformer med guld. Ceremonimestrene havde violette, ordonansofficererne lyseblaa uniformer, der var behængte med kvaster og overbroderede med sølv. Mellem de straalende franske uniformer saa man forskjellige fremmede nationaldragter, man saa fyrster og høie militære fra alle verdens riger.

Damerne var gennemgaaende uhyre pyntede; blandt disse tusinder fandtes nemlig en stor del ukjendte navne, for hvem klædedragtens pragt var det eneste middel til at blive bemærkede.

Keiserinden dansede ved disse fester kun aabningskvadrillen; klokken elleve pleiede hun og hendes gemal at begive sig fra marechal-salen til fredsgaleriet, hvor der ligeledes blev danset.

Eugénie var i besiddelse af den egte fyrstelige gave aldrig at glemme et ansigt eller et navn: naar hun gik gennem de tæt pakkede sale, havde hun en venlig hilsen, et deltagende spørgsmaal til enhver. Men det var ikke nok med, at hun aldrig glemte sine bekjendte, hun huskede, selv om aar var gaaede hen, de mindste enkeltheder i den situation, hvori hun sidst havde mødt dem. Varmt-følende, som hun var, kunde hun ile frem for at hilse paa mennesker, som hun havde truffet i sin ungdom. Hun gik fra gruppe til gruppe, altid elskværdig mod alle.

Men naar majestæterne trak sig tilbage fra festen, var ogsaa hendes kræfter udtøinte; hun faldt sammen under vegten af krondiamanterne, som hun bar i store mængder, hver gang der var bal. Ofte gav hun sig ikke engang tid til at lade sine kammerfruer kalde. Hun rev selv diademmet og smykkerne af og kastede dem mellem hverandre i hofdamens skjød, der bar dem bort, — ængstelig, fordi hver af disse juveler repræsenterede en formue.

Foruden de store hofballer, til hvilke de fleste franskmænd kunde skaffe sig adgang, naar deres stilling eller fødsel berettigede dem dertil, blev der

i karnevalstiden givet kostumeballer, hvortil indbydelserne var mere indskrænkede, men som var overmaade muntre, og som straaede af elegance og originalitet. I fastetiden gav keiserparret aldrig baller, men derimod fire hofkonserter, der lededes af grev Baccocchi, direktøren for theatrene, samt af Auber, der var kapelmester ved hoffet, og hvor tidens berømteste kunstnere virkede med.

Uendelig mere tiltrækkende end hine, halvt officielle festligheder var mandags-soiréerne i galeriet, der stødte op til keiserindens egne saloner, og som blev europæisk berømte under navnet »Lundi de l'impératrice».

Til disse mandage pleiede to til tre hundrede mennesker — en udsøgt kreds i hof-kredsen — at modtage indbydelse. Napoléon og Eugénie gjorde med største elskværdighed *«les honneurs»* og underholdt sig utvungent med alle. Her saa man den ovenomtalte originale fyrstinde Metternich og den indtagende prinsesse Anna Murat, hertuginde af Mouchy, som hele verden fandt smuk, — kun ikke, naar man saa hende ved siden af keiserinden! Her kunde man, navnlig før midten af seksti-aarene, træffe den ridderlige grev Walewski, hvis personlighed levende mindede om hans fader, Napoléon den store.*) Her var keiserens halvbroder, her-

*) Greven var uegte søn af Napoléon I og den smukke polske grevinde Walewska, der fulgte efter keiseren til Elba, men som blev sendt tilbage af hensyn til Marie Louise. Han nærrede varm interesse for gjenoprettelsen af et polsk kongerige og trak sig mere og mere tilbage fra Napoléon III, da denne ofrede tanken paa Polens selvstændighed for venskabet med Rusland.

Clara Tschudi: Eugénie.

tugen af Morny*) og hans ungdomsven og hjælper ved statskuppet, hertug Fialin de Persigny med sin smukke og ekscentriske hustru.**) Her lod Mérimée sit udtømmelige lune spille. Her var det, at keiserens yndling, general Fleury, og den elegante marquis de Caux, Adelina Pattis første egtefælle, ledede kotillonen og opfandt de nye ture, som ufravigelig gjorde sin runde i Europa.

Eugénie tragtede ikke efter at være den første blandt middelmådigheder, men efter at være den skønneste blandt de skønne; og hun holdt af at se tiltalende ansigter omkring sig. Dette ønske fandt hun rig leilighed til at tilfredsstille. En krans af smukke damer omgav hende: marquisen af Gallifet, grevinde Pourtalès, hertuginde af Morny og Malakoff og mange andre.

Ogsaa jagterne i Compiègne vakte stor opmerk-

*) Morny var uegte søn af dronning Hortense og Napoléon I's adjutant, general, grev Flahaut. Han blev adopteret af en fattig emigrant, grev Morny, men opdraget hos sin farmoder, den bekendte forfatterinde, grevinde de Souza. 1862 blev han ophøiet til hertug som belønning for de store tjenester, han havde ydet Napoléon III. Han døde 1865.

**) Fialin de Persignys letsindige livsledsagerinde forglemte sig en aften i sekstiaarene i den grad, at hun midt paa bal »Mabille« tildelte en elsker nogle ørefigen, da hun traf ham sammen med en berygtet dame. Sidstnævnte kastede sig over hertuginde. Der udspandt sig i hele selskabets paasyn et formeligt slagsmaal mellem damen fra keiserhoffet og demimonde-damen; og politiet maatte skride ind. Efter en saadan skandale turde madame de Persigny selvfølgelig ikke vise sig i Tuilerierne; hendes mand blev af samme grund nødsaget til senere at holde sig borte fra hoffet.

somhed under keiserdømmet; ved disse høstfester udviklede hoffet sin mest eiendommelige glans.

Kun et indskrænket antal damer og herrer blev budne til Compiègne i paa hinanden følgende afdelinger. Indbydelserne, der i regelen gjaldt for en uge, blev udfærdigede med en omhu, som om det var et vigtigt statsanliggende. Femten nye dragter af kostbareste slags betragtedes af kvindeverdenen som nødvendige, hvis man modtog indbydelsen did. Enkelte foregav sygdom for at undgaa at skaffe sig saa mange toiletter; andre paaførte sig ruinerende udgifter ved at tage del i festerne. Foruden den høie embedsstand var litteratur, videnskab, kunst og presse fyldig repræsenterede.*) Givet adgang til Compiègne nød hver enkelt — uanseet politisk standpunkt — samme imødekommende venlighed. Det var i sandhed et smukt syn, naar det keiserlige jagtselskab sprængte afsted i de foreskrevne kostumer fra det attende aarhundrede, medens keiserinden og de øvrige damer fulgte tilhest eller tilvogns i amazone-dragter og med trekantede hatte som herrerne.

Hvert aar den femtende november festligholdt man keiserindens navnedag i Compiègne. Man opførte tableauer, pantomimer og *«charades en actions»*.

*) Paa listen blandt gæster, indbudne til Compiègne, finder man litteraturen repræsenteret ved navne som Alexandre Dumas fils, Emile Augier, Ernest Legouvé, Octave Feuillet, Edmond About, Gustave Flaubert og Prosper Mérimée; de skjønne kunster af Meissonier, Gustave Doré, Auber, Berlioz, Gounod, Ambroise Thomas m. fl.; pressen repræsenteredes af navne som Emile de Girardin, Adolphe Granier de Cassagnac og hans søn Paul de Cassagnac; videnskaben bl. a. af Pasteur.

Fyrstinde Metternich, der altid var blandt gje-sterne, ledede i hemmelighed alle arrangementer; og keiserinden lod, som om hun ikke anede, at der blev truffet forberedelser til at feire denne dag.

Man har dadlet Eugénie, fordi hun tillod, at tonen blev altfor let ved hendes »soirées intimes» i Tuileriesne og ved de adspredelser, som hun foranstaltede i Compiègne. Disse forlystelser stemte imidlertid med tidens smag. Tonen var visselig fransk; men den overskred aldrig grænserne for hvad de livlige franskmænd forstaar ved »decorums».

Ved siden af hoffesterne var operaen paa keiserdømmets tid en yndet samlingsplads for den store verden. »Grande opéras», der ikke endnu var flyttet over til det storartede palads, hvor Paris's vigtigste lyriske scene nu har sæde, havde dengang sit arnested i den temmelig trange »rue Lepelletiere»; men dette forhindrede ligesaa lidt keiserfamilien som hovedstadens høieste samfundsklasser fra regelmæssig at give møde.

Ingen maatte vise sig i operaen — idetmindste ikke i logerne og parket — uden at være i selskabstoilette, damerne i lyse, nedringede dragter, herrerne i uniform eller kjole og hvidt slips. De smagfulde og kostbare dragter og ædelstenene, hvormed damerne overbød hverandre, gav operaen hver aften et saa festligt præg, som man i andre residenssteder kun er vidne til ved galaforestillinger.

Blandt flere skikke fra Ludvig XIV's tid, som keiseren atter havde draget frem, var den, at direktøren maatte modtage majestæterne ved indgangsporten for med en armstage i haanden at føre dem op i keiserlogen. Det gjorde et smukt indtryk

at se Eugénie og Napoléon træde ind, medens den fornemme verden fra logerækkerne og parket ærbødigt hilste paa herskerparret.

Blandt disse straalende uniformer, disse rigt smykkede kvinder, fandt man Frankriges og det øvrige Europas notabiliteter, fyrster, diplomater, lærde og kunstnere. I mellemakterne saa man fremragende personligheder underholde sig livlig i den glimrende sal. Man modtog og aflagde besøg, man mødtes i foyererne, man kunde, kort sagt, tro sig hensat til en hoffest. Selv keiseren og keiserinden modtog visiter i sin loge; og det forekom ikke sjelden, at Napoléon i en mellemakt konfererede med ministrene eller benyttede opholdet i theatret til samtale med en af de fremmede gesandter.

Var »*grande opéra*» det kunsttempel, hvor keiserinden oftest viste sig, saa var det ikke det theater, som hun yndede mest. Hun manglede forstaaelse for den klassiske musik, ja, hun afskyede den formelig. De stykker, som opførtes paa Théâtre français, interesserede hende heller ikke. Derimod likte hun alt, hvad der satte hendes lattermuskler i bevægelse. Hun nærede en overordentlig forkjærlighed for Offenbachs melodier; det er betegnende for hendes smag, at hun mente at vise keiser Alexander af Rusland en udsøgt opmærksomhed ved at sende ham billetter til »Storhertuginde af Gerolstein» under hans ophold i Paris (1867).

Jeg har berørt, at hun saa sit forbillede i Marie Antoinette, at hun plagedes af anelser om, at denne dronnings grufulde skjebne ogsaa forestod hende. Virkelig finder man ogsaa nogen lighed mellem spanierinden og Maria Theresias ulykkelige datter:

De eiede begge skjønhed og ynde, begge havde vilje og en sterk karakter; begge var ødsle, og deres hang til adspredelser holdt dem begge i lyk­kens dage borte fra alvorlige sysler. Dog undgik Eugénie uforsigtigheder, som Marie Antoinette gjorde sig skyldig i,*) og istedetfor, lig Maria Theresias datter, letsindig at sætte sin popularitet paa spil, var hun stadig betænkt paa at forhøie og befæste den.

Men heller ikke Eugénie kunde undgaa, at bagtalelsen klæbede sig fast ved hende. Det laa nær at tvivle paa, at hun, der havde bestøget tronen kun i kraft af sin skjønhed, i længden vilde blive siddende som et dydsmønster paa den; og vi har seet, hvordan fiender i hendes egen familie søgte at besudle hendes rygte.

Hendes beundring for Jaques Offenbach hørte til de midler, der benyttedes til at mistænk­liggjøre hendes dyd. Medens hans »Skjønne Helene» og »Orfeus i underverdenen» blev opført indtil tusinde gange paa rad i Paris, spurgte det samme publikum, som lod sig fortrylle af ham, om det

*) Naar hun var kjed og træt af det ensformige hoffliv, hændte det en enkelt gang, at hun, ligesom Marie Antoinette, forklædt begav sig ud paa eventyr. Disse eventyr var imidlertid meget uskyldige. Ved saadanne leiligheder — altid om aftenen — tog hun en sort paryk paa hovedet, satte et par blaa briller paa næsen og laante en slet og ret silkekjole af en af sine damer. Med et følge, der var tilstrækkelig talrigt til at beskytte hende mod paatrængen­hed, spadserede hun saa paa boulevarderne og besaa butikkerne med et barns fryd. Men der kunde gaa aar mellem hver saadan liden spøg; og med bestemthed kan man kun paaapege nogle faa tilfælde, hvor hun gjorde det.

ikke burde tydes som tegn paa letsind, at keiserinden likte de løsslupne operetter, hvorfra demimondens patchouli-duft strømede ud.

Rundt om i alle lande har man talt saa høit om den overdaadighed, keiserhuset udfoldede, om den frie, ubundne, letfærdige tone, som herskede blandt dets omgivelser, at det kan synes overflødig her at minde derom.

Det er sandt, at der var raaddenhed ved det andet keiserdømmes hof, at der var nydelsessyge og blødagtighed. Livet i Tuileriernes nærhed var muntert og overmodigt; det straaledede af luksus og var krydret med aand og vid. Man foranstaltede kostumefester, pyntede sig, dansede, lo og koketterede. De rige lediggjængere gjorde gale streger; og det var meget langt fra udelukkende opbyggelseslitteratur, som kvinderne læste. Det hændte, at den høie dameverden skjelede over til kurtisanen Cora Pearls palads eller til madame Thérèses sangertribune, og at man under en vens beskyttelse besøgte ballerne i »Mabille«. Men hvor morer man sig ikke, naar aristokratiet er samlet? I Berlins hofkredse gik det en hel del alvorligere til; og Victoria af England levede mere tilbagetrukket end sin veninde Eugénie. Men ved hofferne i Petersburg, Madrid og andre steder herskede der dengang neppe en mindre munter tone end under keiserdagene i Paris.

Hvad særlig keiserinden angaar, som stod i spidsen for dette glade hof, saa morede hun sig, og hun var toneangivende for verden. At hun opmuntrede til usædelighed, er absolut bagvaskelse. Hvordan end keiserens og hans hofmænds liv var —

og om dem kan der med sandhed siges en stor del ufordelagtigt! — saa er man ikke berettiget til at udtale værre ting om keiserinden, end at hun lukkede et øie for, hvad der hændte i hendes nærhed. Den omstændighed, at man efter hendes uforberedte flugt, medens forbitrelsen mod dynastiet ingen grænser kjendte, ikke fandt noget, der kunde kompromittere hende, beviser, at Frankriges keiserinde har søgt at værne om sit rygte. Thi sikkert havde man dengang ikke øvet skaansel, dersom man havde seet sig istand til at kaste den mindste skygge eller plet paa hendes navn

XI

Keiserinden i familielivet.)*

Keiserindens daglige liv stod i grel modsætning til festlivet; og mellem den jagen efter fornøielser, som er skildret i forrige kapitel, laa der lange dage fulde af kjedsomhed.

Eugénie stod op klokken otte og anvendte regelmæssig en time, undertiden to—tre timer, paa sin yndlingsbeskjeftigelse: toilettstudiet. Klokken 11½ spiste hun frokost alene med keiseren og keiserprinsen; efter frokosten pleiede Napoléon at røge

*) Hovedmomenter til dette kapitel er hentede fra madame Carette, née Bouvets: «*Souvenirs intimes de la cour des Tuileries*».

en cigaret i sin gemalindes værelse og at passiare og lege med sin lille søn.

Godhed var et grundtræk i keiserens karakter, og det var ikke frit for, at han forkjælede barnet. Keiserinden modarbejdede derimod med strenghed hans luner og uartigheder; og prinsen foretrak derfor sin blide fader for moderen.

Hver dag klokken et kørte keiserprinsen til Boulogneskoven. Eugénie kyssede ham til afsked og gjorde korsets tegn paa hans pande; thi efter at have oplevet Orsinis attentat nærrede hun stadig frygt for, at en morderkugle kunde træffe en af hendes kjære.

Napoléon førte et meget virksomt liv; inden sønnen var kjørt bort, havde han forladt keiserindens saloner. Eugénie trak sig nu tilbage til sit arbejdskabinet, der laa indenfor hendes audiensværelse, og som ingen fremmed fik lov til at betræde. Her lærte man hendes vaner og hendes smag at kjende. Her havde hun sammenhobet gamle minder samt alt, hvad hun likte at se om sig, og alt hvad der faldt hende bekvemt: Her havde hun opstillet billeder af sin familie, af sine nærmeste venner, og statuetter, buster og vaser; her havde hun endelig et lidet bibliothek indeholdende franske, spanske, engelske og italienske forfatters verker.

Hver eneste formiddag skrev keiserinden et brev til sin moder; hverken fester eller upasselighed, reiser eller fyrstebesøg bragte hende nogensinde til at forsømme dette. Foruden med grevinden af Montijo, med dronning Victoria og mange andre, stod hun i livlig brevveksling med dronning Sofie af Holland, en ligesaa aandrig som elskværdig kvinde.

Dronningen af Holland følte en varm hengivenhed for Eugénie, som imidlertid ikke blev gjengjældt i samme grad; hun skrev saa hyppige og saa lange breve, at keiserinden ofte var træt og kjed af dem.

Naar Eugénie var færdig med sine egenhændige breve, kom hendes sekretær Damas-Hilard og den aldrende grevinde Wagner, hendes daværende første forelæserinde.*) Sammen med sekretæren undersøgte hun de bønskrifter, som daglig sendtes hende og som var meget talrige og meget forskelligartede.

Jeg har i et tidligere kapitel omtalt hendes godgjørenhed; — hvor det paa nogen maade lod sig gjøre, bevilgede hun gjerne, hvad man bad hende om! Men de bønner, som man overhængte hende med, var mangan gang baade besynderlige og ufor-skammede; og nervøs og irriterabel, som keiserinden til sine tider var, kunde de jage hendes gode humør paa flugt. Der var intet, som hun hadede mere end bønner i form af gaver; naar hun merkede, at man viste hende opmærksomheder for at blive desto rigeligere belønnet, bidrog dette ikke til at øge hendes gunst. —

Naar man forlod keiserindens arbejdskabinet, kom man gennem et forværelse uden vinduer, hvor der hele dagen brændte lamper. En liden trappe, der førte til keiserens værelser, stødte op til dette rum, hvis panelværk, som kunde trækkes til side, skjulte en mængde kasser, som var merkede med nummere og bogstaver.

*) **Madame Lebreton**, der senere blev keiserindens forelæserinde, kom først til hoffet henimod slutningen af seksti-aaene.

At ordne og gennemlæse de papirer, kasserne indeholdt, var en af keiserindens beskjeftigelser. Hun opbevarede her høist eiendommelige dokumenter, interessante bidrag til Napoléon I's historie og bidrag til nutidshistorien i form af breve fra fyrster, statsmænd, krigere og lærde. Naar keiseren ligegyldig kastede papirer bort, samlede keiserinden dem, hvor hun kunde komme til. Napoléon lo af hendes samlermani, og hun spøjte selv med den.

»Jeg løber som en mus efter keiseren for at samle op alle hans brødsmler,« pleiede hun at sige.

Hofdamerne boede ikke i Tuilerierne; kun om sommeren, naar hun var borte fra hovedstaden, opholdt de sig altid i keiserindens nærmeste nærhed. Blandt disse damer fandtes selvfølgelig enkelte, der var hende mere sympatetiske end andre; men hun maatte godkjende den ubønhørlige forrang og kunde, end ikke naar hun kjørte ud, vælge sin ledsagerinde selv. Dag efter dag steg hun op i sin ekvipage fulgt af den hofdame, som havde krav paa et sæde i den keiserlige vogn. Dag efter dag kjørte hun ud til Boulogneskoven og hilste uafsladelig til høire og venstre; og dag efter dag vendte hun hjem netop tidsnok til at klæde sig om til middagen.

Men ved siden af disse ensformige kjøreture foretog hun undertiden om morgenen smaature i en forholdsvis simpel vogn, forspændt med to heste. Kusk og tjener bar tarvelige livrées, og hun og den dame, der fulgte hende, var meget enkelt klædte. Hun besøgte da sine velgjørende stiftelser, hospitaler og fængsler. Naar hun i et af de utallige

bønskrifter hørte tale om en ulykke, der rigtig greb hende, undersøgte hun sagen personlig. Hun kørte til fattige og bragte dem understøttelse og trøst. Selvfølgelig tog hun altid en velfyldt pung med; og de summer, som blev uddelte paa disse morgenture, løb i aarenes løb op til ikke ubetydelige kapitaler.

»Det vilde være let,« sagde hun, »at sende de fattige det, som jeg bringer dem. Men man har sandelig nødig at gjøre lidt godt for sin egen del; og ser man elendigheden og lidelsen i nærheden, bærer man lettere sine egne bekymringer.«

En af de faa personer, som stod hende meget nær, var madame Pollet eller Pépa,*) som keiserinden kaldte hende.

Pépa var som ganske ung traadt i hendes tjeneste og havde aldrig senere forladt hende. Hun havde fulgt hende paa alle hendes reiser, kjendte nøie alle omvekslinger i hendes liv; og hun var den eneste spanierinde, der befandt sig i hendes omgivelse. Hun besørgede hendes garderobe, havde hendes smykker og personlige eiendele i forvaring og var ivrig for at opfylde ethvert af hendes ønsker. Hun forgudede sin herskerinde og vilde med glæde have gaaet gennem ilden for hende, dersom det var bleven forlangt.

Eugénie nærrede paa sin side en stor personlig hengivenhed og den mest ubetingede tillid til sin Pépa, skjønt hun altid holdt hende i et tjenende forhold. Pépa havde sine værelser lige over keiserindens; selv efter at hun var bleven gift med en

*) Pépa er det spanske kjælenavn for Josephine.

oberst og havde faaet titel af kasseforstanderske (*trésorière*) lod hendes majestæt sig nødig klæde af og paa af nogen anden.

Man tilskrev madame Pollet stor indflydelse. Rigets høieste embedsmænd og ministres, generalers og diplomaters fruer forsmåede ikke at gjøre sig umage for at vinde hendes gunst og at overøse hende med gaver, naar de ønskede at opnaa noget hos keiserinden. Men Pépa, der var en frygtsom liden kone, vogtede sig vel for at blande sig ind i ting, som hun ikke forstod. Uafsladelig optaget med at udføre Eugénies befalinger var hun desuden for beskjeftiget med sin herskerinde til at finde tid til eller tanke for andre ting.*) —

Klokken 7 $\frac{1}{2}$ spiste man middag i Tuilerierne. I dette maaltid deltog keiserprinsen fra sit ottende aar, samt alle de damer og herrer, som havde tjeneste paa slottet.

Keiseren indfandt sig kort før spisetid i sin gemalindes værelser og førte hende ind i Apollosalen, hvor hoffet ventede, og hvor keiserinden med den hende egne ynde hilste paa alle tilstedeværende.

Saasnart middagen var serveret, blev paladspræfekten underrettet derom. Han meldte det til keiseren; Napoléon bød Eugénie armen, og hoffet fulgte efter rang og stilling. Den hele ceremoni

*) Madame Pollet, der blev enke under krigen 1870, fulgte efter keiserinden til England. Hun havde altid været sygelig og taalte ikke luften der. Paa Eugénies udtrykkelige opfordring reiste hun tilbage til Frankrige for at styrke sig; men istedetfor at gjenvinde sin helbred døde hun der alene.

var meget enkel, men etiketten blev overholdt strengt.

Saa vel bag keiserens som bag keiserprinsens stol stod en af de keiserlige dørvogtere. Bag keiserinden stod en ung neger, som hun havde taget med hjem fra Algier; han rakte hende tallerkenen med en saa overmodig mine, som om det var en høi embedsværdighed, han beklædte. Han paastod, at han var af høi byrd og negtede bestemt at opvarte andre end herskerinden.

Serveringen foregik med en hurtighed, en orden og ro, der vakte fremmede fyrsters beundring; skjønt middagen altid bestod af en mængde retter, samt af den mest udsøgte dessert, sad man ikke længer end tre kvarter tilbords ved hoffet.

Efter middagen vendte man tilbage til Apollo-salen. Saa kom den ofte meget kjedsommelige aften. Majestæternes nærværelse hindrede selvfølgelig utvungen samtale. Mange af de tilstedeværende havde intet at tale om; og de, som muligens sad inde med interessante konversationsemner, turde ikke komme frem med dem. Keiseren talte lidt. Men keiserinden, som følte, at den trykkede stemning vilde blive uudholdelig, om hun ikke førte ordet, passiarede uafsladelig med den lidt feberagtige, spanske livlighed.

For at bringe afveksling ind i aftnernes ensformighed, blev der en enkelt gang foreslaaet at læse høit. Men hvilken bog kunde passe i en saadan forsamling? Man valgte en engelsk eller fransk roman; den morede keiserinden, men keiseren kjedede sig umaadelig. Saa forsøgte man et viden-

skabeligt verk, der interesserede keiseren. Men keiserinden gabede; og forsøget maatte opgives.

Napoléon likte at lægge kabaler og gjorde det ofte. Keiserinden lagde derimod kun kabaler, naar hun ikke havde lyst til at passiare; og det hændte sjelden. Der blev aldrig musiceret om aftenne paa slottet og heller ikke spillet kort; derimod spillede man undertiden lotteri for at more keiserprinsen. En enkelt gang hændte det, at Eugénie fik pludselige anfald af arbeidsiver. En kammerherre fik saaledes sent en aften det hverv at skaffe tilveie alt, hvad der udfordres til at lave kunstige blomster; thi keiserinden vilde lære det straks. En anden gang blev hun greben af lyst til at male paa lergjenstande, og denne lyst maatte selvfølgelig ogsaa tilfredsstilles øieblikkelig.

Klokken ti blev der sat ind et bord med smaa kager og the, som hofdamerne lavede til og bød om. Nu blev samtalen lidt mere almindelig. Klokken mellem elleve og tolv pleiede keiserinden at trække sig tilbage til sine værelser, og hun gik da som oftest ufortøvet til ro. Undertiden beholdt hun sin yngre forelæserinde*) hos sig under afklædningen, og det hændte ikke sjelden, at hun underholdt sig med hende, efter at hun var kommen i seng, eller gav hende ordre til at læse uddrag af aviserne høit for hende.

Dette var den eneste tid, paa hvilken hun brugte forelæserinde. Ellers foretrak Eugénie at læse selv; og hun læste meget og meget hurtigt.

*) Mademoiselle Bouvet var (foruden madame Pollet og hendes hjælperinder) den eneste af Eugénies damer, der boede paa slottet.

XII

Saint Cloud og Biarritz. — Besøg i Spanien. — Eugénie under keiserens ophold i Algier og under kolera-epidemiene.

I Tuilerierne var baade korridorer og trappegange saa mørke, at man maatte brænde lamper baade sommer og vinter. Dette, i forbindelse med daarlig ventilation, gjorde opholdet der uudholdeligt, naar vaaren kom. Sommermaanederne pleiede keiserhoffet derfor at tilbringe i Fontainebleau, Saint Cloud og Biarritz.

Napoléon nærde personlig stor forkjærlighed for Saint Cloud, der var keiserfamiliens egentlige Sommerresidens. Her søgte han ro efter livsfarlige sygdomsanfald. Her kunde man se ham lege med sin trofaste Nero, hunden, der havde fulgt ham fra hans ungdom; og her passede han sine roser i slotshaven og fandt en barnlig glæde ved stadig at opelske nye sorter. Keiserinden foretrak derimod Biarritz (i departementet Bas Pyrenées), der har hende at takke for, at det blev Frankriges mest søgte badested og stillede Dieppe, Trouville og Boulogne i skyggen.

Man kunde lede jorden rundt for paa én plet at finde saa mange aristokrater, mislykkede eksistencer, rigmænd, vindesyge banditter, høitstaaende damer og kvinder fra demimondeverdenens laveste til dens høieste trappetrin som i keiserdagene ved badet Biarritz. Der fandtes paa hin tid neppe en pariserkokotte, som sluttede kon-

trakt med sin elsker, uden at denne tilsikrede hende et ophold ved det keiserlige søbad, neppe en grisette fra de omliggende byer, som ikke vilde have pantsat sit næstsidste linned for at gjøre en udflugt did, neppe en commis-voyageur, som ikke gladelig vilde have styrtet sig i gjæld for at more sig i dette eldorado. Her var forlystelser af alle slags, hoteller og pensioner, restaurationer, butikker og basarer for alle samfundsklasser, og et «kasino», hvor theater, konsertsale, bal- og spillesale laa fredelig side om side, og fra hvis vidtstrakte terrasse man havde den prægtigste udsigt.

Franskmændene pleiede at kalde Biarritz: «*Le lieu le plus vanté, l'expression de repos le plus doux et du plaisir par excellence.*» For dem, der samtidig med at nyde naturskønhed satte pris paa et glimt af keiserstaden, maatte stedet synes et jordisk paradys; thi skjønt Eugénie holdt sig borte fra badelivets tummel, blev man for hvert skridt erindret om, at den keiserlige toilette-opfinderinde havde heist sit banner paa denne plet.

Ligeoverfor Biarritz ligger «Chateau Eugénie» paa et klippeplateau omtrent hundrede fod over havet. Bygningen minder mere om en kaserne end om et residensslot; paa grund af havets uddunstninger og stormene, som raser, vokser hverken træer, buske eller blomster i dens umiddelbare nærhed.

Men naar Eugénie om morgenen gik ud paa sin terrasse, havde hun havet lige under sig; og de drivende skyer, som hvert øieblik skiftede form og farve, gav enkelthederne i landskabet en vekslende skønhed. I afstand kunde hun se straalende ekvipager rulle afsted mod badet. Alt var forenet her:

Clara Tschudi: Eugénie.

havluftens friskhed, naturens skjønhed, civilisationens liv.

»Der findes ikke et slot i Frankrige eller England,« siger Mérimée,*) som ogsaa her hyppig var keiserindens gjest, »hvor man er saa fri og uden al etikette, ei heller en saa elskværdig og god slotsfrue! Vi gjør meget smukke spadserture i de pyrenæiske dale og har, naar vi vender hjem, en misundelsesværdig appetit.«

Ved det mægtige hav, med denne herlige udsigt, dette altid vekslende panorama for øie, tilbragte Eugénie sine mest sorgløse timer. Her glemte hun hoflivet, sin gemals utroskab, prins Napoléons og hans tilhængeres naalestik. Hendes muntre sind kunde her slaa ud i barnlig livsglæde. Her tumlede hun sig i naturen sammen med sin lille søn; og hun benyttede søbadene med en næsten lidenskabelig iver. Her følte hun maaske for første gang siden ungdommen længsel efter et liv uden uro og uden ærgjerrig higen!

Som alle Spaniens børn var hun i besiddelse af megen stolthed og kjærlighed til sit fædreland og dets traditioner. Hendes faders ædle slegt, hendes egne lykkelige og smerterige erindringer var knyttede til dette land, hvor hendes moder fremdeles boede. Nu, da hun ikke længer sad nær ind under de bitre minder, men spredte glans over det land, hvor hun var født, kunde hun overfaldes af en heftig længsel efter spanske sæder og skikke, efter atter at høre sit barndomssprog.

Flere gange tog hun fra Biarritz en tur hjem

*) »Lettres à une inconnue. (Den 27de september 1862).

til Spanien, hvor hun var elskværdigheden selv mod den ringeste landsmand. Hun talte spansk med alle og ødslede med gaver og venlighed. Og den modtagelse, som hun fik i sit fødeland, var saa sympatetisk og hjertelig, at den gav hende rig erstatning for ydmygelser, som hun havde maattet døie i ungdomstiden.

Hun gjensaa Madrid, skuepladsen for hine ungdomsminder. Nu behandlede hun, der for en løs mistankes skyld var bleven vist bort fra hoffet, med den høieste udmerkelse af dronning Isabella. Hvor vil ikke under disse forandrede forhold atter mødet med dem, som i ungdommen oversaa hende, have fyldt hendes hjerte med triumferende glæde; og hvilken uendelig tilfredsstillelse vil det ikke have beredt hende at vise sig for de gamle grander i keiserlig glans! Slige triumfer, saa betydningsrige, naar man fra en dunkel fortid har svunget sig opad, hører visselig ikke til de lykkeligste nydelser i et menneskeliv, men sikkert til de efterlængtede og til dem, som i øieblikket tilfredsstiller mest! —

De forenede staters daværende gesandt i Madrid, Gustav Kørner, der har fortalt om sit ophold i Spanien i en række artikler til amerikanske blade, skildrer blandt meget andet den franske keiserindes besøg ved dette hof aar 1863:

«Naar man, som jeg, har levet et aar i Madrid,» siger han, «da har den store og den lille verdens onde tunger tilhvisket én saameget ærerørigt om keiserinde Eugénie, at man, trods alt hvad man har hørt om hendes overordentlige skjønhed, ikke hengiver sig til for store forventninger, naar man

skal træde hende nær. En stor, om ikke den allerstørste del af den tiltrækningskraft, som skjønhed udøver, bestaar jo deri, at vi tænker os den som udtrykket for en ren og skjøn sjæl.

Jeg hader brændende keiserdømmet og alt, hvad dertil hører. Jeg tror desuden at kunne formode, at keiserinden kun er kommen hid for i Spanien og særlig ved hoffet at bane vei for en forening eller idetmindste for et hjerteligere samarbeide i den mexikanske intrige.*) Jeg var derfor ikke i stemning til saa let at hengive mig til behagelige indtryk; og jeg troede at være tilstrækkelig væbnet med fordomme, hvilket jeg vel ogsaa var! Ved festforestillingen i theatret om aftenen havde jeg seet hende nogle minutter i utilstrækkelig belysning, og jeg var ikke kommet til andet resultat, end at det nok vilde lønne sig at betragte hende i nærheden. Da hun nu igaar, ganske tarvelig klædt og med hat paa hovedet, kom os imøde i det franske gesandtskabshotel, da hun talte, talte *spansk*, da hendes træk oplivedes og samtidig med tungen ogsaa haand, fingre, vifte, de smaa fødder bevægede sig, da strakte jeg øieblikkelig gevær. Jeg havde tabt slaget ved det første stormløb. — Ja, hun er skjøn, skjønnere end ord kan udsige!

Og hvor straaledede hun ikke om aftenen ved gala-

*) Ekspeditionen til Mexiko, hvor Frankrige fra begyndelsen (1861) havde forenet sig med England og Spanien for at varetage deres undersaatters økonomiske interesser. Senere viste det sig, at Frankrige havde mere vidtgaende planer end de andre magter og ønskede at omdanne Mexiko til et keiserdømme under fransk beskyttelse.

taffet! Jeg sad ikke ligeoverfor hende; thi der sad dronningen af Spanien. Dog kunde jeg meget godt iagttage hende. Min sidedame, en gesandts hustru, englænderinde af fødsel, moder til voksne børn, ren af sæder, som oftere havde seet keiserinden for fem—seks aar siden, sagde, at hun nu er endnu smukkere end før. Hun var fuldstændig henreven af hende. Ganske varm udbrød hun: Fortjener hun ikke en trone paa grund af sin skjønhed? —

Keiserinden er af middelhøide, ikke saa høi som hendes billede lod mig formode, slank, bevægelig, men paa samme tid fyldig. Hendes personlighed er aldeles jomfrulig, den fortræffeligste model til en Hebe. Bryst, nakke, skuldre, arme og fremfor alt hænderne er vidunderligt skjønt formede; her-til kommer en andalusisk danserindes gracie.

Men for at faa det rette indtryk af hende, maa man høre hende tale spansk. Som datter af en englænderinde taler hun rigtignok engelsk som sit modersmaal, og fransk taler hun ligeledes med let-
hed; men begge disse sprog taler man jo kun med tungen. Hun underholdt sig paa det livligste med kongen, og da talte øine, mund, hænder og fremfor alt de nydelige fingre hele tiden med og gav ordene først den rette forstaaelse og betydning. Hvor stillede hun ikke den gode dronning iaften i skyggen. Isabella er tre—fire aar yngre end Eugénie, men hvor bourbonsk ser hun ikke ud! Da der, efter at man havde drukket kaffe, endnu engang blev holdt cercle i kongens salon, ingen formel, men en utvungen, hvor majestæterne gjør en bøining for de fleste og blot taler et par ord med

enkelte, og hvor de tilstedeværende, der har placeret sig i den orden eller uorden, som de finder for godt, snarere staar i grupper end i rækker, holdt dronningen en vis rækkefølge. Hun slæbte sig fra den ene til den anden, nikkede og smilte venlig som altid. Eugénie derimod svævede snart over til denne, snart over til hin, stillede sig tæt, næsten kjærtegnende hen og passiarede paa den mest vindende maade. Da begge tog afsked og vendte sig for endnu engang at hilse de forsamlede, var modsætningen størst: Dronningen satte hele legemet i bevægelse og nikkede saa meget venlig med hovedet som en ligefrem borgerkone. Efter hende fulgte Eugénie. Hun vendte sig med største ynde, satte fødderne mod gulvet, stod som fastnaglet, bøiede saa overkroppen tilbage og bragte den med den letteste, sirligste bevægelse fra siden og frem, som en svane, der bøier sin hals; uden at vende sig trak hun sig derpaa langsomt tilbage i døren. Hun bragte ved denne leilighed overkroppens vidunderlige svingning, hvori de andalusiske danserinder er saa uforlignelige, til den højeste fuldkommenhed.*)

Og nu hendes toilette! Damerne betragtede det i stum tilbedelse. Selv herrerne af diplomatiet var ude af sig selv af henrykkelse over hendes hovedpynt. For en keiserinde at være saa hun maaske

*) Eugénies »révérence circulaires«, som hofkredsen pleiede at kalde denne ene bøining og dette ene, smilende blik, hvormed hun paa samme tid hilste alle tilstedeværende, var en af keiserindens selskabelige triumfer og vækker, trods hendes høje alder, endnu beundring, hvor hun viser sig.

for koket ud; som andalusierinde, hvilket hun er, og alene som kvinde betragtet, var hun vel den fuldkomneste skabning, jeg nogensinde har seet.)*»

Ikke blot i Spanien, nei, hvor hun kom hen, bankede hjerterne Eugénie imøde. Gjaldt det et velgjørende besøg eller et keisermøde, en reise i udlandet eller aabningen af en udstilling, overalt repræsenterede hun fortræffelig den franske keiser-

*) Den amerikanske gesandt, hvis udtalelser jeg ovenfor har citeret, slutter med at beskrive det indtryk, han ved samme anledning modtog af keiserindens moder:

«Ligeoverfor sin datter og en plads borte fra dronningen sad den gamle grevinde Montijo ved siden af den pavelige legat. Jeg havde naturligvis set hende ofte før, men ikke betragtet hende saa nøie som nu. Skjønt hun er høit oppe i sekstiaarene, ser man ved nærmere studium, at hun engang maa have været ligesaa smuk om ikke smukkere end Eugénie og sin anden datter, den afdøde hertuginde af Alba, der efter billederne at dømme maa have været overordentlig yndig. Hun har sandsynligvis været høiere. I almindelighed gaar hun noget bøiet, idag syntes hun slank og opreist i sin stolte værdighed. Jeg saa, hvordan hun, da hun satte sig tilbords, glemte alt omkring sig og hensank i beskuelse af sin datter, der sad mellem kongen og infanten Sebastian. Hendes venstre haand omsluttede mekanisk det temmelig store brød, der laa foran hende; og før suppen kom, stak hun det, uden at bryde det, ind i munden og gnavede paa det til min store morskab. Jeg er overbevist om, at hun ikke havde begreb om, hvad hun spiste og drak. Da jeg efter bordet gik hen til hende, hilste paa hende og bemærkede, hvor misundelsesværdig hendes lod var, trykkede hun begge mine hænder med varme og med et saa forklaret ansigt, som man ikke skulde have tiltroet en sliig verdensdame, der fra at være datter af en engelsk kjøbmand har hævet sig til grevinde, der har ført sin ene datter til en keiser, ikke som elskerinde, men som hans gemalinde, og hvis anden datter var gift med en af rigets høie grander.»

magt. Ingen kunde længer negte, at hun var i besiddelse af en glimrende begavelse for den hovedrolle, som hun spillede paa verdenslivets theater.

Overhovedet har hendes popularitet aldrig været sterkere grundfastet end omkring midten af seksti-aarene; og aldrig har hendes hjertegodhed vist sig i et skjønnere lys end da.

Medens Napoléon (sommeren 1865) var paa reise i Algier, stod hun i spidsen for regjeringen; hun beskjeftigede sig i denne tid ivrig med at tilveiebringe en forbedring i straffede børns stilling.

Ledsaget af politipræfekten begav hun sig personlig til straffe-anstalten »*La petite Roquette*». Fangerne led meget i dette fængsel. Da huset egentlig var bestemt til at modtage børn, som var mere forladte end strafværdige, havde man — for at udelukke dem fra samkvem med de virkelig fordærvede — indrettet et celle-system, som hindrede den ene fra at se den anden. Ogsaa det mørke gaardsrum var afdelt ved uoverstigelige mure; og her saa man en efter en af disse femhundrede elendige skabninger krybe rundt som vilde dyr i bur, med bøiet hoved og sløvet udtryk.

Keiserindens moderhjerte blev bevæget ved synet af børnenes lidelser. Hun lod nedsætte en kommission, der havde til formaal at omforme dette afskyelige system. Ved de møder, der holdtes i Tuilerierne, talte hun de smaa ulykkeliges sag med overbevisende iver.

En af kommissionens medlemmer tog ordet. »Alt dette er sandt, Madame,« sagde han. »Men der reiser sig saa mange vanskeligheder ved gennemførelsen, at man ikke kan øine midler til hjælp. At

tale om dette er alene at bevæge sig paa følelserlivets omraade.»

»Undskyld,« svarede Eugénie blidt, »dette er menneskekjærlighed og ikke politik!«

Omsider fik hun drevet igjennem, at de unge fanger i »*La Roquette*« blev sendte paa landet og fordelte i forbedringsanstalter, hvor man beskjef-tigede dem med markarbeide. Forstanderne modtog de nyankomne ikke uden uro, idet de frygtede for, at de var befængte med alle mulige laster og vilde smitte de børn, som vare mere velopdragne. Men resultaterne viste, hvilken velsignelsesrig gjer-ning keiserinden her havde gjort; thi selv de mest forhærdede naturer blev bedre under indflydelse af den milde behandling og arbeidet i fri luft.

Ikke mindre smukt var det, at herskerinden indfandt sig i »*Saint-Lazare*«.*) Rygtet om, at Eugénie besøgte dette fængsel, udbredte sig som en løbeild i Paris; og da hun forlod de stakkels foragtede skabninger, som denne bygning rummer, modtog hun rørende beviser paa befolkningens kjærlighed. Da hun atter kom ud paa gaden, mumlede man velsignelser over hende. Kvinder knælede ned og søgte at gribe hendes hænder og kysse hendes klæder; og de løftede sine smaa børn op til hende.**)

*) Saint-Lazare er en straffeanstalt for usædelige kvin-der og kvindelige forbrydere i Paris.

**) Keiserinden, der var saa livlig og munter i det dag-lige liv, kunde ved saadanne leiligheder tale saa alvorlig til de lidende, og hun var saa gennemtrængt af religio-nens høihed, at man følte sig dybt grebet. En ulykkelig pige laa paa sit yderste i Saint-Lazare. Hendes liv havde været glædeløst, fuldt af lidelse, og religionen fik ingen magt over hende. »Lad mig være i ro,« raabte hun. »Der

Den frygtløshed, som hun lagde for dagen, da koleraepidemien brød ud, vakte bifald over hele verden; og de franske regjeringsblade fandt ikke lovord sterke nok for keiserinden. Endog den del af pressen, der pleiede at forholde sig kjølig lige overfor hende, var stolte af Eugénie, »den barmhjertige søster».

I slutningen af september 1865 brød koleraen ud i Paris. Hoffet, som opholdt sig i Biarritz, besluttede straks at vende hjem; thi erindringen om den skrækkelige epidemi 1849 stod som et skræmmende spøgelse for Frankrige.

Det første udbrud var forfærdeligt; men lidt efter lidt syntes sygdommen at tage af. I den sidste halvdel af oktober vandt den imidlertid forøget styrke, og nu opstod der en frygtelig rædsel blandt indvaanerne.

Den en og tyvende oktober gjorde keiseren et langt besøg i et af kolerahospitalerne; da han forlod det, gav han bestyrelsen en sum af 50,000 francs til uddeling blandt sygdommens ulykkelige

er ingen Gud! Jeg vil ikke kunne lide mere i helvede, end jeg har lidt her paa jorden.« Eugénie gik hen til hende og talte saa varmt og indtrængende til hende, at hun blev rørt. »Hvorledes,« sagde hun, »De er keiserinde! Og De, som er saa smuk, som er saa rig, som er saa lykkelig, interesserer Dem for en elendig som jeg og synes bevæget, fordi jeg lider! Det er altsaa sandt, at der findes en god Gud, siden De har et saa godt hjerte!« — Hun blev rolig. Hun bad de barmhjertige søstre og sygepleierskerne om tilgivelse. Hun bad en af nonnerne om at laane hende rosenkransen; og støttet af keiserinden førte hun den op til sit stakkels fortrukne ansigt. Hun spurgte efter præsten og vilde skrifte for ham; og lidt efter følte hun sig trøstet og bad til Gud.

offere. Keiserinden, som havde været uvidende om sin mands hensigt, udtalte sin beklagelse over ikke at have ledsaget ham.

»Jeg tænkte nok, at du havde villet være med,« svarede Napoléon, »men du er altfor forkjølet til at gaa ud. Det var derfor jeg intet nævnte derom!«

Den følgende morgen kørte Eugénie fra Saint Cloud til hovedstaden; hun begav sig til kolera-hospitalerne Beaujon, Lariboisière og Saint-Antoine. Det var i hospitalet Beaujon, at keiserinden, der havde nærmet sig en døende, tog hans hænder i sine og henvendte kjærlige deltagende ord til ham. Han troede, at det var en af nonnerne ved hospitalet, som talte til ham, og samlede sine sidste kræfter for at kysse hendes haand.

»Tak, søster!« mumlede han.

Den barmhjertige søster, der fulgte keiserinden, høiede sig over ham og sagde:

»De tager feil, min ven; det er ikke mig, det er vor gode keiserinde, som taler til Dem.«

»Lad det være, søster,« afværgede keiserinden, »han kunde jo ikke give mig et smukkere navn!«

Dette svar, der hører til keiserindens mest bekendte ytringer, er, ligesom en af hendes udtalelser under krigen,*) bleven et bevinget ord i Frankrige. —

Sommeren 1866 rasede koleraen heftig i Amiens. Nu skyndte Eugénie sig til denne by, hvis formuende indvaanere rædselslagne havde taget flugten. »Jeg er ikke vis paa,« siger Mérimée,**) »at

*) »I Frankrige kan man aldrig føle sig ulykkelig.«

***) »Lettres à Panizzi« (den femte juli 1866).

dette er særdeles klogt, men det er smukt. Med hensyn til at hindre hende fra den slags ting, saa ved De ligesaa godt som jeg, at derpaa er ikke at tænke! Vilde man tillade sig at tale til hende om fare, vilde hun udsætte sig endnu mere for den.*

Uden at betænke sig et øieblik ilede hun gang paa gang til hospitalerne, hvor hendes nærværelse syntes at mildne lidelser og at dæmpe de døendes klager. Hun udviklede en iver, som ikke syntes at kjende grænser. Træffende var i sin stolte beskedenhed det svar, som hun gav en af rigets marechaller, der udtalte sin beundring for hendes mod. »Hr. marechal,* sagde hun, idet hun gjengjældte hans artighed med en fin kompliment, »vi har begge for skik at gaa i ilden!*

Det var ikke for at beundres af mængden, at hun traadte nær til al denne nøgenhed og elendighed, til disse stakkels syge. Hun følte medlidenhed med de ulykkelige og vilde dem vel; og ingen, som mindes hendes opofrelser under epidemierne, kan uden høiagtelse nævne hendes navn.

XIII

Eugénie som modens beherskerinde.

Havde keiserindens frygtløshed under kolera-epidemierne vendt folkets kjærlighed til hende, saa begyndte dog stemmer snart igjen at finde øre,

der ved siden af hendes bigotteri, som saa mange hadede, skarpt dadlede hendes ødselhed og den nydelsessyge, der fra hofkredsen bredte sig over hovedstad og rige.

Det var uret at skrive al pariserverdenens hang til forlystelser, al dens selvished og letsind paa Eugénies regning, og at gjøre hende ansvarlig for alle de overdrivelser, der fandt sted i den franske hovedstad, og som blev efterabede overalt i Europa; thi gjennem aarhundreder havde man i Paris skrevet modens love!

Og dog var der adskillig berettigelse i den dadel, som man paa dette punkt gjorde hende til gjenstand for.

Den magt, hun øvede som modernes dronning, den pyntesygens rus, der, med hende som forbillede, betog de laveste saavel som de høieste klasser, havde en skadelig indflydelse paa folket. De modedaarskaber, som hun opmuntrede til, pralelysten og den hule storhed, som havde hjemsted i Taileriernes palads, bragte smitstof til hvert hus i Frankrige.

Eugénie kunde ikke udholde den uvirksomhed, hvortil hendes plads paa tronen fordømte hende. Hendes hjerte fandt ikke næring nok, hendes aand ikke beskjeftigelse nok i store opgaver. Saa søgte hun hen til de mindre: Den tilfredsstillede forfængelighed blev hendes livsnydelse, luksus og pynt blev hendes element. Tusinde modedaarskaber splittede hendes kræfter; hun advekslede, saa at sige, sine bedste sjælelige egenskaber i smaamynt.

Men skjønt hun langt fra er uden ansvar for, hvordan samfundslivet blev, har tiden og de for-

hold, hvorunder hun levede, ligeledes sin del af ansvaret at bære.

Moden er altid et speilbillede af *tiden*, dens smag og interesser; og tidens historie er knyttet til den. Den er ligesaa lidt et vilkaarligt produkt af industrien, som den vilkaarlig kan kaldes frem af toneangivende damer. De kan lede den; men tidsaanden og tidsforholdene vil paatrykke den sit stempe! —

De sociale forhold var feberagtig higende, saa længe som Napoléon III regjerede. At komme hurtigt frem, at komme op over den stilling, hvori man var født, var den livsopgave, som et flertal stillede sig. Tidligere havde vilkaarene været andre; klasse-aanden havde holdt enhver inden sit eget, begrænsede felt, som det havde været vanskelig at overskride. I keisertiden var enhver energisk begavelse berettiget til ærgjerrige forhaabninger, saasnart han sluttede sig til Napoléon; kun ubetydeligheden var udelukket fra fremgang.

Men da alle er tilbøielige til at anse sig som mere eller mindre betydelige væsener, laa det nær for alle at jage efter at komme i veiret. Denne jagen efter at naa høiden forklarer — i forbindelse med standsforfængeligheden — den tvang, som moden aldrig har øvet i høiere grad end under det andet keiserdømme i Frankrige. Middelstanden vilde opad og optog i en fart de fornemme kredses moder. De lavere lag af befolkningen vilde ikke skille sig ud fra middelstanden og fulgte dem i hælene. For ved synlige tegn at beskytte sig mod forveksling forandrede de høieste klasser hurtigt igjen sin mode. Men det forsprang, som de vandt for sine

forfølgere, var ringe, og moden rullede rundt som et hjul. Enhver, som ønskede at regnes med til det gode selskab, maatte følge den, selv om man fandt den afskyelig. Den var ingen mild herskerinde, men en tyran, hvis slaveaag man bar uden at knurre.

Havde de lavere klasser, der var taabelige nok til i stort og smaat at efterabe keiserinden og hoffet, ikke ønsket at forestille mere end de virkelig var, saa vilde de bedre have bevaret sin værdighed, og moden vilde have tabt adskillig af sin magt. Som forholdene nu var, skabte de millioner, som Eugénie kastede ud, langt mere ødselhed end velsignelse. Hoffets letsindighed fremmede letsind blandt folket; og den tankeløse leflen med bagateller svækkede Frankriges kraft.

Dog var der unegtelig ogsaa dem, der nød godt af keiserindens interesse for moderne: den fremhjalp handel, haandverk og industri, og den forøgede velstanden og virksomheden blandt middelstanden; thi hvor der før havde hersket arbejdsløshed, fandt driftige hænder sysselsættelse.

Det vilde føre for langt at omtale om kun en forsvindende del af de moder, som Eugénie skabte, og som ikke indskrænkede sig til pynten alene, men greb ind paa hjemmets og selskabslivets forskjellige omraader. For imidlertid at give et svagt begreb om den indflydelse, hun har havt, vil jeg et øieblik afbryde beretningen om hendes skjebne og udelukkende følge hende som herskerinde i modernes verden:

Vi har seet, at hun i den tidlige ungdom opfandt opsigtvækkende dragter, og at hun i Com-

piëgne-skoven fremkaldte ligesaa megen beundring paa grund af sin originale ridedragt, som paa grund af sin skjønhed.

Man havde i Madrid nøiet sig med at misunde hende, — ingen havde vovet at efterligne hendes ekstravagancer! Anderledes ved badestederne, hvor hun senere færdedes. Her hengik der sjelden ret lang tid, inden forfuskede kopier af den originale spanierinde dukkede frem paa promenaden, i spille-salene og i badhotellernes saloner.

Ankommen til Paris begyndte hun meget snart at øve indflydelse. Før man anede, at hun vilde bestige keisertronen, havde de franske damer skaffet sig høihælede støvler lig dem, som hun havde baaret ved de keiserlige jagtfester. Før hendes navn var trængt ud til almenheden, var vesten, hvormed hun pleiede at vise sig, bleven kopieret og solgt i modeskræddernes verksteder.

Blandt Paris's befolkning var der enkelte, som fandt, at den nye keiserinde »vel var elegant og tækkelig, men ikke nogen glimrende eller impone-rende skjønhed«.*) En ting beundrede man imidlertid enstemmig fra begyndelsen: hendes deilige, rødblonde haar.

Vesten og ridestøvlerne havde man kunnet gjøre efter. Men hvorledes skaffe sig mage til haaret?

Frisørerne gjorde forsøg paa ved farvning at tilveiebringe noget lignende. De opkjøbte i dyre domme afklippet haar, hvor de kunde finde en farve, der mindede om keiserindens. De udstillede pa-

*) «Le journal des débats».

rykker og coifurer i sine vinduer, — og det forlorte haar kom i mode.

Løse chignoner, løse fletter, løse Eugénie-krøller søgtes i massevis; og en mængde damer saaes pludselig med haar, som lignede hendes. Fra Frankrige spredtes chignoner og forlorte krøller ud over Europa, hvor man saa baade hertuginde og malkepigen benytte »løshaar«.

Ved siden af Eugénies deilige haar var det navnlig det yndige smil om den halvt aabne mund, der indtog alle. Nu blev det mode at aabne munden! Men da ikke paa langt nær alle pariserinders tænder kunde maale sig med den dobbelte perlerække, der kom tilsyne, hvergang hun smilte, da man desværre ofte maatte fremvise en gul eller sortbrun række, klædte ikke smilet saa godt.

Herpaa maatte der raades bod, og de forlorte tænders tid var kommen!

Herskerindens skjønnede, glansfulde øine vakte stor beundring saavel som hendes lyse, vidunderlig friske hud. For at ligne hende søgte hoffets damer og senere middelstandens kvinder at forhøje hudens skjønhed ved sminke, at gjøre øiebrynene mørkere ved cosmetique samt forlene øinene glans ved brugen af den giftige »belladonna«. At hendes majestæt paa spansk manér penslede randen af sine øienlaag sorte, lokkede de franske damer til at gjøre ligesaa.

Strengt taget havde Eugénie blot indirekte virket med til disse modedaarskaber. Men i alle andre henseender havde hun ved tronbestigelsen omsluttet modens scepter med sin sterke, lille haand. Hun var keiserinde af Frankrige, men paa samme

tid Frankriges mest geniale dameskrædderinde. Inden hun hver morgen forlod sine værelser for at høre messen, ofrede hun, som i et tidligere kapitel bemærket, mindst en time eller to paa at udtænke nye, overraskende og klædelige dragter.

Hendes soveværelse, i hvis umiddelbare nærhed bedekammeret laa, var forskjellig fra hendes øvrige værelser; det manglede personlighedens præg. Sengen, der var drapperet med rige stoffer, stod paa en forhøining og lignede en trone. I dette værelse gjemte hun den gyldne dydsrose, som paven havde foræret hende; og ved sit hovedgjærde havde hun stillet en palme, som den hellige fader sendte hende hvert aar tilligemed sin velsignelse. Om dagen opholdt Eugénie sig aldrig i dette rum. Men desto mere tid tilbragte hun i det nærliggende *paaklædningsværelse*, hvor der var store, bevægelige speile, ved hjælp af hvilke hun kunde se sig fra alle sider.

I etagen ovenover, og sat i forbindelse med hendes private værelser ved talerør og elevator, var de sale, hvor hendes kvindelige betjening opholdt sig. Her fandtes magasiner af silketøier, af fløiel, af færdigsyede kjoler, af alle optænkelige garderobegenstande. I umaadelige skabe, som stod opstabilede langs veggene, opbevaredes dragter og kaaber i alle mulige farver og façon; der var særskilte værelser for hatte, for støvler og sko, for parasoller og sommerkaaber o. s. v.

I et af rummene havde keiserinden ladet opstille legemstore dukker, som til de mest diskrete enkeltheder var udklædt som levende kvindelige væsener, og hvis højde og fylde nøjagtig svarede

til majestätens egen figur. Disse dukker, som maatte pyntes om fra top til taa hver eneste morgen, blev løftede ned af elevatoren og førtes daglig frem for hende.

Til trods for den omhu, som modister og dame-skreddere anvendte for at vinde Eugénies tilfredshed, hændte det sjældent, at en dragt behagede hende helt. Hun vragede, kritiserede og forandrede i det uendelige, indtil det ved selvstudium var lykkedes hende at omkomponere den til sin fulde tilfredshed.

Som ung havde hun haft interesse for kunstneriske sysler, og hun malede ret smukt. Denne kunstsans kom hende nu til gode. Hun gjorde sin paaklædning til et kunststudium; og modens sfære rykkede under hendes beskyttelse nærmere og nærmere kunstens verden.

En revolution, som hun næsten straks foretog, og som stemte med hendes følelse af en keiserindes værdighed, var atter at indføre det lange slæb. Man optog moden uanseet stand og stilling. I gamle dage havde slæbene feiet hoffets sale; nu feiede de gaderne og borgerstandens gulv.

Før hendes tronbestigelse havde den ubehjælpelige kvindelighed været moderne; men da det blev mode at kopiere Eugénie, blev kvindeligheden lagt bort. Hun bragte herrekraver, herre-manchetter og mange andre smaating i mode, der talte om emancipation. Under hendes scepter fik toilettet overhovedet et mandigt tilsnit; den forvovne rytterske opmuntrede til en mandhaftighed, som man pludselig fandt overmaade klædelig.

Krim-krigen brød ud; med den kom de tyrkiske

schawler igjen frem for lyset. Enkeltvis havde man benyttet dem i det første keiserdømmes dage; og keiserinde Josephine havde næret en overordenlig forkjærlighed for dem. Nu vilde alle have dem. Franske fabrikanter eftergjorde dem i uegte stoffer og gjorde ypperlige forretninger. Snart fandt de vei til hver landsby i Europa, hvor skolemestermadamen og proprietærens hustru saavel som hendes naade grevinden maatte vandre til kirke indhyllet i et saadant schawl.

Vi har kortelig berørt den første verdensudstilling i Paris (1855). Hvad der var smukt, praktisk eller originalt, blev fra fremmede lande og verdensdele sendt did for at sees, beundres og prøves. Men høit over alle andre afdelinger straaede den franske; og Eugénie var for klog og for meget patriot til ikke at fremhæve og beskytte det, der hørte Frankrige til. De franske udstillere var paa sin side gode forretningsmænd, og de gjorde alt for at vinde hendes bifald. Man havde begyndt med at opkalde sine døtre efter hende og med at give velgjørende stiftelser hendes navn. Nu opkaldte de industridrivende sine varer efter hende. Havde man vakt hendes interesse, var fabrikantens lykke gjort; thi hun fandt ingen pris for høi, og det, som hun købte, kom straks imode.

Men moden lader ikke engang det smukke og karakteristiske beholde sin plads; den ofrer det smukke, som den har fundet, til gunst for nye indfald! Det, som under verdensudstillingen var bleven moderne, fortrængtes igjen. Og straks efter dens afslutning foregik der en mindeverdig omveltning paa det kvindelige toilettes omraade.

Eugénie ventede at blive moder, og hun opfandt crinolinen, — enkelte mente for at skjule sin tilstand, andre paastod, at hun netop ønskede at gjøre den iøinefaldende.

Man er saa vant til at betragte Eugénie som crinolinens skaberinde, at man er tilbøielig til at overse, at den er en ny form for fiskebenskjørtet, som saavel i det sekstende, syttende som attende aarhundrede har spillet sin rolle. Det dukkede først op i Spanien i midten af det sekstende aarhundrede, men gjorde snart sin runde i andre lande. Paa billeder af Englands dronning Elisabeth ser vi, at hun har baaret det; og man bebreidede Henrik IV's gemalinde, den skjønnne Margrethe af Valois, at hun brugte fiskebenskjørter saa store, at ingen dør var bred nok for hende. I slutningen af det syttende aarhundrede dukkede det anden gang op, denne gang i Frankrige. Nu fik det ingen sterotyp form, men til gjengjæld lang varighed, idet Marie Antoinette endna legede sine hyrdelege i Trianon med pudret haar og fiskebenskjørt. Det var først den store revolution, som skyllede det bort med saameget andet!

Eugénie optog moden under et nyt navn og i en ny og mere fuldkommen form. Et er sikkert: aldrig har fiskebenskjørtet — eller crinolinen, som det nu hed — spillet en saadan rolle, aldrig har det vundet en saadan udbredelse som i det andet keiserdømmes tid.

Crinolinen er epokegjørende i modegalskabens historie. Den havde mange fiender, men den triumferede over dem alle! Modstanderne kaldte den uhensigtsmæssig og farlig. Farlig blev den des-

værre for mange: Et uforsigtigt skridt ind i crinolinens hjul forårsagede mangt et ulykkeligt fald. Mangen balletdanserinde, mangan hofdame kan takke den for brandsaar, endog for døden.

Dens egentlige sfære var i de store sale, hvor man har overflod af plads. Opfundet for fyrstinder, hvis tjenere aabner fløjdørene og for hvem pager og hofkavallerer rykker sæderne tilrette, burde den aldrig have fundet vei til de mindre forhold! Ved huslige beskjeftigelser var den til stort besvær; den bidrog til at ødelægge det gode lune og de smukke klæder. Og den var neppe mindre uhensigtsmæssig end farlig.

I den form, hvorunder Eugénie først lod den fremtræde, var den derimod ikke egentlig ugraciøs; selv dens fiender medgav i begyndelsen, at den var istand til med ynde at tilhulle legemlige mangler. Det varede imidlertid ikke længe, inden gracien svandt, og den antog utrolige dimensioner.

Den ældre generation vil endnu mindes, at den fra Paris gjorde reisen rundt jorden, at den fra et beskedent omfang voksede og blev til en ballon, der hindrede egtemanden fra at vandre ved sin hustrus side og tvang fruén til at benytte en sofa alene, naar hun ønskede at sætte sig ned.

Skjønt mangan kvinde kastede længselsfulde tilbageblik til de svundne tiders slankhed, blev alle revne med i crinoline-hvirvelen. For at være paa-klædt udfordredes en crinoline! Da de færreste kvinder af middelstanden havde tid til uophørlig at bytte dragt, var der intet andet at gjøre, end at bære den under de forskjelligste sysler.

Mange var de besværligheder, som det svage

kjøn maatte døie, medens de beherskedes af den, grænseløs den omtanke, som de maatte ofre dette plag, utallige de forlegheder, som den uadskillige følgesvend beredte dem. Men yderst faa tænkte paa at undvære den; thi for at trodse dens magt udfordredes der et moralsk mod, som kun faa var i besiddelse af: Man udsatte sig for mændenes smil, kvindernes ringeagtende skuldertræk, gadegutternes haanende tilraab ved at gaa ud uden den; selv tjenestepiger i by og paa land saaes sjelden at haandtere soplime og kost uden crinoline.

Talrige forandringer og forbedringer blev efter Eugénies initiativ foretagne med crinolinen. Efter at have begyndt med hestehaarskjorter gik man over til et slags bur af fiskeben; senere benyttede man rør og staaltraad-stænger. Endelig gjorde man forsøg paa at erstatte disse ved gummi-slanger, fyldte med luft. Men hvor meget end den sidste opfindelse stræbte hen til at idealisere crinolinen, saa lidet var den skikket til at modstaa skjebnens puf og stød.

Luftskjørtet var et mislykket forsøg; hestehaarskjørtet dannede et utilstrækkeligt holdepunkt for kjolen, fiskeben brak man for let itu, og rør var for tunge. Saa blev det da staal og jern, aarhundredets seirende metaller, som bar prisen. Crinoline-fabrikationen tog i seksti-aarene et uhørt opsving og har sikkert gjort fabrikanterne til rige mænd; thi som taknemmelighedsbevis bør det vel opfattes, at en fabrikant i London udsatte en præmie paa hundrede guineer for det bedste digt til crinolinenes ære.

Næsten ti aar regjerede denne stormagt. Da den

endelig langsomt og modstræbende forsvandt, blev Eugénie næsten samtidig fortrængt fra sin trone.

Medens crinolinen saa at sige beherskede modeverdenen, var modeverdenens egentlige herskerinde dog langt fra ledig; hun opfandt stadig nye ting. Ved hvert sæsonskifte modtog hun sine leverandører. Man viste hende alle mulige tøier, modeller etc., og hun valgte en mængde sager, som hun mente at faa brug for. Hun havde konferencer med madame Virot, hofmodehandlerinden, og med den berømte dameskrædder Worth, hvis ry hun grundlagde. Den sidstnævnte sendte hende ofte dragter til en pris af 100,000 eller 200,000 francs, og han lod hende betale indtil 50,000 francs for en enkelt liden kaabe; men selv ikke de kunstverker, som han leverede til slige priser, tilfredsstillede hende i deres oprindelige form. Der maatte idelig foretages forandringer efter hendes forskrifter; hendes fine smag, der ved ivrige studier udvikledes mere og mere, lykkedes det omsider at frembringe et indtryk af fuldendt harmoni.

Upraktiske var heller ikke alle hendes opfindelser. Jeg vil kun erindre om »Garibaldi-blusen«, som blev meget yndet hos unge damer og smaapiger, og om, at det var hende, som bragte »*en-tout-cas*« i mode, den praktiske mellemting mellem parasol og paraplu. Ogsaa Eugénie skyldes det, at mørke underskjørter blev moderne. Hun begyndte at bruge røde og blaa skjørter, som hun ved opheftning lod komme til syne. Moden optoges naturligvis af høje og lave; og de dydsirede ungmøer rundt om i landene, som før havde anset det for umuligt at gaa med andet end hvide, stivede skjørter, blev om-

vendte til en bedre erkjendelse, da keiserinden af Frankrige viste dem veien.

Blandt hendes utallige andre opfindelser fortjener de usynlige net at erindres, — *«invisibles»*, som de kaldtes i Paris; de forarbejdedes af haar, fremhævede frisuren og beskyttede den mod ødelæggelser. Det blev mode at lade saadanne net forfærdige af eget haar og forære dem til veninder, naar farven passede.

Keiserindens gode hjerte viste sig, som ved saa mange leiligheder, ogsaa paa modernes omraade: Lyoner silkefabrikanterne stod i begyndelsen af seksti-aarene paa fallittens rand; thi de mønstrede silketøier fandt ingen afsætning. De henvendte sig til keiserinden og bad hende om at bringe dem i mode, og hun opfyldte straks og gjerne deres bøn.

At garneringer, puffer etc., som ind i vor tid spiller sin store rolle, skyldes Eugénies idé, er for bekjendt til, at det her trænger til at paapeges.

Selvfølgelig fik violerne stor betydning, medens Eugénie herskede. Man saa Napoléonidernes emblem overalt: paa hatte, paa baltoiletter; og violens farve var længe modifarven. *«Extrait de violettes»* blev dameverdens yndlingsparfume. Da en dame af den fornemme verden, som bekjendt, altid kun bør bruge en bestemt parfume, der maa gjennemtrænge alle gjenstande, hvormed hun kommer i berøring, da ogsaa borgerstanden, ja, selv demimondens synderinder med forkjærlighed benyttede *«extrait de violettes»*, strømmede denne duft én i keiserdagene overalt imøde.

At nævne de utallige mode-forandringer, som

Eugénie desforuden kaldte tillive, vilde være et uoverkommeligt arbejde. I forbigaaende vil jeg kun minde om en smagfuld fantasidragt, en kvindelig søofficersuniform, som hun lod forfærdige i anledning af sin reise til Suez (1869) og om, at hun bragte »baschliken« med fra denne reise. Vinteren derpaa — den sidste vinter, hun residerede i Tuilerierne — gjorde hun »eau de Nil« til modifarve. Den skildres i datidens modeblade som »en genial blanding af graat og grønt med et vidunderligt sølvskjær«; og en kjole af denne farve mentes at anskueliggjøre »Nilens bølger i maaneskin«.

Som keiserinde var dette hendes sidste opfindelse. Men ogsaa som exkeiserinde har Eugénie øvet en ikke ganske ubetydelig indflydelse, idet hun var den første, som afklippede sit pandehaar. Den kvindelige ungdom optog moden, de ældre damer fulgte eksemplet. Men de færreste, der har brugt »ponny-frynser«, ved, at de skyldtes Frankriges tidligere keiserinde; og endnu færre aner, at hvad de efterbede som koketteri, blev baaret af hende som tegn paa hendes enkesorg.

Til billedet af den skjønnne spanierinde vil mindet om den iver, hvormed hun atten aar svingede modens scepter, altid være knyttet fast. Denne hendes hovedinteresse var paa en gang hendes svaghed og hendes styrke: hendes svaghed, fordi pyntesyge og ødselhed er en bebreidelse, som det franske samfund med berettigelse tør udslynge mod sin sidste keiserinde. Hendes styrke, fordi den kunstfærdighed, hvormed hun forstod at stille sig

tilrette paa sin piedestal, de koketterier, som hun anvendte for at lænkebinde og bedaare, bestemte hendes stilling ligeoverfor folket og samtiden.

XIV

Keiser Maximilian og keiserinde Charlotte. — Verdensudstillingen 1867. — Det nedadgaaende keiserrige. — Eugénies sidste triumftog.

Vi har, idet vi dvælede ved Eugénies betydning for moderne, i forrige kapitel fulgt hende ind i landflygtigheden. Endnu var imidlertid hendes magt ikke svækket, endnu straaede keiserdømmet tilsyneladende i sin fulde middagsglans.

Ja — tilsyneladende! Fest fulgte fest, og fyrstebesøg fulgte fyrstebesøg. Frankrige troede sig uovervindeligt, Frankriges keiserinde troede sin stilling sikret for livet og for efterkommere.

Men keiserens politik led følelige nederlag; uhyggelige rygter trængte over havet fra det eventyrlige mexikanske keiserrike, som han havde skabt.

Keiser Maximilian og keiserinde Charlotte havde i sorgløshedens dage besøgt Tuileriernes hof. Det var Napoléon, som havde forledet den østerrikske erkehertug til at modtage den skjebnesvangre krone; og han havde lovet ikke at forlade ham, før tronen vel var befæstet.

Erindrende dette løfte sendte den ulykkelige keiser sin gemalinde til Europa for at anraabe om hans fortsatte hjælp. Hun kom til Paris om aftenen; uden at unde sig hvile efter den trættende søreise ilede hun den følgende morgen til Saint Cloud.*) Hendes dragt var i uorden, og hun saa overanstrengt og ophidset ud.

Hun havde taget breve med, hvori Napoléon havde tilsagt ikke at svigte hendes gemal i nøden; og hun tvang ham til at læse dem. Hun sled sig i støvet for hans fod, bønfuldt ham om at opfylde de givne løfter.

Men keiseren var kold ligeoverfor hendes bønner og taarer; han havde ikke længer *kunnet* hjælpe hende, selv om han havde villet det.

Halvt vanvittig af fortvivlelse skal keiserinde Charlotte have raabt: »Ludvig Philips datterdatter burde aldrig have betroet sin skjebne til en Bonaparte!» Med en forbandelse paa læberne skal hun have forladt Saint Cloud**). —

Skjønt Napoléons forfeilede politik begyndte at bortviske den glans, som efter Krim-krigen havde omstraalet ham, og skjønt et betydningsfuldt stykke verdenshistorie***) nylig var bleven afviklet uden hans deltagelse, var den følgende tid i verdens øine dog endnu ærerig.

*) Den 24de august 1866.

***) Dagen efter dette besøg merkede man, at hendes aand begyndte at blive omtaaget. Ved hendes paafølgende knæfald for paven, der heller ingen hjælp kunde yde hende, kom hendes vanvid til et heftigt udbrud.

***) Krigene mellem Danmark og Tyskland 1864 og mellem Preussen og Østerrige 1866.

Den 1ste april 1867 aabnede man atter en stor udstilling i Paris; fra alle europæiske riger og fremmede verdensdele strømmede man til keiserstaden ved Seinen. Fuld af stolthed kunde Seine-præfekten forkynde, at franskmændenes hovedstad var bleven verdens hotel (*«L'auberge du monde»*).

»Hvem kan finde farver, der er tilstrækkelig livlige, til at male de daværende forholds glimrende yderside,« siger la Gorce,*) idet han ser tilbage paa denne tid. »Paris var bleven fyrsternes bolig og det sted, hvor kongerne mødtes! En vidunderlig samling af kiosker, pavilloner, galerier var fremtryllede for at huse verdens rigdomme og tjene adspredelsen og fornøielsen til fristed. Men hvem skulde ogsaa kunne opregne alle de mørke dissonanser, som den mest raffinerede omsorg kun med møie formaaede at bringe til taushed? Alle, som har oplevet denne tid, har fra hin periode bevaret en følelse af blindhed forenet med en ubestemt følelse af angst. Aldrig var gaderne livligere, butikkerne mere straalende, dragterne mere overlæsedede, forlystelsesstederne mere besøgte. Aldrig blandede den fornemme verden og demimonden sig sammen i et saadant sus og dus. — — — Alligevel lød der fra tid til anden et klageskrig, ligesom fra en kvinde, der er bleven syg under en fest; — det var Frankrige, som udstødte det, Frankrige, der pludselig atter var bleven klartseende, og for hvis øine der løftedes en flig af det slør, som skjulte fremtiden.« — —

*) *De la Gorce*: »Histoire du second Empire.«

Uovertræffelig var den ynde, med hvilken keiserinden modtog sine høie gjester, beundringsværdig den takt, hvormed hun — eksempelvis — paa samme tid fungerede som vertinde for keiseren af Rusland og kongen af Preussen.

Den sjette juni 1867 afholdtes til ære for disse to ligestillede herskere*) en imponerende troppe-revue.

Som levende mure omgav tusinder af tilskuere Longchamps-sletten. De indbudte var kjørt frem og havde indtaget sine pladse. Kronprinsessen af Preussen og hendes søster, prinsesse Alice af Hessen, sad ventende paa tribunen; men ingen agtede paa dem. Alt var spænding og forventning; thi keiserinden havde endnu ikke vist sig.

Da lød fra alle sider et enstemmigt glædesraab: »Keiserinden kommer!« Yndig, livsglad, smilende og hilsende kjørte Eugénie gennem de jublende menneskerækker, rundt om den store slette for at stige af ved den keiserlige pavillon. Straks efter viste monarkerne sig tilhest, fulgte af den preussiske kronprins og den russiske tronfølger. Den uoverskuelige troppemasse præsenterede gevær; blanke vaaben, brogede faner glimrede i solskinnets, og bedøvende velkomstfanfarer hilste majestæterne.

*) Da de keiserlige og kongelige personer klokken fem om eftermiddagen forlod revuen, kjørte de to keisere først; bag efter fulgte Eugénie med kongen af Preussen. En polak, Berezowski, trængte frem og affyrede et pistol-skud mod keiser Alexander. Napoléons staldmester Raimbeaux kastede sig imellem med sin hest og reddede monarkens liv; Napoléon reiste sig i vognen og raabte til folket, at ingen var saaret.

Eugénie indtog hæderspladsen paa den keiserlige tribune. Stolt lod hun blikket glide hen over kjernen af Frankriges arméer, over mængden, der ikke blev træt af jubel, over repræsentanterne for Europas keiser- og kongehuse.

Herskerne nærmede sig tribunen, hvor hun sad. Alexander af Rusland og Wilhelm af Preussen spængte hen til hende og kyssede hendes haand; — kræmmeren Kirkpatrick's datterdatter, datteren af den letsindige Manuela Montijo modtog i det franske folks paasyn den ærbødigste hyldest af Europas mægtigste fyrster. Hun var stolt, — og hun havde grund til at være det!

Troppe-revuen paa Longchamps-sletten var et af de sidste af de maleriske skuespil, som under det andet keiserdømme forbavsede verden. Men for Eugénie var det langt fra det eneste skjønne øieblik denne sommer.

Tre uger efter fandt der atter festligheder sted. Verdensudstillingens præmier fordeltes af keiserbarnet, som var udstillingens præsident; den høitidelige akt overværedes af prinsen af Wales, kronprinsen af Preussen, kronprinsen af Italien, hertugen af Aosta, storfyrstinde Marie af Rusland, sultan Adbul-Aziz og hans søn og to brodersønner. Kristendommen og Muhameds lære saaes enige og feststemte paa samme rigtmykkede tribune. Den bigotte keiserinde viste sig side om side med sultanen, som ikke var det franske sprog mægtig, men hvis blikke uafbrudt fulgte hende og talte beundringens tydeligste sprog.

I selvsikker blindhed troede Eugénie at staa paa højdepunktet af sin storhed. Men grunden var be-

gyndt at glide bort under hendes fødder. Bismarck og kong Wilhelm, der havde været hendes gæster, havde udforsket hendes land og vilde snart vende tilbage som hendes fiender! Og samme dag, som hendes søn uddelte præmier, havde Napoléon modtaget efterretningen om keiser Maximilian af Mexikos skrækkelige endeligt. Franskmændenes vivatraab formaaede ikke at overdøve den dødsrallen, der ulykkevarslende lød over til ham fra Queretaro.

Et eiendommeligt og ikke lidet fremherskende karaktertræk hos Napoléon var hans urokkelige tro paa en forudbestemt, uundgaaelig skjebne. Denne fatalistiske tro havde koncentreret hans energiske vilje og kloge beregninger, medens det gjaldt at opnaa tronen. Af denne tro fremgik hans koldblodige personlige mod; thi han var overbevist om, at intet skud kunde ramme ham, naar ikke skjebnen havde bestemt det for ham.

Men paa samme tid som hans skjebnetro fødte ligegyldighed for faren, frembragte den hin vaklen, der i senere aar overalt kom tilsyne i hans politik. Han søgte paa enhver tænkelig maade at løfte det slør, der tilhyller fremtiden. Der fandtes ingen bekjendt spaakvinde, uden at han i stilhed besøgte hende; og hvor utrolig det end lyder, gjorde den slags forudsigelser et dybt indtryk paa ham.

Flere spaadomme havde — tildels allerede før hans tronbestigelse*) — forkyndt, at Tyskland vilde

*) Der findes en spaadom, som er efterladt af madame Lenormand (trykt 1841), og hvor den berømte spaakvinde med stor bestemthed forudsiger, at det andet keiser-

bevirke hans undergang. Dette var grund til, at han aldrig kunde bestemme sig hverken til at befordre eller til eftertrykkelig at modarbejde den nationale enhed i det tyske rige. Han havde opmuntret til krig mellem Østerrige og Preussen i haab om at svække begge magter og sanke kastanier ud af ilden for sig selv. Men efter Preussens uventede seire stod han atter raadløs og vaklende og turde ikke mande sig op til afgjørende handling.

Frankriges stilling var bleven væsentlig svækket ved de politiske omveltninger i Tyskland 1866. Preussens voksende magt vakte ængstelse hos Napoléon og gjæring blandt hans folk. Keiserens anseelse sank. Han forsøgte at knytte nye diplomatiske forbindelser; men det var, som om skjebnens haand, der i begyndelsen havde ført ham til seir og triumfer, nu vilde lede ham mod vanskeligheder og skuffede haab.

Efter at keiserinden og den lille keiserprins i augustmaaned 1867 havde besøgt Corsica i anledning af hundreedaars-festen for Napoléon I, reiste han og hans gemalinde til Salzburg for at mødes med det østerrigske keiserpar. Det hed, at man reiste for at bevidne sin deltagelse i anledning af keiser Maximilians sørgelige skjebne; men i virkeligheden laa der politiske grunde under.

Majestæterne, som nylig havde vist et saa stort gjestevenskab, blev selvfølgelig paa reisen mødte med hjertelighed. De ønsker, som keiseren

dømme skal opstaa, at det vil falde ved tyskernes indtrængen i Frankrige, samt at Paris vil blive tilintetgjort i blodstrømme og flammer.

Clara Tschudi: Eugénie.

i politisk henseende nærede, blev imidlertid ikke virkeliggjorte.

At spille en rolle som overformynder for den romanske folkestamme havde altid hørt til Napoléon III's politik. Et føleligt slag var det derfor, at Isabella af Spanien, som eftertragtede hans forbund, blev jaget bort fra sin trone, da hun netop vilde begive sig til et møde med ham.

Hun søgte tilflugt i Paris, hvor hun blev modtaget med venskab. Eugénie, som havde været hendes undersaat, kaldte hende endnu altid: «*Ma souveraine*». Man lod hende vederfåres kongelig ære; og sønnen, den senere kong Alfonso XII, blev keiserprinsens legekammerat.

Men revolutionen hinsides Pyrenæerne var et vækkende raab i Frankrige. Truende oprørsskyer viste sig i horisonten. Tilsyneladende drev de over; men Napoléon nødsagedes til at slappe sin regjerings tøiler.

For at forsone almenheden, der, som tidligere omtalt, var misfornøjet over hans indrømmelser til det klerikale parti, havde han i begyndelsen af seksti-aarene vist eftergivenhed paa enkelte punkter. Disse første skridt førte andre efter sig. Oppositionen voksede. Da keiseren 1867 saa sig foranlediget til at formilde presseloven, blev stillingen værre istedetfor bedre; og da Henri de Rochefort 1868 begyndte udgivelsen af «*Lanterne*», steg revolutionens bølger.

Under gadegut-kvikheders maske spyttede Rochefort gift og galde mod Tuilerierne. Han angreb keiseren paa en ligefrem pøbelagtig maade som menneske og regent. Han fremkom med smudsige in-

situationer mod Eugénie; selv keiserbarnet maatte staa skydeskive for hans ondskabsfulde vid. Og han tilføiede imperialismen alvorlige saar.

Den demokratiske marquis øvede en magisk magt over masserne i Paris; hans blad solgtes i slutningen af seksti-aarene i hundrede-tusindvis af eksemplarer. Hver aften kunde man høre folkesværme raabe: »*Vive la Lanterne!*» ligesom det heller ikke hørte til sjeldenhederne, at folket ødelagde avisboder og slog gadelygter itu i sin blinde begeistring for en republik, som allerede syntes en fjern mulighed.

Napoléon plagedes af legemlige lidelser. Høsten 1869 var hans helbred saa slet, at man drøftede muligheden af at lade keiserprinsen erklære myndig før tiden.

Ogsaa keiserindens popularitet svandt; selv blandt middelstanden, hvor hun havde havt sine bedste støtter, hørtes meget betænkelige udtalelser mod hende.

Som alverden ved, er Eugénies halvfætter, den alykkelige Ferdinand de Lesseps, at betragte som Suezkanalens skaber; *hans* navn vil for altid være knyttet til dette foretagende. Men man vil glemme, at det var Eugénies begeistring, som banede hans vei, at det var hendes utrættelige iver, som opflammede ham til verket.

I begyndelsen gik dog ikke alt saa glat som senere. Før kanalens aabning lød rygter om, at den neppe vilde være seilbar for dybtgaaende skibe. Aktierne faldt; og bevægeligt, som det franske folk er, lod det keiserinden, der havde opmuntret til aktietegning, undgjelde for de enkeltes mulige tab.

Naar hun viste sig, lød ikke mere: »*Vive l'impératrice!*» men man iagttog en ildevarslende taushed. Saa upopulær var hun et øieblik, at hun, naar hun besøgte theatret, fandt det raadeligst at sætte sig bag i sin loge.

Hendes ønske om at overvære Suez-kanalens aabning gjød olje i ilden. En dag meldte et telegram fra London, at Napoléon havde optaget et laan paa ti millioner francs i engelske banker for at dække omkostningerne ved sin gemalindes reise.

Telegramet var usandt; regjeringsbladene forsikrede, at reisen kun vilde koste 700,000 francs, og at omkostningerne vilde blive dækkede af keiserens civilliste. Men man troede det ikke eller vilde ikke tro det. Den radikale presse skyndte sig at kolportere rygtet med overdrivelser og hadefulde tilføielser; og atter fik man travelt med at forfølge keiserinden paa grund af de store summer, som hun ødslede bort.

De forberedelser, som blev gjort i anledning af Eugénies reise, var imidlertid langt større paa deres side, som skulde yde gjestfriheden, end paa hendes, som skulde nyde den. Overalt rustede man sig til værdig at modtage den skønne gjest. De festligheder, som man beredte hende, var saa glimrende, at det nu, da hendes trone længst er sunket i grus, lønner umagen at kaste blikket tilbage paa den hyldest, som hun modtog saa nær før sit fald:

I Venedig, hvor den keiserlige jagt »l'Aigle« først landede, var der foranstaltet illuminationer. Eugénie komplementeredes her af den italienske kongefamilie; og flere hundrede sangere gav hende en serenade paa den store kanal. I Athen viste man

hende en endmere smigrende opmærksomhed, idet kammeret vedtog, at den tid, keiserinden tilbragte i Grækenland, skulde være nationalfest.

Størst var forberedelserne i Tyrkiet.

Gaderne blev brolagte, nye veie blev anlagte; for at udvide et par af de gader, som hendes majestæt skulde passere, blev en mængde huse revnet ned. En leir paa tyve tusinde mand kamperede til ære for hende; og i dens nærhed blev der bygget en prægtig kiosk. Høitstaaende damer maatte maanedsvi isforveien øve sig i at neie og gaa med støvler med høie hæle. Der forfærdigedes en forgyldt bærestol til en værdi af over 200,000 francs til brug for keiserinden samt en »gala-kaiq«,*) ene-staaende i kostbarhed og pragt.

Da Eugénie den trettende oktober 1869 ankom til Constantinopel, fulgtes hun af tyve skibe, som var seilede hende imøde. Eskadren passerede gennem en dobbelt række tyrkiske krigsfartøier, fem og tyve paa hver side; hvert af disse saluterede med hundrede og et kanonskud, der besvaredes med det samme antal fra keiserskibet. Langs begge Bosphorus' kyster stod tropper opstillede i lange rækker. Alle skibe var behængte med flag; og da »l'Aigle« var naet op i nærheden af paladset Beglerbeg, som var bestemt til bolig for gjesten, lod sultanen sig sætte ombord for at byde hende velkommen.

*) Denne gala-kaiq (storbaad) var indrettet til firtiaarer og med en karmosinrød baldakin, paa hvis guldbroderier, kvaster og frynser to hundrede tyrkiske kvinder havde arbeidet i flere maaneder. I forstavnen var kaiqen prydet med en due af massivt sølv, om hvis vægt og værdi der gik fabelagtige rygter.

Ogsaa i Tyrkiet betragtede man hendes ophold som en nationalfest. De fornemste provinsbyer og tyrkiske vasalstater sendte deputationer til hovedstaden for at hilse paa hende. Festligheder fandt sted, hvor hele folket deltog; Bosporus, der hver aften var glimrende illumineret, frembød et herligt syn.

Otte dage efter kom Eugénie paa sit triumftog til Alexandria, hvor hun modtoges af Ismail, vicekonge af Egypten; herfra fortsatte hun med jernbane reisen til Caïro.

Hendes skib var det første, som ved aabningshøitideligheden seilede gjennem Suez's kanal. Under kanonernes torden, og medens de egyptiske skibe spillede »Partant pour la Syrie» og »Vive l'empereur», og »l'Aigle» musikkorpser svarede med de egyptiske folkesange, tronedede keiserinden paa det blomstersmykkede dæk, stolt som Frankriges keiserinde, som modens og skjønhedens dronning og som den, der havde fremhjulpet det store verk. Næsten alle sømagter var repræsenterede ved aabningen. Keiseren af Østerrige, kronprinsen af preussen og flere andre fyrster befandt sig ombord paa »l'Aigle» sammen med hende. Men blandt de begeistrede folkemængder var der neppe et øie, der havde syn for andre end franskmændenes herskerinde, blandt de tusinders jublende raab var der neppe et »leve», der ikke i første række gjaldt Eugénie.

XV

Krigen 1870. — Keiserdømmets fald.

Den revolutionære aand i Paris kan dæmpes, men den slukkes aldrig helt.

Napoléon III havde forholdsvis længe holdt de urolige hoveder i tømme. Adskillige tegn tydede imidlertid paa, at oprør forestod. Revolutionen havde gjæret 1866; og i januar 1870 havde Rochefort gjort alt for at tænde oprørsluerne. Man havde kuert ilden; men keiserdømmets gradvise synken, keiserens sygelighed, og de foruroligende bevægelser blandt folket begyndte at vække meget alvorlige bekymringer.

Napoléons oprigtigste venner raadede ham til at omgive sit dynasti med liberale institutioner. I tilfælde af et tronskifte, mente de, vilde disse institutioner være et værn for hans endnu unge og uerfarne søn.

Men et andet parti fremholdt, at keiserdømmets opretholdelse fordrede seire. Det ønskede kamp mod Preussen for ved krigerære at gjenopvække kjærligheden til Napoléons navn, og anede ikke, at krigen med ét slag skulde slaa den stolte keiserbygning til jorden.

Napoléon fulgte det første raad: Ved folkeafstemning 1870 blev det autokratiske keiserdømmes omformning til konstitutionelt godkendt af henved otte millioner stemmer. Til at følge det andet raad nærrede han derimod ulyst. Hans slagord: *«L'empire c'est la paix»*, var, uanseet de krige, hvortil forholdene havde drevet ham, langtfra tomme ord i hans mund.

Da han under det seirrige slag ved Solferino havde seet kanonerne bortrive rækker af østerrigere, havde han, trods sine generalers indvendinger, befalet, at ilden skulde stanse; og naar han senere talte om dette blodige slag, grebes han af nervøs skjælven. Hans yndlingsplan var at foreslaa magterne en almindelig afvæbning.

At han personlig ingeniunde ønskede en krig mod Preussen, er almindelig bekjendt. Han betragtede dens udfald som uberegnelig. Frankrige kunde muligens gaa seirrig ud af kampen — har han senere udtalt — men det kunde ogsaa blive overvundet; i hvilket som helst tilfælde vilde krigen blive trættende og langvarig. Dette sidste fremholdt han ogsaa i sin proklamation til sin armée!

Hans helbred var paa den tid ingeniunde god. De første dage af juli havde han raadspurgt flere læger, der havde stillet sig meget betænelige med hensyn til hans sygelighed; hans nærmeste omgivelser saavel som almenheden var imidlertid bleven holdt i uvidenhed derom.

Hos hans ministre blussede kampiveren høiere og høiere; man opfordrede keiseren i sterke udtryk til at erklære krig. Syg, træt af regjeringens byrder, følte han sig ude af stand til at fatte en afgjørende beslutning; en anelse syntes at sige ham, at hans fald var nært.

I ministerraadet i Saint Cloud (aftenen den 14de juli 1870), raabte krigsministeren Leboeuf, at han vilde frasige sig sin marechal-titel, dersom krigen ikke blev erklæret. Meget modstræbende samtykkede Napoléon tilsidst.

Man har paastaet, at keiserinde Eugénie under

de forhandlinger, der gik forud for krigen, skal have talt til fordel for skridt, der gjorde den uundgaaelig.*) Endvidere har man ment, at hendes optræden var inspireret fra Rom, hvor man ønskede kamp mellem det katholske Frankrige og det protestantiske Preussen,**) samt at hun i en seirrig krig saa en betryggelse for keiserprinsens fremtid.

Hvad dette sidste angaar, er det lidet sandsynligt, at hun tænkte saaledes; thi hun var klog nok til at indse, at saafremt krigen blev ulykkelig for Frankrige, kunde følgen blive dynastiets fald.

Man har tillagt hende ytringen: *«C'est ma petite guerre!»* — en ytring, der kritikløst er bleven citeret af en mængde forfattere. Selv har hun paa det bestemteste protesteret mod beskyldningen for at have udtalt saa overmodige og letsindige ord.

Pariou, en hæderlig og sandhedskjærlig mand, der i egenskab af præsident i *«le conseil d'état»* deltog i den raadslagning, hvori krigen mod Preussen blev besluttet, har fortalt, at Eugénie, efter at mødet var opløst, urolig spurgte ham om hans mening.

«Jeg tror, Madame,» sagde Pariou, «at dersom England imorgen finder en løsning, som tillader os at undgaa krigen, vil dette land gjøre Frankrige en stor tjeneste!»

«Jeg er af samme mening,» svarede keiserinden.

Til paladspræfekten, baron de Vareignes, udtalte hun samme dag i en sørgmodig tone:

*) *«Memoires of an exminister,»* by the righth. hon., the Earl of *Malmesbury*.

**) Henning Hamilton: *Frankrige og Tyskland 1866—1874*.

” »Her har vi nu dette store Frankrige, som, lykkeligt i freden, kaster sig ind i en strid, der, selv om den skulde falde heldig ud, dog vil medføre uendelig megen ødelæggelse og sorg. Det gjælder Frankriges ære. Men hvis lykken ikke er os gunstig, hvor stor vil ikke da elendigheden blive! Vi har kun et eneste kort at spille ud. Dersom vi taber, vil Frankrige ikke blot blive formindsket og brandskattet, men der vil opstaa den forfærdeligste revolution, som man nogensinde har seet!«*) —

Krigsiveren havde forud ikke været synderlig stor blandt det franske folk, og erklæringen kom uventet. Men engang besluttet vakte udsigten til kamp begeistring og mod. Hvor keiserparret viste sig, brusede jubelraab. Hestene blev spændte fra deres vogne; og trukne af Frankriges ungdom kjørte Napoléon og Eugénie gennem hovedstadens gader.

Frivillige flokkedes om fanerne; entusiasmen var ubeskrivelig. Overalt lød raabene: »à Berlin! à Berlin!« Overalt sang man:

»Mourir pour la patrie**)

og

»Allons enfants de la patrie,
Le jour de gloire est arrivé!»

Den forbudte revolutionssang lød pludselig paa alle læber; bærmen af folket og de gamle legitimister, republikanerne og keiserdømmets venner istemte som med én mund »marseillaisen«.

*) At keiserinde Eugénie var skyld i, at krigen blev erklæret, saaledes som hendes fiender søgte at fremstille det efter hendes fald, modbevises ogsaa paa det eftertrykkeligste i *Bismarck's* erindringer.

***) Girondisternes sang.

Den femtende juli havde man meddelt krigsbeslutningen i kamrene. Den sekstende modtog Napoléon senatet; ved denne leilighed holdt formanden, exminister Rouher, en tale, der viser seirsikkerheden.

»Deres majestæt drager sværdet!« sagde han, »Fædrelandet følger Dem, skjælvende af harme og stolthed! — — Vor ophøiede herskerinde vil atter være den, som bevarer den keiserlige magt; de store statskorpser vil omgive hende med sin respektfulde hengivenhed. Folket kjender hendes hjertes storhed og hendes sjæls fasthed; det sætter sin lid til hendes visdom og til hendes energi. Med berettiget stolthed og fuld tillid overtager Deres majestæt atter kommandoen over Deres forsterkede legioner fra Magenta og Solferino. — De fører kjerne af den store nation til slagmarken! Naar farens time kommer, er seirens time nær! Det taknemmelige fædreland vil snart tildele sine børn triumfens hæder. Snart, naar Tyskland er befriet for det tryk, som hviler over det, naar Europas fred er gjenvunden ved vor vaabenære, vil Deres majestæt, der for to maaneder siden hentede ny kraft for Dem og Deres dynasti i folkeviljen, igjen kunne hengive Dem til reformernes store verk. Frankrige ved det, og Deres majestæts geni danner borgen for, at virkeliggjørelsen heraf ikke vil lide anden udsættelse end den tid, som De bruger til at seire!« —

Den uro, som længe havde behersket sindene, havde fundet et afløb; de stridbare elementer ilede til grænsen. Hovedstaden var i sit lyseste lune, seirsefterretninger ventedes med tillidsfuld ro.

Skjønt Napoléon altfor vel følte, at han ikke længer eiede de physiske kræfter, som feltlivet fordrer, fandt han, at hans pligt krævede, at han delte sine soldaters skjebne. Hver dag hed det, at han vilde slutte sig til hæren. Endelig — den 28de juli — drog han afsted, ledsaget af keiserprinsen, der skulde gjøres til helt.

Keiserinden blev tilbage i Paris som regentinde; hun tiltraadte dette hverv med fuld indsigt om rigets farlige stilling og om det store ansvar, som hvilede paa hende.

Den 24de juli havde hun gjestet flaaden, som var stationeret i Cherbourg; her havde hun personlig oplæst krigsproklamationen under mandskabernes begeistring.

Paa Napoléons spørgsmaal, om man var forberedt paa krig, havde krigsminister Leboeuf svaret, at man var mere end forberedt (»archiprête»), at hæren var rede, at alt var i orden til den mindste gamacheknap. Men hvor anderledes var ikke virkeligheden end disse fraser! En hær-reform var paa-begyndt under det foregaaende ministerium, men den var langt fra gennemført. Krigsvæsenet var brøstfældigt. Ikke engang en saa vigtig fæstning som Metz var sat i forsvarstilstand. Leverandørerne bedrog regjeringen; alt var i uorden, og der var mangel paa alt.

Det er selvsagt, at franskmændene under disse omstændigheder ikke straks kunde kaste sig over tyskerne, som de havde haabet. Men efter nogen venten og tøven — altfor lang syntes man i Paris — kom endelig den første depeche, — et seirsbud! Det ubetydelige sammenstød ved Saarbrü-

cken blev gjort til et glimrende begyndelsesnummer. Keiseren sendte Eugénie følgende telegram, der blev aftrykt i alle Europas blade og kastede et stænk af latterlighed over keiserprinsen, som først blodet, der flød ved Itelezi, helt formaaede at bortviske:

»Ludvig har modtaget ilddaaben. Han var beundringsværdig koldblodig og lod sig aldeles ikke bringe ud af fatning. En af general Frossards divisioner har taget høiderne, som behersker den venstre side af Saarbrücken. Preusserne gjorde en kort modstand. Vi var i første linje, og bøsse- og kanonkugler faldt ned for vore fødder. Ludvig har gjemt en kugle, der faldt lige i hans nærbed. Nogle af soldaterne græd, da de saa ham saa rolig. Vi mistede kun én officer og ti mand døde.

Napoléon.*

Telegramet vakte glæde, men ingen begeistring. Efterretningen var, hvad man havde troet at kunne forudse; og selv i Frankrige trak adskillige paa smilebaandet over »Lulus ilddaab. Paa indenrigsministerens befaling blev der imidlertid udstedt en seirbulletin, hvori man i høie toner priste den aandsnærværelse og koldblodighed, som keiserprinsen havde vist i faren, og som var hans store navn værdig. Eugénie lod affyre seirskud og begav sig til Notre-Dame for at takke Gud i folkets paasyn.

Men det varede ikke længe, før omslaget kom. Tyskernes seire ved Weissenburg, Wörth og Fohrbach fulgte slag i slag. I det franske hovedkvarter søgte man at holde tabene hemmelige; og efterretninger fra krigsskuepladsen udeblev i Paris. Mi-

nistrene, der tog til Saint Cloud for at holde raad med regentinden, fandt hende grædende, urolig over den lange taushed.

Endelig trængte rygter om nederlag frem til hovedstaden, hvor de fremkaldte mørk fortvivelse eller vildt raseri. Aviserne skreg af smerte og harme, og blandt befolkningen begyndte den revolutionære aand at røre sig paanyt.

Tidlig søndag morgen den syvende august kom Eugénie fra Saint Cloud til Paris og lod øieblikkelig ministrene, formændene i den lovgivende forsamling og senatet kalde til sig. Den følgende dag blev Paris erklæret i beleiringstilstand, og keiserinden udsendte et opraab til det franske folk:

»Franskmænd!

Krigens begyndelse har ikke været os gunstig! Vore vaaben har lidt tab. Lad os være faste i modgangen og ile med at bøde paa tabene. Der være kun ét parti blandt os: Frankriges! Lad os kun følge én fane: vor ære! Jeg iler i eders midte. I skal se mig tro mod mit kald og mod min pligt, som den første der, hvor faren ruer. I skal se mig som den første til at værne om Frankriges banner! Jeg opfordrer alle gode borgere til at vedligeholde ordenen. At forstyrre den vilde være at sammen-sværges sig med vore fiender. Eugénie.⚡

Hun drømte om at stille sig i spidsen for Paris's beskyttelse, om at lede sin hovedstads forsvaret, om at opildne sine tropper, om personlig at sætte alle kræfter ind.

Den rolle, som hun havde tiltænkt sig, stemte vel med hendes skuespillerindenatur. Men hendes

opraab gjorde ingen virkning. Folket, som kjendte hendes hang til dramatiske effekter, som altid havde seet hende optræde med brask og bram for at blive beundret, folket, der fremfor alt var heftig forbitret, skreg paa handling, ikke paa deklamationsnummere; man vilde have seire, — ikke skuespill!

Den almindelige misnøie vendte sig først mod ministeriet, der maatte tage afsked. Emile Olivier afløstes af den tre og sytti-aarige general Montauban, greve af Palikao, som havde spillet hovedrollen i en krig mod China; samtidig udnævntes general Trochu til gouvernør i Paris.

For at tilfredsstille stemningen, der ønskede enhed i kommandoen, blev marechal Bazaine generalissimus over den samlede hær; Napoléon opgav saaledes at lede den.

Under normale forhold vilde keiserens plads nu have været i Paris; men det nye ministerium saavel som keiserinden mødte tanken paa hans tilbagevenden med indvendinger. Luften var fyldt af revolution; der trængtes kun en gnist for at see den slaa ud i lyse huer.

Eugénie vilde holde tropperevue; men endog hendes varmeste beundrere fraraadede det. I senatet forbigik man regentindens ordrer. I den lovgivende forsamling raabte Gambetta: «Det gjælder at vide, om vi har valgt mellem fædrelandets vel og dynastiets vel!» Fra tribunerne raabte man bravo; venstre og centrum blandede sit bifald med tilhørernes, en umaadelig ophidselse havde grebet forsamlingen.

Bitterheden øgedes hver dag. Man blev mismo-

dig af venten, fortvivlet af skuffede haab. Man rasede over kommandoens formentlige feilgreb, og det regnede med haan, skjældsord og vrede mod keiserparret. Ude i Europa saa man keisertronen vakle; eftersom tyskerne seirrige rykkede fremad, blev man sikrere og sikrere paa dens fald.

Aldrig havde keiserindens stilling været mere kritisk end paa dette tidspunkt. Det nydannede ministerium manglede tillid og kunde ingen beskyttelse yde hende. I den lovgivende forsamling var ordenen ophørt og opløsningen nær. Hun havde ingen prøvet general ved sin side, og troppernes hengivenhed for Napoléons hus var sporløst flygtet bort. Hun stod alene og værgeløs blandt de ophidsede folkemasser, der ventede paa den mindste anledning for at reise sig mod hende.

I denne tid, da uro gjærede i alle gemytter, da nederlagene ved grænsen avlede splid og tvedragt i Paris, viste keiserinden en værdighed; der foranledigede general Trochu til at udbryde: »Hvilken romerinde!»

I angsten for sin egtefælle og sit barn forstod hun, hvad de mange tusinder af hustruer og mødre maatte lide. Hun følte trang til at møde dem i sterkt og enigt arbejde; for at gjøre godt igjen, hvad hun i letsind havde forbrudt, anstrengte hun sig utrættelig og paa alle maader.

I lykkens dage havde hendes mindre gode egenskaber — forfængelighed, ødselhed, bigotteri — skudt vekst. De havde ikke kvalt hendes ædle sider, men de havde splittet hendes kræfter; ukrudtet havde vokset og bredt sig, saa det bedste hos hende var bleven mindre synligt. Først under mod-

gangen viste hun sig som den, hun virkelig var: en betydelig, en storslagen kvinde.

Trods folkehadet, som voksede, var hun paa færde overalt. Det var, som besjæledes hun af en ny aand, som blev hendes kræfter forøgede i faren.

Personlig organiserede hun pleien af de saarede; og hun lod Tuileriernes glimrende selskabssale forvandle til hospitaler. Hun sov neppe nogen nat; søgte hun lidt hvile om dagen, havde tjenerskabet ordre til at vække hende ved hvert bud, hver depeche, som kom. Svimmel, dødstræt, en afmagt nær, kunde hun endnu ile ind til de saaredes senge, hvor der var saa megen nød at lindre, at hun næsten glemte sin egen elendighed. Men fra de døendes skrig og klager styrtede hun tilbage til sine egne rum. I den frygteligste sjæleangst gik hun op og ned, vridende hænderne som i stor legemlig smerte. I disse timer bad hun angstens brændende bønner for sine kjæreste og for sit folk. Hun fandt medfølelse og kjærlighed til kvinderne, som delte hendes uro, og tak til mændene, som kjæmpede derude.

Da der var tale om at forsterke marechal Mac-Mahons arméer med tyve tusinde mand, som under general Vinoys kommando dannede Paris's garde, gjorde hendes raadgivere hende opmærksom paa, at hvis de drog bort, kunde hovedstaden i næste minut være et bytte for revolutionen.

»Tænk ikke paa mig,« svarede hun, »tænk ikke paa dynastiet, men tænk paa arméen og paa Frankrige! Jeg vil ikke engang, at man skal drøfte et saadant spørgsmaal. Med hvilke samvittighedsnag vil vi ikke staa belæssede ligeoverfor os selv og

ligeoverfor historien, om vi paa en dag som denne maatte sige, at disse tyve tusinde mand havde kunnet forvandle et nederlag til seir, medens vi for vort eget forsvars skyld havde ladet dem staa ledige i Paris. Spild ikke et minut. Lad general Vinoy reise idag!»

En febrilsk virksomhedstrang havde bemægtiget sig hende. Hun søgte at faa Østerrige til at slutte sig til Frankrige; hun skrev til dronningen af England og bønfuldt hende om at virke for fredsslutning. Hun benaadede henvendte tusinde forbrydere. Hun vaagede over forberedelserne til hovedstadens forsvar og havde talrige konferencer med general Trochu, til hvem hun nærrede tillid. Samtidig var hun saa forsigtig at lade de vigtigste af sine private papirer og sine familie-papirer bringe ombord i den franske eskadre; did lod hun ogsaa de mest fremragende kunstverker fra Louvre føre hen. Endelig lod hun optage en fortegnelse over krondiamanterne for i yderste tilfælde at være sikker paa, at ingen mistro vilde træffe hende. De smykker, som hun uomtvistelig turde betragte som sin eiendom, sendte hun til sin moder i Spanien.

Overanstrengelse og spænding angreb hende i den grad, at hun ældedes paafaldende i løbet af uger. I ængstelig uro ventede hun dag fra dag paa efterretninger fra krigsskuepladsen. Men naar depecherne kom, var de mere trøstesløse end frygten havde kunnet lade hende ane; og hendes raadgivere fandt det klogt saavidt muligt at fortie dem for folket.

Da faldt det sidste slag.

Ministeren for de indre anliggender, Henri Chev-

reau, som om eftermiddagen den tredje september begav sig til Tuilerierne, stansedes paa veien af telegrafdirektøren.

»Jeg har modtaget et overordentlig vigtigt telegram fra keiseren til keiserinden,« sagde han. »Eilers pleier jeg personlig at besøge de depecher, der veksles mellem majestæterne; men jeg har ikke mod til at overbringe denne.«

Det var den bekjendte depeche:

»Arméen er slagen og fangen; selv er jeg fange.
Napoléon.«

Ministeren gik ind til Eugénie for at meddele hende den skrækkelige nyhed.

Alt, hvad en mørk fantasi havde kunnet udmale, var overtruffet af virkeligheden, og ord kan ikke beskrive, hvad keiserinden led.

Ikke et øieblik tænkte hun alligevel paa sin egen skjebne; midt i smerten var det franske folk hendes første og sidste tanke.

Selv om det skulde blive nødvendigt, vilde regentinden ikke for nogen pris benytte tropper mod folket og føie borgerkrigens rædsler til krigen mod den fiendtlige stormagt. Ogsaa nu sagde hun: »Tænk ikke paa mig, tænk paa Frankrige!« —

Sent om aftenen naaede ulykkesbudskabet befolkningen. Men istedetfor at samle sig til enig kamp mod fienden, reiste revolutionen sig i Paris, og ingen uhildet tvivlede længer paa, at keiserdømmets dage var talte. I gaderne bølgede uoverskuelige menneskemasser op og ned. Mænd og kvinder raabte: »Ned med keiseren! Ned med keiserinden! Republiken leve!« Overalt gjentog man: »En keiser dør, men overgiver sig ikke!«

Klokken et om natten blev der holdt et improviseret møde i den lovgivende forsamling. Intet medlem manglede; samtlige ministre var paa sine pladse, og galerierne var tæt pakkede med tilhørere.

Præsidenten stod op; — rundt om var der dødsstille.

»Ulykken har samlet os i denne sildige time,« sagde han. »Jeg har kaldt eder til møde for at raadslaa om den øieblikkelige stilling.«

Der herskede fremdeles gravstillehed. Alle øine var rettede mod ministerbænken.

Palikao reiste sig. Den gamle krigshelt var ingen taler, men hans stemme var fast, idet han forkyndte katastrofen fra Sedan. »Efter en slig efterretning,« tilføiede han langsomt, »er det umuligt for ministeriet at indlade sig paa debatter før imorgen. Man har for nogle minutter siden kaldt mig hid fra sengen.«

Kammerets præsident forespurgte, om man indvilligede i at udsætte mødet.

»Ja, ja!« lød det fra forskjellige sider.

Da for pludselig et busket hoved i veiret — det var Jules Favre — og en hæs stemme forelagde tre forslag:

»Keiserens afsættelse. — Udnævnelsen af en provisorisk regjering. — Bibeholden af Trochu som guvernør i Paris.«

Kun navne af yderste venstre havde undertegnet forslaget, der blev modtaget med overraskende ligegyldighed. Et medlem af høire erklærede, at man ikke havde ret til at beslutte keiserens af-

sættelse; men ogsaa efter disse ord var alting merkelig stille.

Samme ro herskede resten af natten paa gader og boulevarder. Det var havblik før stormen.

At Eugénie var den, der sidst af alle troede paa revolution, fremgaar af den omstændighed, at hun ikke gjorde nogensomhelst forberedelse til flugt. Hun stod tidlig op den næste morgen, hørte messen i sit huskapel og gik til lasarettet for at se til de saarede. Klokkeren ni modtog hun general Trochu, som under denne audiens — faa timer før han lod sig indvælge i den nye regering — endnu høit og helligt skal have forsikret hende om sin urokkelige troskab.

Ud paa formiddagen indfandt der sig en deputation hos regentinden for at overtale hende til at indvilge i, at man nedsatte en kommission, som skulde træde istedetfor hendes regering, altsaa for med andre ord at foreslaa hende at frasige sig tronen.

Hun hørte rolig paa deres forestillinger og sagde:

»De mener, mine herrer, at hvad De foreslaar betinger haabet om en lykkelig fremtid, — dog paa det vilkaar, at jeg opgiver nutiden og i øieblikkets overhængende fare forlader den post, som er betroet mig. Det kan jeg ikke! Jeg kan aldeles ikke indlade mig derpaa!«

»Tro mig,« vedblev hun, »de prøvelser, som jeg har gennemgaaet, har været saa smertefulde, saa forfærdelige, at tanken paa at bevare kronen for mig og for min søn i dette øieblik berører mig overmaade lidet. Det eneste ønske, den eneste ærgjerrighed, som besjæler mig, er i hele sin udstræk-

ning at opfylde de pligter, som er lagt paa mine skuldre. Dersom den lovgivende forsamling tror, at min person er til hinder, og at keiserens navn er en hindring og ikke en støtte for forsvaret, samt at man vil fremtvinge min afsættelse, da vil jeg ikke klage. Jeg vil forlade min post med ære, jeg vil ikke flygte! Men jeg føler mig overtødet om, at den eneste forstandige og fædrelandskjærlige handlemaade vil være at samle sig om min ledelse, nu at skyde alle indre spørgsmaal tilside og at koncentrere sin kraft paa at kaste den indrykkende fiende tilbage.»

«Hvad mig angaar,» fortsatte keiserinden, «er jeg rede til at trodse alle farer og til ubetinget at følge den lovgivende forsamling, naar den organiserer forsvaret. Skulde dette forsvar vise sig umuligt, tror jeg at kunne gjøre nytte ved at virke for mindre ufordelagtige fredsvilkaar. Repræsentanten for en stormagt tilbød mig igaar at foreslaa de neutrale stater en mellemkomst paa følgende to betingelser: at Frankrige forbliver udelt og at det keiserlige dynasti bliver beskyttet! Jeg svarede, at jeg var tilbøielig til at indvilge i en mellemkomst, der havde førstnævnte formaal, men jeg vilde energisk tilbagevise det sidste. Opretholdelsen af dynastiet er et spørgsmaal, som vedkommer landet alene, og jeg vil aldrig tillade, at de fremmede magter blander sig i vore indre anliggender.»

De tilstedeværende var rørte.

«Dersom man bliver enig om, at det vil hindre en fast sammenslutning mellem alle franskmænd, og at det vil stride mod forsvarets interesser, at magten forbliver i mine hænder, tror De,» spurgte

hun, »at det da vilde være for fordringsfuldt af en kvinde, som frivillig havde frasagt sig tronen, om hun bad kammeret om lov til at opholde sig i Paris i et slot, som man maatte finde for godt at anvise hende? Tror De ikke, mine herrer, at man vilde tillade hende at dele den beleirede hovedstads lidelser, farer og hjerteangst?»

Ingen svarede paa dette spørgsmaal.

Eugénie afskedigede deputationen med følgende ord:

»Jeg bemyndiger Dem til at vende tilbage til den lovgivende forsamling og sige til general Palikao og hans kolleger, at jeg stoler fuldstændig paa dem, og at jeg giver dem frihed til at tage de beslutninger i fædrelandets interesser som de maatte finde passende, og som jeg vil tiltræde.« —

Hovedstaden dirrede af revolutionær ophidselse. Fra alle sider ombrusedes man af »marseillaisen»; rundt om i byen flagedes der med røde faner. En gut paa ti aar klatrede op paa broncegitteret foran Tuilerierne og hængte en revolutionsfane paa spidsen af det. Tusinder og atter tusinder fyldte Concorde-pladsen og blev ikke trætte af at brøle: »*Vive la république!*»

Det lovgivende korps havde igjen samlet sig til møde, men arbejdere og nationalgardister trængte ind og gjorde rolig forhandling umulig. De tilstedeværende blandede sine stemmer med de indstrømmendes raab paa frihed.

»Republiken skal ikke proklameres her,« raabte Gambetta, »men paa Raadhuset!«

Bifald besvarede denne ytring, og deputerede af venstre begav sig did, hvor en national-forsvarsregjering blev valgt.

Samtidig blev det udraabt blandt mængden, at keiserdømmet var til ende. Jubel hilste denne efterretning; ikke én stemme hævdede sig til forsvar for det faldne dynasti!

Folkesværme styrtede ind i raadhuset. Keiserens og keiserindens billeder — malede af Horace Vernet og andre mestere — blev sønderflængede med knive, traadte under fødder og kastede ud af vinduerne. De keiserlige emblemer blev sønderrevne, og ørne, som man ikke straks kunde fjerne, blev tildækkede med papir. »I vinduerne i de store kaserner, der før havde været fyldte med tropper, blandt hvilke man troede hver mand rede til at dø for sin keiser,« beretter et øienvidne,*) »saa jeg soldater smile, vifte med lommeværkløderne og gjentage raabet: Leve republikken! Fremmede mennesker faldt hverandre om halsen og kyssede hverandre af henrykkelse. I nabolaget af Pont Neuf saa jeg folk paa høie stiger beskjeftigede med at rive keiserens buster ned. Jeg saa, at de førtes afsted i komisk optog og blev kastede i Seinen. Haandklap og hjertelig latter fulgte det plask, som den mægtige herskers udhuggede billede gav i vandet.«

XVI

Eugénies flugt. — Ankomsten til England.

Keiserinden opholdt sig fremdeles i Tuilerierne. En af palads-præfekterne, der var vendt tilbage fra den lovgivende forsamling, havde meddelt

*) »Daily news«s pariser-korrespondent.

hende, hvad der var hændt. Men endnu var det hendes ønske at blive paa sin plads; »thi,« sagde hun, »i Frankrige kan man aldrig føle sig ulykkelig!«

Ophidsede masser styrtede mod Tuilerierne. Overhofmesterinden, fyrstinde d'Essling, der tilvogns søgte at bane sig vei gennem mængden, blev stan- set af folkehoben og under trusler tvungen til at vende om. Man hørte i de øde sale gjenlyden af det summende folkehav. Paa Eugénies spørgsmaal, om man troede det muligt at beskytte slottet uden at udgyde blod, svarede slottets gouvernør, general Mellinet, benegtende.

»Nuvel,« sagde keiserinden, »for mig og mine skal der ikke udøses en draabe blod!«

Og til Rouher ytrede hun: »Der er bleven ud- gydt mere end nok blod paa valpladsen; jeg vil ikke, at det for dynastiets skyld skal flyde i ga- derne.«

Nærmere og nærmere lød stemmer og fodtrin. »Hun vil undvige,« brølede man udefra. »Afsættelse! Republiken leve! Ned med spanierinden! Ned med madame Badinguet!*) Fremad, ind i slottet!«

Fyrst Metternich og den italienske gesandt Nigra havde skyndt sig til keiserinden for at staa hende bi. De søgte at overtale hende til en flugt, der for hvert minut, som gik, blev vanskeliggjort mere og mere. Men Eugénie kunde ikke sætte sig ind i, at den var nødvendig; at flygte stred saa helt mod hendes natur.

*) Spottenavnet »Badinguet« og »madame Badinguet«, der ofte brugtes af Napoléon III's og Eugénies fiender, har sin oprindelse fra Ludvig Napoléons flugt fra fæst- ningen, Ham; han forlod nemlig fængselet i murersvenden Badinguets forklædning.

Mængden udenfor puffede til hverandre, trampede hverandre paa fødderne, blev trykkede og kastede frem og tilbage. Men i trængselen herskede kun én tanke: had mod det keiserlige hus! — Haddets atmosfære smittede fra den ene til den anden, raseriet voksede som en lavine; folkehoben, der trængtes og stødtes og skreg, maatte have luft, og den søgte at sprænge Tuileriernes porte.

Der hørt skrig og uro paa den brede hovedtrappe. Man besvor keiserinden om at forlade slottet for ikke at udsætte sine omgivelser for fare.

»Er dette Deres sidste ord?« spurgte hun. »Kan jeg ikke være nyttig som leder af forsvaret? — Sig mig, har jeg gjort min pligt til sidste stund?«

Hendes damer kyssede i dyb bevægelse hendes hænder til svar. Men herrerne skyndte paa, her var ingen tid at tabe!

Man kastede en mørk kaabe om hende. Ledsaget af sin forelæserinde madame Lebreton, af de to gesandter, minister Chevreau og et par herrer og damer af sin hofstat skyndte hun sig endelig afsted.

Det viste sig umuligt at naa ud gennem slotsgaarden; thi Caroussel-pladsen, som var skilt fra denne ved et tyndt gitter, var overfyldt af mennesker.

Man maatte forsøge en anden vei. Men inden keiserinden vendte sig for at gaa tilbage, blev hun staaende og betragtede folkehoben dernede.

»Ak!« udbrød hun. »Hvilken daarskab at splitte sine sidste modstandskræfter, naar fienden staar foran én.«

Hun tilføiede smertelig bevæget:

»Ulykkelige palads, saa er det da skjebnens bestemmelse, at alle kronede hoveder skal forlade dig paa denne maade!»

Imidlertid smeltede hendes følge ind til de fremmede gesandter og madame Lebreton, som ikke vilde forlade hende; de øvrige skilte sig fra hende for at bringe sine egne personer i sikkerhed. Hun greb Nigras arm; madame Lebreton fulgte efter med fyrst Metternich.

Gjennem Tuileriernes Flora-pavillon ilede de ind i Louvre, hvis galerier de maatte gjenneuskjære i hele deres længde for at naa udgangen til »Saint Germain l'Auxerrois«. Dog, ogsaa denne plads vrimlede af mennesker, der af fuld hals skreg: »Afsættelse! — Republikken leve!»

Det lille selskab tøvede med at lade porten aabne. Men bag sig hørte man massernes rasende brøl; hvis man vendte om, faldt man redningsløst i deres hænder. Her var ingen anden udvei, fremad maatte man!

Det var saa langt fra, at keiserindens mod svigtede hende i dette kritiske øieblik, at det maaske ingensinde har vist sig større end da.

»De holder min arm,« sagde hun til Nigra. »Føler De, at jeg skjælver?»

»Nei, Madame,« svarede gesandten, »De skjælver aldeles ikke.«*)

Vovestykket maatte altsaa forsøges. Herrerne aabnede porten, og damerne skyndte sig ud.

Eugénie stod nu tæt ind paa livet af folkemæng-

*) Imbert de Saint-Amand, der omtaler denne ordveksel i sit verk: »Les femmes des Tuileries«, tilføier, at monsieur Nigra personlig har meddelt ham denne enkelthed.

den, der alle som én var greben af forbitrelse mod hende. I en traad hang det, om hun skulde dele skjebne med Marie Antoinette, om hun skulde blive insulteret af den rasende hob. Thi saa stor var ophidselsen, at det er vanskeligt at sige, hvilke forfærdelige scener der vilde fulgt, om hun var bleven gjenkjendt.

Heldigvis var en lukket vogn i nærheden. Hun styrtede hen til den. I samme øieblik raabte en gadegut: »Se! der er keiserinden!» men man lagde ikke merke til hans raab.

Nigra stansede for at tale barnet til rette. Med stor aandsnærværelse kastede keiserinden sig ind i vognen, madame Lebreton fulgte efter. Fyrst Metternich tilraabte kusken en fingeret adresse, og damerne kjørte afsted, foreløbig skjulte.

Men trængslerne var ikke til ende. Eugénie havde i hasten glemt sin portemonæ, og da hendes ledsagerinde trak sin op af lommen, saa hun til sin skræk, at den indeholdt tre francs. — neppe nok til at betale vognen!

For at undgaa en ordstrid med kusken besluttede de at begive sig videre tilfods, hvorhen havde de ikke overveiet.

De steg ud paa boulevard Hausmann, og medens madame Lebreton betalte, traadte Eugénie ind i skyggen af en port.

Det siges, at keiserinden forgjebes bankede paa flere døre, inden det lykkedes hende at finde et midlertidigt asyl i sin hovedstad. Endelig fik hun den heldige indskydelse at henvende sig til dr. Evans, en anseet amerikansk tandlæge, som hun kjendte fra ungdommen, og som hun oftere havde seet hos sig i Tuilerierne.

Som de øvrige patienter maatte hun vente i forværelset, til turen kom. Endelig kunde madame Lebreton gaa ind og fortælle tandlægen, at keiserinden stod udenfor og haabede at finde beskyttelse under hans tag, indtil hendes flugt fra Paris kunde iverksættes.

Evans's forbauselse var ubeskrivelig. Han kjendte lidet til den pludselige omveltning, som forholdene havde medført, og han kunde ikke fatte, at keiserinden havde grund til at frygte for sin sikkerhed. Ikke destomindre bad han damerne om at slaa sig til ro, medens han gik ned paa gaden for at overbevise sig om stillingen.

Det varede ikke længe, før han vendte tilbage; nu vidste han, at Eugénie ikke havde forladt Tuilerierne et minut for tidligt. Uden at agte paa de farer, for hvilke han udsatte sig, og tilsidesættende sine forretninger, lovede han at hjælpe hende til flugt.

Hans hustru var bortreist; og det var et gunstigt tilfælde, at han samme dag ventede to kvindelige patienter, som hans tjenerskab ikke kjendte. Keiserinden og madame Lebreton fik det hverv at forestille disse. Madame Evans's soveværelse blev indrømmet Eugénie; ved fodenden af den seng, som herskerinden skulde benytte, blev der opslaaet et improviseret leie for hendes veninde.

Medens keiserinden urolig for, hvad morgendagen vilde bringe, søgte skjul i den amerikanske tandlæges hjem, var Paris straalende og feststemt. Børn, kvinder og mænd drog hele aftenen jublende og syngende gennem hovedstadens gader; overalt saaes glade ansigter. Paa ulykken ved Sedan tænkte

næsten intet menneske. Nederlaget var glemt. Der var folkefest i byen; thi keiserdømmet var styrtet.

Evans havde straks lagt haanden paa sit verk. Foregivende sygebesøg, men i virkeligheden for at forberede keiserindens flugt, var han samme dag kjørt ud til broen ved Neuilly. Man havde stanset ham og spurgt om hans navn og maalet for turen; men en af national-gardisterne havde tilfældigvis kjendt ham og tilraabt sine kamerater, at de kunde lade ham kjøre videre.

»Jeg vil komme til at passere barriéren oftere,« havde doktoren ytret, »se nøie paa mig, saa at De kan kjende mig og lade mig komme igjennem den uden stans.«

Hans plan var lagt. Ved hjemkomsten meddelte han damerne, at de den følgende dag under hans beskyttelse kunde passere Neuilly-broen, hvis hendes majestæt vilde finde sig i at spille en sindsygs rolle. Han vilde foregive at have en dame i vognen, der skulde føres til et »*maison de santé*«, som ligger bag Neuilly, og madame Lebreton skulde forestille hendes vogterske.

Ledsaget af en ven og landsmand af dr. Evans, der var bleven indviet i hemmeligheden, tiltraadte man kjørselen næste morgen. Alt gik efter ønske. Vagten gjenkjendte doktoren; keiserinden, der sad lænet tilbage i vognen, og som havde skjult sit ansigt under et tæt slør, forblev ubemærket. Den første fare var overstaaet, og uden ophold naaede man Saint Germain og Mantes, hvor man tog ind paa en gjestgivergaard.

«Jeg har en dame med mig, som jeg skal bringe til en privat sindssygeanstalt», sagde Evans til verten. «Skaf mig et afsidesliggende værelse med lemmer for vinduerne.»

Ønsket blev opfyldt, og i dette rum kunde keiserinden og hendes selskabsdame unde sig lidt hvile.

Evans's ledsager vendte hjem til Paris med doktorens ekvipage, der hidtil var bleven benyttet; istedetfor leiede man en vogn, der — saa sagde man — skulde kjøre til et slot, hvor man vilde give den syge dame i pleie. Man blev endvidere enige om, at keiserinden skulde anstille sig, som om hun modsatte sig reisen did, og underveis vise en ophidselse og modstandslyst, saa man tilsyneladende vilde blive nødsaget til at ombytte den valgte vei mod en anden.

Man havde neppe kjørt en halv timestid, før hun begyndte en højrøstet ordveksel med doktoren. Striden mellem den angivelig sindssyge og hendes vogtere blev tilsidst saa heftig, at Evans raabte til kusken, at han skulde holde for at bevæge patienten til at gaa et stykke.

«Det gjør jeg ikke!» brusede keiserinden op. Hun opløftede et skrig, saa hestene blev urolige, og kusken erklærede, at han ikke kunde kjøre videre, hvis der ikke blev en ende paa larmen.

«Jeg vil ikke til slottet! Jeg gaar ikke did!» skreg Eugénie atter, og nu var der altsaa intet andet tilovers end at vende om og kjøre til næste poststation, hvorfra man sendte vognen tilbage.

Forsigtighedsregler blev iagttagne fremdeles. Man leiede en ny vogn for hver ny station, men slog ind paa veien til det egentlige maal, badestedet Deauville, hvor madame Evans opholdt sig.

De sidst foregaaende uger havde keiserinden, som vi har seet, tilbragt i uafadelig sorg og ængstelse, delt mellem overanstrengt arbejde om dagen og søvnløse nætter. Hendes legeme og aand havde lidt; hun havde næsten intet kunnet spise og fire—fem dage bogstavelig talt levet af sort kaffe og kloral, som hun havde taget ind i store mængder for at døve sin fortvivelse.

Heller ikke under flugten formaaede hun at nyde andet end lidt kjeks og et par mundfulde vand og kaffe. Overtræt af sindsbevægelser græd hun næsten uafadelig. Og naar søvnen nogle korte minutter havde givet hende en smule hvile, foer hun pludselig op, begyndte at passiare og le høit uden anledning for ligesaa hurtig at udbryde i taarer og falde tilbage i melankoli.

Efter to endeløse dage naaede de flygtende Deauville, og Evans førte keiserinden og madame Lebreton til sin hustru. Denne, der omtrent var af samme størrelse som Eugénie, pakkede lidt af sin garderobe og nogle toilettegjenstande sammen til afbenyttelse for keiserinden.

Men det, som hendes majestæt havde savnet allermest paa flugten, var lomme-tørklæder. Hun led nemlig af sterk snue, og hun havde grædt saa meget, at de to fine battistestørklæder, hun havde hos sig, inden man var kommet langt, befandt sig i en tilstand, der lettere kan tænkes end beskrives. Evans havde tilbudt at vaske dem for hende underveis. Først havde hun afslaaet det; men senere havde hun været nødsaget til at gaa ind paa hans venlige forslag. Han var da steget ud, var gaaet hen til en bæk, havde rensset dem og hængt dem

til tørring paa vogndøren, medens de kjørte videre. Hvad under, at hun nu, da madame Evans hentede tøj frem til hende, raabte: »Lommetørklæder! Lommetørklæder fremfor alt!» —

Doktoren havde imidlertid erkyndiget sig om skibslæilighed til England.

Der laa to fartøier i havnen. Det ene og større var amerikansk; det andet var en lystjagt »Gazelle«, som tilhørte den engelske lord Burgoyne.

Evans, der først gik ombord til sine landsmænd, fandt dette skib mindre solid. Han henvendte sig da til lorden, som i begyndelsen vægrede sig ved at seile keiserinden over, dels af politiske hensyn, men hovedsagelig fordi det trak op til uveir.

Keiserindens hjælper trængte ind paa ham; og efter mange bønner og overtalelser indvilgede han paa den betingelse, at damerne ikke kom ombord før umiddelbart inden skibets afgang. Han frygtede nemlig, at opmærksomheden kunde blive henledet paa passagererne.

Lidt før midnat ilede Eugénie ombord ledsaget af Evans og sin tro madame Lebreton; men først næste morgen lettede lystjagten anker.

Nu laa farerne paa landjorden bag den flygtende; men nye farer ventede hende paa havet.

Der reiste sig en orkan; store skibe gik samme dag under i kanalen. Det lille fartøj kastedes tilbage af bølgerne, men kom op igjen og kjæmpede tappert mod de oprørte elementer. Skibsbesætningen vidste intet om, at en landflygtig keiserinde ventede redning ved dem. Men de arbeidede roligt, omtænksomt, med Gud for øie, som søman-

den gjør det, fordi han ved, at det næste sekund kan føre ham ind i evigheden.

Stormen vedblev at rase, og faren var frygtelig. Damerne blev kastede rundt i den trange kahytte som viljeløse vareballe. Da natten nærmede sig, syntes haab om redning at være forbi. Med skrækken malet i hvert ansigtstræk kom lord Burgoyne tilsyne i kahytsdøren og raabte, at man var fortabt.

»Det er Deres skyld,« skreg han til doktoren og styrtede ud ligesaa hurtig, som han var kommen.

De tre passagerer saa paa hverandre. Skjøndt elendig af søsyge, nedslaaet og træt kunde keiserinden ikke bare sig for at le over englænderens fortvivlede dødsfrygt.

»Gazelle« vedblev at kjæmpe mod storm og modvind.

»Jeg troede, at vi var fortabte,« fortalte Eugénie senere til sin trofaste veninde, madame Carette. »At dø medens elementerne rasede, syntes mig misundelsesværdigt og herligt. Jeg troede, at vi skulde forsvinde i bølgerne; og da ingen kjendte min beslutning om at reise til England, troede jeg, at man for altid vilde forblive i uvidenhed om, hvor jeg var bleven af.«

Endelig stilnede uveiret. Den lille lystjagt, hvis redning grænser til det utrolige, nærmede sig klokken tre den næste morgen Ryde havn paa øen Wight.

Med hvilke følelser vil ikke exkeiserinden have gjenhilset denne kyst! Uvilkaarlig vil hun have husket den første gang, da hun med moderen besøgte England, ung og glad, uden bekymringer og uden alvorlige pligter, med hjertet fuldt af haab

og hovedet fuldt af forventning. Hun vil have tænkt paa hin anden gang, da hun steg iland som det engelske herskerhus's hædrede gjest, bedaaende og lykkelig, tiljublet entusiastisk af folket, — det første vigtige skridt fremad mod Europas anerkjendelse. Hun vil endelig have tænkt paa de mange gange, da hun siden har besøgt Storbritannien; — alle erindringer vil være ilede til for dobbelt at lade hende føle øieblikkets afmagt.

Ogsaa idag søger hun til England haabende gjestevenskab af dette land, — ikke en mægtig, høit beundret fyrstinde, men en forjaget, ikke herskerinden over en europæisk stormagt, men en ulykkelig kvinde, der trænger medlidenhed fremfor alt.

Ødelagt af træthed, uden at have nydt noget nævneværdigt paa flere dage, med bitterhed i hjertet gik exkeiserinden iland. Den kyst, hvor hun saa ofte var bleven hilset med triumfer, var i graalysningen vidne til hendes taareløse sorg.

XVII

Keiserinden i landflygtighed. — Napoléon III dør.

Tidlig om morgenen den ottende september vækkedes verten i York-hotellet, et gjestgiversted i byen Ryde, ved en voldsom banken.

En herre og to damer stod udenfor. De havde først banket paa ved indgangsporten til et andet hotel, men man havde der ikke villet lukke op for de fremmede, saa forpjuskede saa de ud.

Skjønt damerne virkelig var over al beskrivelse trætte og forkomne, og deres kjoler var plettede og forrevne, nærrede man i York-hotellet ingen betæneligheder ved at lade dem komme indenfor. Døren blev aabnet, og keiserinden, madame Lebreton og dr. Evans fandt her et par timers ro efter reisen. Samme formiddag tog de videre til Brighton, hvor Eugénie fik vide, at keiserprinsen var flygtet gennem Belgien og havde landet i Dover den foregaaende dag.

Midt under sine egne gjenvordigheder havde hun svævet i angst for sønnens skjebne. Nu skyndte hun sig til Hastings, hvor hun haabede at træffe ham; og samme dag mødtes moder og barn. Men hvor forskjelligt var ikke dette møde fra det gjen-syn, som de havde drømt om, da keiserbarnet under sin faders beskyttelse, ledsaget af folkets og troppernes begeistring og sin moders stolte forhaabninger var draget ud mod Berlin!

Den tid, som Eugénie henlevede i Hastings, staar ikke alene i skarp modsætning til hendes glimrende liv paa tronen, men den danner ogsaa en fuldstændig modsætning til den urolige krigstid og til den besværlige og ilsomme flugt.

Hun havde de sidste maaneder neppe havt tid til at hengive sig til tanker endsige til smerten, idelig var hun bleven kastet frem og tilbage mellem forhaabninger, skuffelser og frygt. Først i Marinehotellet, hvor hun havde taget bolig, fik hun tid til et tilbageblik. Nu kom eftertankens og opgjørets timer, disse uundgaaelige opgjørstimer, fyldte af mismod og væmmelse, som aldrig udebliver i den enkeltes liv.

Før krigen havde hun levet i opfyldte ønsker, glimrende triumfer, naaede maal. Livserfaringerne havde ikke lært hende at mistænke venner eller at tvivle paa tilhængeres ærlighed. Hun, som saa sjelden havde glemt en tjeneste, der var ydet hende, havde ikke troet paa utaknemmelighed. Hendes aabne natur havde ikke fattet falskhed, hun havde været godtroende næsten til barnlig naivitet. Endnu stod det tilbage for hende at lære menneskene at kjende i nødstid, og dette vanskelige kapitel i livserfaringernes bog vilde skjebnen grundig give hende at læse.

Hun havde neppe vendt Tuilerierne ryggen, forinden hendes eget tjenerskab havde plyndret de keiserlige værelser.

Senere, da efterretningen indtraf om, at pøbelen var trængt ind i slottet og havde stjaalet og brændt der, havde den landflygtige blot den ene tanke: »Stakkels Trochu!»

»Hvorfor beklager De ham?» spurgte hendes omgivelser forundrede.

»Han sagde,« var svaret, »saa ofte til mig: »Over mit lig, Madame, skal angriberne først komme ind i slottet.« Altsaa er han død, — stakkels Trochu!»

At general Trochu, som i farens øieblik havde forladt keiserinden, befandt sig overmaade vel som den selvbestaltede regjerings præsident, var et eksempel blandt utallige paa, hvordan de, som havde bøiet sig for hende i hendes magttid, var de første, der vendte sig bort fra hende i modgangen.

Hver avisstump, som hun tog i haanden, viste hende, hvad der forestaar den faldne storhed. De, der havde modtaget flest gunstbeviser, skreg høiest

mod hende nu. Hvor hun før havde seet beundring og ydmyghed, mødtes hun af stenkast; og de lydeligste vredesraab kom fra sider, hvor hun mindst havde ventet dem.

National-forsvarsregjeringen havde med iver ladet keiserdømmets emblemer fjerne. Den gjorde alt for at give det skin af, at det dynasti, som havde beredt Frankrige atten aars velstand og lykke, havde været en forbandelse og ikke en velsegnelse for riget.

For at finde noget, hvormed man kunde nedsette keiserinden, havde den nye styrelse gjenomsøgt hendes efterladte papirer. Men det havde været uden nytte; selv den del af papirerne, som man offentliggjorde for at ramme hende, bragte intet somhelst kompromitterende for dagen.*)

Smykker og dragter samt nogle af de penge, der fandtes i Tuilerierne ved flugten, havde man sendt efter hende til England. Men medens Eugénie maatte skille sig ved sine diamanter for at bestride de nødvendigeste udgifter, medens Napoléon solgte sin privateiendom i Rom, »Palazzo dei Cesari«, for faa hundrede tusinde francs for at skaffe penge til veie, raabte man i Frankrige, at der var stukket millioner til side, og at keiserfamilien havde beriget sig paa folkets bekostning. Man paastod, at keiseren havde sat umaadelige summer i udenlandske aktie-foretagender, at han havde kapitaler i hollandske, engelske og amerikanske fonds samt i jernveie over hele verden.

*) Efter at hun var bleven keiserinde, havde Eugénie altid omhyggelig opbevaret sine breve. Men hun havde hvert aar ladet dem bringe til en bank i London under sikker eskorte.

Uvilje og fortvivelse greb keiserinden ligeoverfor al denne løgn, denne smaalige ondskab. Opholdet i Hastings blev hende utaaleligt. Kystbyens indvaanere og tilreisende fremmede pinte hende med paatrængende nysgjerrighed. End ikke havluften, som hun elskede, formaaede at oplive hendes sind: den deilige udsigt mod søen mindede hende om tidligere, lykkelige dage i Biarritz.

Misforholdet mellem den trøstesløse nutid og den triumfrige fortid, der afsluttedes saa brat, stod hende fra morgen til aften for øie; nu følte hun tydelig, hvor forladt og alene hun var. Hendes egtefælle var langt fra hende og i fængsel; hendes søn var, om ikke for ung til at lide under ulykken, dog altfor ung til at yde hende støtte. Hvad var til rest af hendes storhed? Kun skuffelser, som mødte hende overalt! Hvor var Frankriges tilbedende beundring, hvor venskab og hengivenhed, hvorpaa hun havde stolet saa sikkert? Det var næsten sporløst forsvundet eller afløst af had.*)

Den preussiske konge tilbød hende og sønnen bolig paa Wilhelmshöhe, hvor Napoléon sad fangen. Men hun vilde ikke modtage gjestevenskab af Frankriges fiende; fra Hastings flyttede hun mod slutningen af september til Camdenhouse ved Chislehurst, som dr. Evans havde leiet for hende.

Skjønt styrtet fra sin plads manglede der Eu-

*) Blandt de enkelte, som blev hende tro i ulykken, kan nævnes: Prinsesse Murat, hertugen og hertuginde af Mouchy, marechalinde Canrobert, marquis Lavalette og miss Shaw, keiserprinsens engelske bonne, som indfandt sig paa korte besøg hos exkeiserinden, medens hun opholdt sig i Hastings.

génie fremdeles ikke anledning til at blande sig i politiken. Medens hun opholdt sig i Hastings, og de forhold, der havde foranlediget flugten, var saa nye, at det vilde have været ret naturligt, om hun havde grebet leiligheden til at øve myndighed som regentinde, havde Bismarck sendt en afsending for at underhandle med hende om fred. Men hun havde svaret, at »saa længe der fandtes en fiende i Frankrige, og saa længe der var tale om at afstaa det mindste landomraade, vilde hun holde sig borte fra alle underhandlinger.«*)

Bismarcks sendemand var imidlertid ikke den eneste, der søgte at paavirke hende til fordel for indgriben i begivenhedernes gang. Fremdeles var der ét punkt i Frankrige, som stod fast og truende ligeoverfor de tyske hærmasser, fremdeles var der én hærfører idetmindste, som holdt paa keiserdømmet. I den sterke fæstning Metz stod marechal Bazaine med 170,000 mand udvalgte tropper, med hele hin keisergarde, der saa tidt havde fyldt pariserbefolkningen med stolthed, naar den var bleven ført frem ved revuer som billede paa rigets vaabenmagt. Marechallen troede sig sterk nok til at bestemme, om freden skulde sluttes eller fiendtlighederne skulde vedvare. Med kongen af Preussens samtykke sendte han general Bourbaki til Chislehurst for at lade keiserinden vide, at han var villig til at slutte fred, dersom hun gav ham ordre dertil.**)

*) I følge en officiel meddelelse i »Times«.

***) Uden initiativ af en i og for sig høist ubetydelig person, franskmanden Regnier, vilde marechal Bazaine neppe have indladt sig i underhandlinger med keiser-

Hvor fristende det maatte være for keiserindens virkelyst at benytte denne henvendelse til atter at tilegne sig magten, vandt hendes klogskab seir. Hun forstod, at det rigtigste, hun i øieblikket kunde gjøre, var at holde sig borte fra handlingens skueplads, for senere, paa et mere beleiligt tidspunkt, at arbeide dobbelt kraftigt for gjenopreisningen af sit hus. Jo fjernere hun foreløbig holdt sig, jo mere fuldstændig hun skilte det faldne dynasti ud fra den ydmygende fredsslutning, som ubønhørlig forestod Frankrige, desto sikrere og snarere, tænkte hun, vilde folkehengivenheden paanyt vende sig mod Napoléoniderne.

inden eller med sit lands fiender. Denne romantiske eventyrer — en borger fra Meudon, der var flygtet til London med sin familie, da fjenden nærmede sig — fik den overspændte idé at ville arbeide for keiserdømmets gjenoprettelse. Med en begeistret fanatismes kraft satte han alt i bevægelse for at vende skjebnens hjul til gunst for det synkende dynasti. Han reiste først til Hastings for at opflamme Eugénie til at vende tilbage; han foreslog hende at tage til Corsica, hvor hun uden tvivl vilde være bleven modtagen med begeistring, eller at gaa ombord paa et fransk orlogsskib, hvor hun ligeledes vilde have befundet sig paa fransk grund, og hvorfra hun altsaa vilde have kunnet indlade sig i underhandlinger med fienden. Fra keiserinden, hvor han fandt liden opmuntring, reiste Regnier til det tyske hovedkvarter, hvor han udviklede sine planer til keiserdømmets gjenoprettelse for Bismarck, som fremdeles viste sig meget tilbøielig til at afslutte fred med Eugénie. Ved Bismarcks understøttelse slap han uhindret gennem den tyske beleiringshær og ind i Metz, hvor han opmuntrede Bazaine til de ovennævnte fredsunderhandlinger. Som bekjendt var det hin tvetydige holdning ligeoverfor frankrigs nye regjering, som, i forening med kapitulationen af Metz, senere foranledigede anklage mod Bazaine og hans domfældelse som landsforræder.

Denne kloge tilbageholdenhed skyldtes, ved siden af Eugénies egne intentioner, for en del Napoléons derom udtalte ønske; i oktobermaaned, medens general Bourbaki afventede hendes svar i Chislehurst, aflagde hun nemlig et kort og hemmeligt besøg i Wilhelmshöhe for at høre den fangne keisers mening.

Men skjønt hun vedblivende undgik al indblanding i politiken, gik der alligevel rygter om, at »salonen i Chislehurst« var midtpunktet for politiske intriger.

Disse rygter foranledigede prins Napoléon Jérôme, som under Napoléon III's fangenskab ønskede at spille rollen som den keiserlige families overhoved, til at indfinde sig i Camdenhouse og afæske keiserinden en forklaring. En stormfuld scene fandt sted mellem de uforsonlige fiender; og »den røde prins« sørgede for, at mødet med forvanskninger blev omtalt i bladene.

Som svar paa prinsens beretning bragte »Daily News« (den 28de oktober) en officiel artikel, der var inspireret fra Chislehurst, og som fremhævede, at keiserinden ikke blot havde holdt sig fjernt fra alle rænker, men at hun havde afvist alt hvad der kunde se ud som en bonapartistisk sammensværgelse. Hun havde ikke opgivet haabet om gjenindsættelse, hed det videre, men hun indsaa, at tiden ikke var inde til at arbejde paa at reise dynastiet. Hendes bekymringer gik i en anden retning. Hendes tanker var udelukkende sysselsatte med Frankriges forsvar; og »i den henseende stemte hendes anskuelse fuldstændig overens med dem, som naredes af styrelsen i Tours.« —

Keiser Napoléon kom til Dover den zode marts 1871, — paa samme tid som kommunens mænd gjorde sig til herrer i Paris.

Efter henved syv maaneders fangenskab mødtes han med sin gemalinde og sin søn i det lille hjem i Chislehurst, hvor han tilbragte resten af sine dage. Sine ulykker bar han med resignation; man hørte ham aldrig klage eller udtale et haardt ord om dem, som havde berøvet ham kronen.

Den engelske statsmand lord Malmesbury, som havde staaet ham nær i tidligere dage, skyndte sig at opsøge ham i Chislehurst.

»Jeg tilstaar,« har Malmesbury skrevet om dette møde, »at jeg var dybt bevæget! Hans rolige, sagtmodige, beherskede fremtræden vidnede om en moralsk styrke, der var den alvorlige stoiker værdig. Ikke en eneste klage undslap ham under vor samtale. Jeg fandt ham langt mere greben over de ulykker, som havde rammet Paris, og over det anarki, som herskede i Frankrige, end over sin egen modgang.«

Keiserfamilien levede beskedent, næsten tarveligt; skjønt den bolig, som man havde leiet, var elegant og bekvem, var den saa indskrænket, at det var omtrent umuligt at anvise gjester et par værelser i huset.*) Men et lykkeligt familieliv op-

*) Som bevis paa, hvor trang leiligheden var, fortæller L. Frost i sine »Erindringer fra Wilhelmshøje og Chislehurst«, at han, da han en dag havde en samtale med keiserens sekretær, monsieur Piétri, fandt, at denne, for at gjøre plads for et par gjester, havde maattet indskrænke sig til et lidet rum, henved ti alen langt og neppe otte alen bredt, der samtidig tjente som hans arbejds-, sove- og paaklædningsværelse.

veiede, hvad skjebneomveltningen havde røvet af glans og rigdom; og under disse smaa og trange forhold bevarede Eugénie den stolte selvfølelse, der laa hende i blodet.

Det faldt hende forholdsvis let at leve i ensomheden, forholdsvis let at tie ligeoverfor alle beskyldninger; thi flere og flere gamle venner begyndte igjen at flokke sig om de forviste, og næsten daglig modtog de nu atter hengivenhedsytringer fra Frankrige. Den talentfulde og veltalende exminister Rouher — vicekeiseren, som man kaldte ham — der elskede keiseren med uegennyttig kjærlighed, havde i tankerne intet øieblik svigtet dynastiet. Den tidligere indenrigsminister Chevreau var gjest i Camdenhouse, som han havde været det i Tuilerierne. Hertugen af Bassano bibeholdt under de saa forandrede omstændigheder sit gamle embede som øverste kammerherre. Paul de Casagnac, der med pennen ufortrødent kjæmpede videre for keiserhuset, kom til Chislehurst; og madame Lebreton viede sit liv til sin elskede keiserindes tjeneste. Ogsaa fra flere kongefamilier modtog de landflygtige tegn paa venskab: Prins Oscar af Norge og Sverige (Kong Oscar II) besøgte keiserparret; og dronning Victoria blev ikke træt af at give beviser paa fortsat hengivenhed.

En stor opgave ventede Eugénie endnu: arbeidet for sønnens fremtid.

Hun havde altid været en samvittighedsfuld moder; vi ved, at hun samtidig med strenghed og kjærlighed havde opdraget den lille prins. Stadig havde hun fremholdt for ham, at det var hans uafviselige pligt at lære mere end andre, fordi han

som keiser vilde komme til at staa over alle andre.

Nu, da det gjaldt om at gjenvinde den tabte krone, lagde hun dobbelt vejt paa at opdrage ham til mand. Sønnen fyldte hendes forhaabningsfulde drømme; efter en tid, hvor mismod og krænkelser havde ældet hende, følte hun sig forynget ved dette opdragelsesverk.

Det var til ham, hun maatte knytte sin forventning; thi keiserens sundhed, der aarevis havde været utilfredsstillende, forværredes maaned for maaned. Hun turde neppe regne paa, at Frankrige vilde kalde Napoléon III tilbage. Men i aanden saa hun sig følge Napoléon IV til dette land, — keisermoderen, om muligt mere hædret og stoltere end tilforn.

Man har sagt, at stemningen i Frankrige undergik en væsentlig forvandling til fordel for Napoléon den tredie i de sidste maaneder af hans liv, og hans omgivelser fremholdt udsigten til, at folkeviljen vilde kalde ham tilbage til hans gamle rige. Tanken herpaa skal have bidraget til at overvinde hans modvilje mod en operation, som hans læger fandt uundgaalig.

Den anden januar 1873 underkastede han sig en første operation, fire dage senere en anden. Den niende januar, da man skulde have foretaget en tredje operation, fandt lægerne hans kræfter udtømte og hans tilstand haabløs. Abbed Goddard gav ham dødssacramentet.

Keiserens sidste ord var henvendt til hans ungdomsven, dr. Conneau. Hans sidste blik søgte keiserinden, der bøiede sig over ham; hans læber aab-

nede sig for at kysse hende, der havde staaet lige trofast ved hans side i lykken som i ulykkens og de haarde prøvelsens tid.

XVIII

Keiserprinsens død.

Eugénies sorg over Napoléons død var dyb og heftig. Hun græd ved hans baare flere og bitrere taarer end i de rædselsfulde dage, da hun blev tvungen til flugt fra sin hovedstad. Nedbøiet og syg formaaede hun end ikke at overvære hans begravelse.

Men heldigvis er den menneskelige natur meget elastisk; og det laa særlig ikke i exkeiserindens karakter at lægge hænderne i skjødet og ruge over den sørgelige skjebne. En glæde midt i smerten var desuden de mange hengivenhedsbeviser, som blev ydede hende, ikke blot af venner, der var forblevne tro i nøden, men ogsaa af mange andre, der en tid havde glemt velgjerninger og svigtet forsikringer om troskab, men som ved efterretningen om keiserens bortgang stevnede til England for atter at takke og mindes.

Alle Europas monarker lod sig repræsentere ved ligbegjængelsen. Ved Napoléon den tredies kiste stod det faldne keiserdømmes marechaller, ministre og generaler og den afdødes franske tjenere. Intet øie var tørt, da Abbed Goddard udtalte:

»Keiserens sympatiske godhed, der vakte hen-

givenhed hos alle, der kom i hans nærhed, hans trofasthed mod venner, hans taknemmelighed for den mindste tjeneste, som blev ydet ham, — disse saa skjønne og sjeldne dyder vilde i og for sig have været tilstrækkelige til at udmerke ham som en fyrste blandt mennesker. Men der fandtes hos ham noget endnu større: den høisindethed, hvormed han tilgav uret, og hvorom de, som har levet udenfor hans umiddelbare kreds, ikke har kunnet gjøre sig en forestilling.»

Napoléon III var ved døden bleven berøvet muligheden for opreisning og retfærdiggjørelse. Men de gamle tilhængere samlede sig om sønnen, og i deres tilbagekomst fandt Eugénie opreisning og trøst.

Endnu var der et stort bonapartistisk parti i Frankrige; alle udsigter talte for, at keiserdømmet vilde blive gjenoprettet, om man bevarede modet og gav tid. Thiers, der siden 1871 havde været den franske republiks præsident, blev styrtet; ved en nødsalliance mellem legitimister, orléanister og bonapartister blev marechal Mac Mahon (1873) hurtig og hemmelig valgt til overhoved for den franske stat. Ved dette præsidentskifte vandt bonapartisterne meget, idet de fra nu af igjen som eget parti traadte ind i den politiske kamp.

Høsten 1872 var den keiserlige prins bleven sendt til militær-akademiet i Woolwich, hvor han studerede flittig og gjorde gode fremskridt. Efter sin faders død blev han — skjønt hans faders fætter af al magt søgte at modarbejde dette — ubetinget anerkjendt som keisertronens arving.

Imidlertid udviklede ogsaa de gamle franske

monarkisters tilhængere stor virksomhed. Ved greven af Paris's reise til Frohsdorf (august 1873), hvor han i familien Orléans navn hyldede grev Chambord som »eneste repræsentant for det monarkiske princip i Frankrige«, tilveiebragtes der en udsoning mellem de to bourbonske linier; og det syntes et øieblik sandsynligt, at greven af Chambord vilde blive konge. Denne legitimistiske bevægelse fremkaldte uro i den bonapartistiske saavel som i den republikanske leir og opflammede bonapartistførerne til at foretage en stor demonstration paa »Napoléonsdagen«.^{*)} Mange gaver blev overbragte og oversendte til keiserinden; og flere hundrede franskmænd, der trods sommervarmen var klædte i sorg, kom om morgenen den femtende august til Chislehurst. Et stykke fra Camdenhouse ordnede de besøgende sig til en liden karakteristisk procession, som fik adgang til gaardspladsen gennem den keiserlige villas gitterport. Her stillede man sig op for at oppebie keiserinden og keiserprinsen, der blev modtagne med begeistrede leveraab, da de viste sig. Eugénie, der som altid saa udmerket ud, værdig, elegant og høitidelig, og den unge prins, der syntes at være bleven ti aar ældre efter faderens død, takkede varmt de tilstedeværende.

I den nærliggende »Marielkirke«, hvor keiserens lig hvilede, fandt derpaa en gribende sørgegudstjeneste sted. Efter at en kantate var sunget, holdt

^{*)} Den femtende august høitideligholdtes stadig med pomp og pragt under det andet keiserdømme. Kun det sidste aar, medens krigen rasede, forbigik man den i taushed baade i Paris og i provinserne.

abbed Goddard en tale til Napoléon III's arving, som han sluttede:

»Ludvig Napoléon! Søn af denne ædle dame, der har vist os, hvordan man med værdighed skal bære haarde prøvelser og de bitreste lidelser, De vil aldrig glemme, at store sjæle modnes i modgangens skole! Alle egenskaber hos Dem, Monseigneur, vidner om, at De vil blive Deres fader og moder værdig. Derfor: hold ud! og Gud vil krone deres tjeneste og Deres dyder! *Prospera, procede et regna!* (»Vær lykkelig, skrid frem og regjer!«)

Efter tilbagekomsten fra kirken blev processionsmedlemmer modtagne i Camdenhouses gaard. Franskmændene slog kreds om keiserinden og prinsen, der trykkede hver enkelt i haanden og talte med mange paa den hjerteligste, mest vindende maade.

Tilsidst udbød de tilstedeværende i raabene: »*Vive l'empereur! Vive Napoléon IV!*« hvorefter keiserprinsen med en stemme, der rystede af bevægelse, henvendte følgende ord til forsamlingen:

»Jeg takker Dem i mit eget og i keiserindens navn, fordi De er komne for at forene Deres bønner med vore, og fordi De ikke har glemt den vei, som De for nogle maaneder siden allerede én gang har tilbagelagt. Jeg takker ogsaa de tro venner, som fra det fjerne har sendt os saa mange tegn paa kjærlighed og hengivenhed. Hvad mig angaar, der er en landflygtig og som staar nær ved keiserens grav, saa repræsenterer jeg de principper og lærdomme, som han har efterladt mig. I min fædrenearv findes grundsætningen om folkets suverænetet. Denne grundsætning, som tillige

er mit dynastis grundvold, kan sammenfattes i det motto, jeg altid vil fastholde trofast: Regjer for folket og ved folket!

Alt tydede fra denne dag paa, at det var et tidsspørgsmaal, naar keisersønnen vilde blive kaldt til Frankrige. Paa sin attende fødselsdag blev han erklæret myndig, og i den anledning havde seks tusinde franskmænd indfundet sig i Chislehurst. Hertugen af Padua holdt en tale, som den unge fyrste besvarede med at erklære, at han ventede alt af en henvendelse til folket. Hvis folket valgte en anden regjeringsform, sagde han, vilde han med agtelse bøie sig for dets vilje. Men hvis navnet Napoléon for ottende gang gik frem af valgurnen, var han rede til at paatage sig det ansvar, som nationens valg vilde paalægge ham, skjønt tanken paa dette ansvar ikke vakte hans stolthed, men snarere mistillid til egen kraft. —

Eugénie levede ganske for denne søn og for hans fremtid; hun sparede intet middel til at jevne hans vei til faderens trone. Endnu stod hun midt i kampen, men hun troede seiren vis. Støttet af Rouher, der opofrende blev ved at staa ved hendes side, fastholdt hun behændig de traade, ved hvilke hun haabede at kunne lede begivenhedernes gang. Med enestaaende ynde og venlighed modtog hun den ubetydeligste franskmænd, der nærmede sig til hende. Og hun undlod sjelden at tilbringe et par sommermaaneder paa Arenenberg i Schweiz, hvor hun — som i sin tid hendes svigermøder, dronning Hortense — holdt aabent hus for bonapartisterne, der kom did for at bringe hende sin hyldest og vise hende sin troskab.

Efter at have underkastet sig alle prøver forlod keiserprinsen (den 7de februar 1875) militærskolen med officerspatent. Han havde i enhver henseende udviklet sig til sin moders glæde, til sit partis stolthed og haab; og hvor han kom frem, vandt hans elskværdighed ham venner. I modsætning til sin fader forsmæede han eventyrpolitik og voldsomme agitationer. Han haabede, at Frankriges kjærlighed med tiden vilde skjenke ham den krone, som han mente tilkom ham med rette.

Ved siden af bestræbelsen for at faa sønnen indsat som keiser, gik Eugénies omsorg ud paa at hjælpe ham til en passende egteskabelig forbindelse; men i den henseende var hun ikke heldig. Napoléon III's beilen var bleven afvist ved alle hoffer; og Napoléon IV forfulgtes af samme skjebne. Rygtet talte flere gange om en forbindelse mellem ham og dronning Victorias yngste datter Beatrice,*) som skal have næret en varm tilbøielighed for den landflygtige keisersøn. Men hvor oprigtig den deltagelse var, som det engelske kongehus viste prinsen, hvor trofast end dronningen var i sit venskab, saa syntes det hende for usikkert at betro sin datter til den unge Napoléon.

Da dette haab glippede, opmuntrede hans moder ham til at forsøge sin lykke hos prinsesse Thyra af Danmark.***) Han gjorde sommeren 1878 en reise gjennem Sverige og Norge og besøgte og-

*) Den nuværende prinsesse af Battenberg og moder til Spaniens unge dronning, der er keiserinde Eugénies guddatter og yndling.

***) Nu hertuginde af Cumberland.

saa det danske hof; men heller ikke her fandt han en hustru.

Bonapartisterne ønskede, at han skulde forsøge at vinde ry som kriger, inden han for alvor gjorde forsøg paa at blive keiser. De tilskyndede ham til at slutte sig til de engelske tropper, som kjæmpede mod zulukafferne. Skjønt ivrig for at se sin søn paa tronen, blev keiserinden alvorlig forskrækket ved tanken paa, at han skulde nærme sig maalet ad denne vei. Prinsen derimod viste sig ivrig for at følge opfordringen. Tiltrods for, at hans moder søgte at overtale ham til at blive, indskibede han sig til Afrika efter at have sendt det bonapartistiske parti en afskedshilsen. Den 9de april 1879 ankom han til den øverstkommanderende, lord Chelmsfords hovedkvarter; og i mai maaned tog han del i flere træfninger, hvor han viste energi og kjekhed.

Sammen med en officer og nogle soldater gjorde han den første juni en rekognoceringstur i nærheden af Itelezi, da der pludselig styrtede en flok zuluer frem. Hans eskorte lod ham i stikken for at redde sig selv. Prinsen forsvarede sig saa længe, han kunde, mod den vilde overmagt. Men endelig gav en af zuluerne ham dødsstødet, og han sank til jorden gjennemboret af sytten spyd. »Saaledes,« siger »Milit. Wochenbl.,« der i hædrende ord omtaler den unge fyrste, »forundte en uransagelig skjebne ham, hvad den haardnakket havde negtet slegtens store stifter, Napoléon I, og hans fader, Napoléon III: at falde som kriger, i kamp mod fienden.«

Keiserprinsens død gjorde et overvældende indtryk.

Saasart efterretningen var naaet til England, fik oberst Sidney, en ven af det keiserlige hus, det hverv at overbringe moderen det skrækkelige budskab. Men inden han kom, havde hun faaet dødsfaldet at vide.

Man havde den tyvende juni om morgenen stan- set alle hendes aviser og telegrammer, men glemt brevene. Hun aabnede et, der havde dobbelt adresse — til hende og sekretæren Piétri — og læste deri om »une affreuse nouvelle«, som dog ikke var nær- mere betegnet.

Hun lod hertugen af Bassano kalde for at faa oplysning; da han forblev stum af bevægelse, anede hun, at en ulykke havde rammet prinsen. Medens hun læste i denne mands ansigt, frøs hendes tanke til is, angsten, som pludselig vaagnede, forstenede hende næsten. Sønnen, hendes længsel dag og nat, hendes eneste haab i livet, — tanken alene var saa forfærdelig, at denne sterke kvinde, allerede saa prøvet i modgang, ei havde kraft til at tænke den til ende.

»Der er hændt min søn en ulykke,« stønnede hun. »Jeg vil straks reise til Cap!«

Hertugen formaaede ikke at sige et ord, men gik ud i forsalen, hvor han traf oberst Sidney, der netop var kommen for at bekræfte ulykken. Keiserinden lod hertugen kalde ind paanyt og gjentog, at hun vilde vide alt, og at det var hendes faste beslutning at reise til Afrika.

»Ak, Madame,« sagde hertugen, »det er for silde.«

»Min søn, min stakkels søn!« skreg moderen og faldt i afmagt.

Da den første paroxysme var over, fik hun ikke et ord eller en taare frem. Hun lyttede med feberhed fortvivlelse til hertugen, der fortalte hende alt uden at dvæle ved de enkelte, saa smertelige omstændigheder. Madame Lebreton førte hende ind i bedekammeret, hvor abbed Goddard talte trøstende ord til hende. Men hun, som tilsyneladende altid havde søgt sin styrke i et evigt haab, fandt ingen trøst i religionen nu. Hendes tanker, hendes glæder havde været knyttede til sønnen, og med denne sidste jordiske støtte sank al hendes lykke, alle hendes haab i grus.

Hun vilde intet spise og lukkede intet øie hele natten. Hun forblev i en tilstand af bedøvelse, som hun kun foer op af for ængstelig bedende at spørge, om det ikke var muligt, at hendes søn var syg, saaret, og om hun ikke kunde reise for at pleie ham. Først efter flere dage og søvnløse nætter fik hun lettelse i taarer; og nu græd hun uafbrudt. Dette menes at have frelst hendes liv. —

Hele den dannede verden havde medfølelse med hendes smerte. Millioner af vemodfyldte blikke var rettede mod Chislehurst. Hver dag bragte nye besøgende; tusinder indskrev sine navne i Camdenhouse. I alle Londons katholske kirker blev der afholdt sørgegudstjenester. Dronning Victoria med prinsesse Beatrice, prinsessen af Wales og andre medlemmer af det engelske herskerhus bevidnede dybt bevægede sin deltagelse for hende. Paven sendte øieblikkelig et kondolencetelegram, og fra de fleste hoffer indløb der telegramer. Den davæ-

rende franske præsident Grévy, marechal Mac Mahon og utallige andre sendte telegramer; og i Spanien var deltagelsen overordentlig stor. Men den lindring at græde ud ved et trofast moderherte blev hende negtet; thi den gamle grevinde Montijo var saa syg, at hendes omgivelser ikke turde meddele hende dattersønnens død.

Bonapartisternes fører, ex-minister Rouher, besvimeede ved efterretningen om dødsfaldet. Nedbøiet af sorg ilede han til Chislehurst som overbringer af følgende adresse:

»Madame!

Vi lægger vor dybe, uudsigelige smerte for Deres majestæts fødder. Det slag, der har rammet Dem paa en saa grusom maade, rammer ogsaa Frankrige i dets dyrebareste minder og høieste forhaabninger. Det var ikke Guds vilje, at den unge prins skulde bevares for Deres kjærlighed, for Frankriges tjeneste og vor dybtføjte hengivenhed. Døden har bortrevet ham i det øieblik, da vi havde ret til at haabe, at Frankrige snart vilde kalde ham tilbage. Vi vil ikke sammenligne vor smerte med Deres, skjønt den er grænseløs. Vi beder kun Deres majestæt om at modtage denne bevidnelse af vore følelser, som Frankrige deler med os!»

Hvorvel den franske hovedstad paa den tid var overveiende republikansk, for ikke at sige radikalt sindet, vakte prinsens bortgang den største bestyrtelse i Paris; thi mindet om keiserdømmet stod endnu levende for alle.

Ved keisersønnens fødsel havde utallige hjerter sendt varme bønner op for moderen og Frankriges barn. Man havde sunget:

«Dors, enfant, et que Dieu t'inspire!
Dormez aussi, mère sans peur,
La France, qui pour vous conspire,
Vous donnait naguère un empire,
Vous lui donnez un empereur.» *)

Skridt for skridt havde de glade parisere i kjærlighed fulgt den lille prins. Om hans første tand, om hans første »papa» og »mama» havde aviserne berettet. Og da han tre aar gammel — den tredie juli 1859 — med keiserinden var kjørt til Notre-Dame for at overvære takkefesten i anledning af seiren ved Solferino, havde den keiserlige vogn neppe formaaet at bane sig vei for blomster og ovationer. »Det var», havde »Moniteur» udtalt, »første gang, at keiserprinsen ved en officiel leilighed viste sig for folket. Ved Guds naade skeede det under seirens stjerne!»

Det napoléonske dynasti havde efter den tid oplevet omveltninger, hvis lige historien ikke hyppig saa uforberedt har havt at opvise. Det barn, som hin festdag kjørte til Notre-Dame, havde siden spillet med i en latterlig komedie, modtaget »ild-daaben», som hans fader havde kaldt det. Forladt var han flygtet for at mødes med sin moder i hotellet i Hastings. Han var efter aars ophold i England reist til Zululandet for at finde døden i kamp mod de vilde stammer.

*) Sidste vers af et digt af Camille Doucet, offentliggjort i »Moniteur», den 20de marts 1856.

Exkeiserinden, som var sit riges stolthed og pryde, er jaget i landflygtighed. Hun, der herskede over millioner mennesker og som med let sind bortødslede millioner, har blot enkelte venner tilbage og lever under forhold, der er ret beskedne for en fyrstinde. Det tungeste skjebneslag har rammet hende: hun har mistet sit eneste barn.

Men langt flere hjerter, end der i hendes magts mest glimrende dage bankede for keiserinden, banker Frankriges ulykkelige møder imøde; den beundring, som hun mødte paa magtens og lykkens tinde, er for intet at regne mod den inderlige deltagelse, som møder hende nu. Fornemme og ringe, fattige og rige, fiender og venner samler sig denne ene gang — den smerterigeste Tid i hendes liv — i medfølelse kjærlighed omkring hende. Men den haardt prøvede møder finder ingen trøst. *«Tout est fini!»* er de ord, hun bestandig gjentager. Hulkende begraver hun sit hoved i sine hænder for ikke at se det billede, der viser sig for hendes indre blik: sønnens lig, der er sønderflænget af lansestik.

XIX

Slutning.

Keiserinde Eugénie lever endnu. Men hendes liv har siden hin dag, da hun bevidstløs sank sammen ved efterretningen om sønnens endeligt, været en lang smertensgang.

Da keiserprinsens lig, som under eskorte var bragt til England, af kammerater fra Woolwich var sat ind i forhallen i Camdenhouse,*) havde moderen udstødt et eneste, fortvivlet skrig. Senere græd hun ikke. Med feberglødende blik, et blik, hvori den tarvelige lykke at være nær hans jordiske levninger straaled ud gennem smerten, blev hun liggende paa knæ. Hele natten tilbragte hun i bøn ved sønnens kiste. Et øienvidne, der saa hende, beretter, at hendes ansigtstræk var næsten ugjenkjendelige.

Klokken fem om morgenen, da skjæret fra vokslensene var blegnet for de fremtrængende solstråler, hørte hun messen. Saa trak hun sig tilbage til sit værelse, der var tilhængt fra alle sider, og som hun ikke forlod i løbet af begravelsesdagen.

Det er neppe muligt at give et indtryk af den deltagelse, hvormed keisersønnens bisættelse fulgtes; hans død var en gribende tragedie, der bevægede selv de ligegyldige og kolde.

Tidlig paa begravelsesdagen (den tolvte juli) kom dronning Victoria med sine døtre Alice og Beatrice til Camdenhouse og lagde egenhændig en laurbærkrans af guld paa kisten. I løbet af formiddagen kom desforuden en stor mængde fyrster og andre fremragende personligheder til Chislehurst. Flere hundrede tusinde mennesker fulgte keiserprinsen til graven, deriblandt over hundrede franske senatorer og deputerede og en mængde officerer af alle vaabenarter.

Bisættelsen fik et overordentlig høitideligt præg

*) Aftenen den ellefte juli 1879.

ved det udtryk af dybtfølt sorg, som hvilede over alle. Erkebispens af Southwark forrettede gudstjenesten. Operaens bedste sangere og sangerinder havde tilbudt at synge. Man havde modtaget madame Caters's og Christina Nilssons tilbud. Madame Caters sang dødssalmen. Men Christina Nilsson, hvis rigeste erindringer var knyttede til keiserglansen ved Seinen, hun, for hvem det i ungdommen havde været den højeste ære at synge for den nu saa dybt nedbøiede moder, var for første gang ikke sin kunstneriske opgave voksen. Stemmen svigtede hende, og hun brast i graad! — — —

Knuget under sjælelige smerter har Eugénie siden keiserprinsens begravelsesdag slæbt sig fremad med blikket rettet mod det øieblik, der skal afslutte hendes lidelsesrige tilværelse, der skal forene hende med dem, som hun her i livet har elsket mest.

1880 besøgte hun Zululandet, hvor hun vandrede paa de steder, hvor hendes søn havde tilbragt sine sidste dage, og hvor han fandt døden.

Senere har hun søgt til badesteder og berømte læger for at faa lindring for legemlige lidelser. Hun har besøgt hospitaler og pleiet saarede. Hun har bereist næsten hele Europa for at prøve at mildne sit savn; men hvor hun er kommen frem, har hun fundet tomhed eller smertelige minder.

Fra Chislehurst flyttede hun 1888 til Farnborough, hvor hun lod keiser Napoléons og keiserprinsens lig føre hen.

Paa Cap Martin — mellem Mentone og Monte Carlo — byggede hun sig i 1893 et hvilested, — »Villa Cynos», hvor hun vaaren 1906 feirede sin

otti-aars fødselsdag i en snever kreds af slegtninge og trofaste venner. Næsten alle Europas hovedblade mindedes paa denne dag i sympatetiske ord den engang saa feirede keiserinde.

Ogsaa Frankrige har nu kun medfølelse for hende. Paa sine reiser stanser hun undertiden i dette land; lig en gjenganger ser man hende opsøge keisergraven i Paris og Bonaparternes gravsted i den lille landsby, hvor hendes svigermoder, dronning Hortense hviler.

Saalænge dronning Victoria levede, besøgte hun ofte Windsor slot, skjønt hun aldrig var at formaa til at tage del i fester ved hoffet. Et hjerteligt venskab har hun endnu bevaret for dronning Victorias børn, især for hendes yngste datter Beatrice. Fra Frankrige modtager hun altid beviser paa kjærlighed. Paa hendes navnedag sendes utallige buketter og lykønskninger til den gamle keiserinde. Men intet er istand til at ryste hende op af hendes kummer.

Paafaldende er den forandring, som er foregaaet med hendes ydre. Billeder fra den første tid af hendes enkestand viser os hende som en indtagende kvindeskikkelse; om den sørgelige skjebne, som allerede dengang laa bag hende, taler kun den sorte dragt og dybe rynker om øinene.

Men sønnens død forvandlede helt hendes udseende: Hendes haar blev hvidt, hendes slanke skikkelse blev bøiet. Af den bedaarende ynde i blik og bevægelser er der kun svage spor tilbage; da hun var sytti aar, saa hun ud, som næmede hun sig otti.

Sorgen gjorde hende i lange tider uimodtagelig

for indtryk fra udenverdenen; og trangen til at behage, der i saa høi grad beherskede hende i hendes unge aar, synes længst og uigjenkaldelig at være flygtet bort. Den blege dame med de trætte, lidelsesfulde øine, med de stramme læber, der er fortrukne som af megen legemlig smerte eller af megen nedkjæmpet graad, har saare lidet tilfælles med Frankriges pragtelskende herskerinde.

Hvilken modsætning mellem denne alderdom og hendes ungdom! I ungdommen stræbende opad fra seir til seir, — en kvinde, der samler erfaringer og lider enkelte skuffelser, men som aldrig bliver forsagt, og hvis hjerte ikke kjender bitterhed. Hendes alderdom fyldt af en sorg, som hun ikke har formaaet at kjæmpe sig igjennem, — en kvinde, hvis tanke med sygelig magt tvinges tilbage mod to punkter: mod sønnens død og mod egtefællens sidste timer!

* * *

Hvor Eugénie viser sig, bøier man sig i ærbødighed for hendes smerte. Da keiserdiademmet straaledede paa hendes pande, misundte og forfulgte man hende. Tornekronen, som hun i alderdommen har baaret, har selv i modstanderes øine gjort hende stor.

Man har glemt, at de skrig, der lød over hendes ødselhed, var berettigede, og at det var sandt, at hun gik i spidsen for at fremme luksus og overdaadighed. Man har glemt, at hendes iver for kirken gjorde hende fanatisk, og at hun for den lille forskjel i tros læren oversaa den store lighed: at vi er kristne medmennesker alle.

Fremtidens historieskriver, hvis syn hverken blændes af det andet keiserdømmes eventyrglans eller fordunkles af medfølelse med moderens ulykke, vil maaske ikke dømme hende fuldt saa mildt som nutiden, men sikkert retfærdigere end rygtesmedene gjorde det, medens hun stod midt i sin lykke og magt. Han vil finde undskyldninger for hendes feil, mindre fordi de bundede i hendes herkomst og i hendes opdragelse, end fordi de aldrig overskyggede hendes bedste egenskaber: hendes varme hjerte og hendes uforfærdede mod. Han vil erkjende, at hendes stilling som usurpatorens gemalinde havde krav til følge, der aldrig bliver stillede til den fødte fyrstinde, og at Frankriges sidste keiserinde under vanskelige forhold fyldte sin plads.

INDHOLD

	Side
I. Eugénies familieforhold og barndom	3
II. I ungdomstiden	13
III. Reiseliv. — Eugénies og Napoléons første møder	25
IV. Ludvig Napoléons frierier. — Hans forlovelse og formæling med Eugénie	32
V. Eugénies personlighed. — Hendes godhed og klogskab. — Folkets holdning i den første tid	50
VI. Keiserbesøget i England. — Dronning Victorias gjenbesøg	60
VII. Keiserprinsen fødes og døbes	71
VIII. Orsinis attentat. — Keiserindens politiske indflydelse. — Hendes modstandere. — Prins Napoléon. — Prinsesse Clotilde. — Prinsesse Mathilde	81
XI. Hertuginde af Alba. — Keiserens utroskab. — Keiserindens religiøse stemninger. — Fyrstinde Metternich. — Prosper Mérimée. — Victor Hugo	94
X. Keiserdømmets glans	108
XI. Keiserinden i familielivet	120
XII. Saint Cloud og Biarritz. — Besøg i Spanien. — Eugénie under keiserens ophold i Alger og under kolera-epidemierne	128
XIII. Eugénie som moders beherskerinde.	140
XIV. Keiser Maximilian og keiserinde Charlotte. — Verdensudstillingen 1867. — Det nedadgående keiserrike. — Eugénies sidste triumftog	155
XV. Krigen 1870. — Keiserdømmets fald.	167
XVI. Eugénies flugt. — Ankomsten til England	184
XVII. Keiserinden i landflygtighed. — Napoléon III dør.	195
XVIII. Keiserprinsens død	206
XIX. Slutning	217

Depotbiblioteket

77sd 97 854

